

Kirkkonummen varhaiskasvatus- suunnitelma

Sisällys

1. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ja sitä tarkentava varhaiskasvatuksen suunnittelu	4
1.1 Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet	5
1.2 Varhaiskasvatuksen paikallinen suunnittelu	5
1.3 Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma	7
2. Varhaiskasvatuksen tehtävä ja yleiset tavoitteet	13
2.1 Varhaiskasvatuksen järjestämistä ohjaavat velvoitteet	13
2.2 Varhaiskasvatuksen toimintamuodot	17
2.3 Varhaiskasvatus osana lapsen kasvun ja oppimisen polkua	19
2.4 Arvoperusta	23
2.5 Oppimiskäsitys	25
2.6 Pedagogisesti painottunut kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuus	26
2.7 Laaja-alainen osaaminen	27
3. Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuri	31
3.1 Toimintakulttuurin kehittäminen ja sitä ohjaavat periaatteet	32
3.2 Varhaiskasvatuksen oppimisympäristöt	43
3.3 Yhteistyö varhaiskasvatuksessa	47
4. Varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan suunnittelu ja toteuttaminen	51
4.1 Pedagogisen toiminnan viitekehys	51
4.2 Pedagoginen dokumentointi	52
4.3 Monipuoliset työtavat	53
4.4 Leikki kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin lähteenä	53
4.5 Oppimisen alueet	61
4.6 Kieleen ja kulttuuriin liittyviä tarkentavia näkökulmia	76
5. Lapsen tuki	82
5.1 Tuen järjestämistä ohjaavat periaatteet ja vastuut	82
5.2 Yhteistyö tuen aikana	85
5.3 Tuen toteuttaminen varhaiskasvatuksessa	90
5.4 Lapsen tuen arviointi	99
5.5 Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma tuen aikana	101
5.6 Päätös tehostetusta ja erityisestä tuesta sekä tukipalveluista	103

6. Vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuva varhaiskasvatus	106
7. Toiminnan arviointi ja kehittäminen varhaiskasvatuksessa	107
7.1 Pedagogisen toiminnan arviointi ja kehittäminen.....	107

Kuvioiden luettelo

Kuvio 1. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman jatkumo	12
Kuvio 2. Varhaiskasvatuksen aloitusprosessi	22
Kuvio 3. Tiedonsiirron prosessi	23
Kuvio 4. Kestävä elämäntapa Kirkkonummen varhaiskasvatuksessa (Laatulupaukset).....	35
Kuvio 5. Toimintaympäristöstä inklusiiviseksi oppimisympäristöksi.....	46
Kuvio 6. Varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan viitekehys.....	51
Kuvio 7. Kokopäiväpedagogiikka	55
Kuvio 8. Oppimiskäsitys.....	56
Kuvio 9. Pedagoginen dokumentointi lapsiryhmän leikissä /toiminnassa	58
Kuvio 10. Kasvun kansio -työskentely.....	60
Kuvio 11. Lasten kielen kehityksen keskeiset osa-alueet varhaiskasvatuksessa	62
Kuvio 12. Lapsen tuen järjestämistä ohjaavat paikalliset periaatteet ja käytännöt.....	83
Kuvio 13. Varhennettu oppivelvollisuus-prosessi Kirkkonummella.....	90
Kuvio 14. Tuen ratkaisut	97
Kuvio 15. Tuen tasot.....	99

1. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ja sitä tarkentava varhaiskasvatuksen suunnittelu

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet on varhaiskasvatustilain¹ perusteella Opetushallituksen antama valtakunnallinen määräys, jonka mukaan varhaiskasvatusta suunnitellaan, toteutetaan, arvioidaan ja kehitetään. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan tämän määräyksen mukaisesti. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden laatimista ohjaa erityisesti varhaiskasvatustilain, jossa säädetään lapsen oikeudesta varhaiskasvatukseen sekä varhaiskasvatuksen tavoitteista. Esiopetus, jota säätelee perusopetustilain², on osa varhaiskasvatusta. Esiopetusta ohjaa Opetushallituksen määräyksenä annettu Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet.

Varhaiskasvatus on osa suomalaista koulutusjärjestelmää sekä tärkeä vaihe lapsen kasvun ja oppimisen polulla. Varhaiskasvatuksen tavoitteena on tukea lapsen oppimisen edellytyksiä, edistää elinikäistä oppimista ja koulutuksellisen tasa-arvon toteuttamista inklusiivisten periaatteiden mukaisesti³. Periaatteisiin kuuluu kaikkia lapsia koskevat yhtäläiset oikeudet, tasa-arvoisuus, yhdenvertaisuus, syrjimättömyys, moninaisuuden arvostaminen sekä sosiaalinen osallisuus ja yhteisöllisyys⁴. Inklusiivisuus on käsitteenä laaja ja se tulee nähdä kaikkia lapsia koskevana ja varhaiskasvatuksen järjestämiseen liittyvänä periaatteena, arvona ja kokonaisvaltaisena tapana ajatella. Tämä perusteasiakirja on laadittu inklusiivisuuden periaatteiden mukaisesti, joita tarkastellaan erityisesti arvoperustaa käsittelevässä luvussa 2, toimintakulttuurin näkökulmasta luvussa 3 ja lapsen tuen näkökulmasta luvussa 5. Huoltajilla on ensisijainen vastuu lasten kasvatuksesta. Varhaiskasvatus tukee ja täydentää kotien kasvatustehtävää ja vastaa omalta osaltaan lasten hyvinvoinnista.

Varhaiskasvatuksen ohjausjärjestelmän tarkoituksena on varmistaa koulutuksellinen tasa-arvo ja laatu sekä luoda yhdenvertaiset edellytykset varhaiskasvatukseen osallistuvien lasten kokonaisvaltaiselle kasvulle, kehitykselle ja oppimiselle. Ohjausjärjestelmän säädöspohjan muodostavat varhaiskasvatustilain ja asetus, valtioneuvoston asetukset ja varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. Ohjausjärjestelmän eri osat uudistuvat, jotta varhaiskasvatuksen järjestämisessä pystytään ottamaan huomioon muutokset varhaiskasvatusta ympäröivässä maailmassa ja vahvistamaan varhaiskasvatuksen tehtävää kestäväen tulevaisuuden rakentamisessa.

¹Varhaiskasvatustilain (540/2018)

²Perusopetustilain (628/1998) ja perusopetusasetus (852/1998)

³Varhaiskasvatustilain 3 §

⁴HE 148/2021 vp: Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi varhaiskasvatustilain muuttamisesta, s. 30–31

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden lähtökohtana ovat lasten kasvuympäristön ja varhaiskasvatuksen toimintaympäristön muutokset. Lisäksi perusteissa on otettu huomioon lainsäädännön muutokset. Perusteita on valmisteltu sidosryhmäyhteistyössä hyödyntäen uusimpia tutkimus- ja kehittämistyön tuloksia.

Varhaiskasvatus on tavoitteellista ja sitä suunnitellaan paikallisesti. Paikallista suunnittelua toteutetaan varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden mukaisesti. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet määrää varhaiskasvatuksen järjestämisestä sekä pedagogisista tavoitteista varhaiskasvatuksen pedagogisessa toiminnassa sekä lapsen varhaiskasvatussuunnitelman sisällöistä⁵

1.1 Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden tehtävänä on tukea ja ohjata varhaiskasvatuksen järjestämistä, toteuttamista ja kehittämistä sekä edistää laadukkaan ja yhdenvertaisen varhaiskasvatuksen toteutumista koko maassa. Varhaiskasvatuksella tarkoitetaan suunnitelmallista ja tavoitteellista kasvatuksen, opetuksen ja hoidon muodostamaa kokonaisuutta, jossa painottuu erityisesti pedagogiikka⁶.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa määrätään varhaiskasvatuksen toteuttamisen keskeisistä tavoitteista ja sisällöistä, varhaiskasvatuksen järjestäjän ja lasten huoltajien välisestä yhteistyöstä, monialaisesta yhteistyöstä sekä lapsen varhaiskasvatussuunnitelman sisällöstä⁷.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet on varhaiskasvatuksen järjestäjiä oikeudellisesti velvoittava määräys. Perusteasiakirja sisältää määräysten lisäksi kokonaisuuden ymmärtämistä avaavaa tekstiä. Jokaisen luvun päätteeksi on koottu paikallisesti tarkennettavia asioita, jotka ohjaavat varhaiskasvatuksen paikallista suunnittelua, toteuttamista, arviointia ja kehittämistä. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa on myös viittauksia lainsäädäntöön. Viittausten tarkoituksena on selventää perustetekstin yhteyttä lainsäädännölliseen perustaan.

Tässä perusteasiakirjassa tarkoitetaan varhaiskasvatuksen järjestäjällä⁸ kuntaa, kuntayhtymää tai yksityistä palveluntuottajaa, jos ei erikseen muuta mainita. Käsitettä huoltaja käytetään tarkoitettaessa lapsen vanhempaa tai muuta huoltajaa.

1.2 Varhaiskasvatuksen paikallinen suunnittelu

Varhaiskasvatuksen paikallisessa suunnittelussa on otettava huomioon tämän perusteasiakirjan määräykset ja sisällöt. Varhaiskasvatusta suunnitellaan siten, että suunnittelu ohjaa ja tukee varhaiskasvatuksen järjestämistä paikallisesti. Varhaiskasvatuksen järjestäminen sisältää varhaiskasvatuksen suunnittelun lisäksi varhaiskasvatuksen toteuttamisen, arvioinnin

⁵ Varhaiskasvatuslaki 21 ja 23 §

⁶ Varhaiskasvatuslaki 2 §

⁷ Varhaiskasvatuslaki 21 §

⁸ Varhaiskasvatuslaki 1 §

ja kehittämisen. Paikallinen suunnittelu on strateginen ja pedagoginen työkalu/työväline, joka tarkoittaa varhaiskasvatuksen toimintaa ja toimipaikkojen työtä. Varhaiskasvatuksen järjestäjä voi laatia tavoitteellisen varhaiskasvatuksen järjestämisen tueksi paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman⁹

Paikallista suunnittelua tehdessä huomioidaan paikalliset erityispiirteet, eri toimintamuodot, mahdolliset pedagogiset painotukset, lasten tarpeet sekä varhaiskasvatusta koskevan arviointitiedon ja kehittämistyön tulokset. Paikallista suunnittelua voidaan tehdä eri varhaiskasvatuksen järjestäjien yhteistyönä. Paikallinen suunnittelu voi tarkoittaa valtakunnallisia perusteita ja paikallisessa suunnittelussa tulee noudattaa lain, asetuksen tai varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden edellyttämiä tavoitteita tai sisältöjä.

Varhaiskasvatussuunnitelman laadinnassa otetaan huomioon muut paikallisella tasolla tehtävät suunnitelmat, kuten

- varhaiskasvatusta, lapsia ja perheitä koskevat suunnitelmat
- esiopetuksen opetussuunnitelma
- perusopetuksen opetussuunnitelma
- mahdollinen perusopetukseen valmistavan opetuksen opetussuunnitelma
- lastensuojelulain mukainen lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma¹⁰
- kotoutumissuunnitelma¹¹
- yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnitelma¹².
- mahdollinen kestävän kehityksen suunnitelma ja kulttuurikasvatussuunnitelma

Varhaiskasvatuksen järjestäjä varmistaa ja antaa edellytykset varhaiskasvatuksen henkilöstölle suunnitella, toteuttaa, arvioida ja kehittää varhaiskasvatusta paikallisesti.

Lapsille ja huoltajille annetaan mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa varhaiskasvatuksen suunnitteluun, toteuttamiseen ja arviointiin (ks. lisää arvioinnista luvussa 7). Lasten näkemykset on selvitettävä ja otettava huomioon¹³ varhaiskasvatuksen suunnittelussa, toteuttamisessa, arvioinnissa ja kehittämisessä.

Lapsen kasvun ja oppimisen polun jatkuvuuden ja eheyden turvaamiseksi esi- ja perusopetuksen edustajille annetaan mahdollisuus osallistua varhaiskasvatuksen suunnitteluun ja kehittämiseen. osallistuvat varhaiskasvatussuunnitelman laatimiseen ja kehittämiseen. Paikallisen suunnittelun yhteydessä tehdään yhteistyötä kunnan eri hallinnonalojen sekä sosiaali- ja terveydenhuollon tehtäviä hoitavien viranomaisten kanssa (luku 3.3).

⁹ HE 111/2024 vp

¹⁰ Lastensuojelulaki (417/2007) 12 § (1292/2013)

¹¹ Laki kotoutumisen edistämisestä (681/2023) 16 § ja 18–23 §

¹² Laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta (609/1986) 5 b § ja Yhdenvertaisuuslaki (1325/2014) 6 a §

¹³ Varhaiskasvatustilasto 20 §

Varhaiskasvatuksen järjestäjä huolehtii, että paikallisessa suunnittelussa huomioidaan suomen kielellä, ruotsin kielellä ja saamen kielellä järjestettävä varhaiskasvatus¹⁴. Tarvittaessa varhaiskasvatuksen järjestäjä huomioi suunnittelussa myös muilla kielillä¹⁵ annettavan varhaiskasvatuksen.

Varhaiskasvatuksen järjestäjän tehtävänä on arvioida antamaansa varhaiskasvatusta sekä osallistua ulkopuoliseen toimintansa arviointiin¹⁶. Paikallisen varhaiskasvatuksen arvioinnissa voidaan hyödyntää kansallista varhaiskasvatuksen tietovaranto Vardasta¹⁷ tuotettua arviointitietoa sekä Kansallisen koulutuksen arviointikeskuksen¹⁸ tuottamia arviointityökaluja. Arviointia käsitellään tarkemmin luvussa 7.

1.3 Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma

Varhaiskasvatuksessa olevalla lapsella on varhaiskasvatuslain turvaama oikeus saada suunnitelmallista ja tavoitteellista kasvatusta, opetusta ja hoitoa. Näiden toteuttamiseksi laaditaan jokaiselle päiväkodissa ja perhepäivähoidossa olevalle lapselle varhaiskasvatussuunnitelma¹⁹. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan varhaiskasvatuslain ja varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden mukaisesti. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman lähtökohtana tulee olla lapsen etu²⁰ ja tarpeet. Lapsen mielipide ja toiveet tulee selvittää ja huomioida lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaprosessissa²¹. Henkilöstön vastuulla on etsiä sopivat keinot lapsen näkökulmien selvittämiseksi. On tärkeää, että sekä huoltajan että henkilöstön havainnot ja näkemykset lapsen kehityksen ja oppimisen vaiheista sekä ryhmässä toimimisesta otetaan huomioon.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa on tärkeä tuntee lapsen osaaminen, vahvuudet, kiinnostuksen kohteet sekä yksilölliset tarpeet. Lisäksi laatimisessa otetaan huomioon lapsen kielellinen, kulttuurinen ja katsomuksellinen tausta. Suunnitelmaa laadittaessa tai päivitetessä hyödynnetään lapsen mahdollista aiempaa varhaiskasvatussuunnitelmaa sekä pedagogista dokumentointia (luku 4.2). Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjattavat tavoitteet asetetaan henkilöstön pedagogiselle toiminnalle. Ne kuvaavat sitä, miten pedagogisella toiminnalla ja oppimisympäristöillä tuetaan lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia. Tavoitteita asetettaessa otetaan huomioon myös huoltajan ja mahdollisten

¹⁴ Varhaiskasvatuslaki 8 §

¹⁵ HE 40/2018

¹⁶ Varhaiskasvatuslaki 24 §

¹⁷ Varhaiskasvatuslaki 65–73 §

¹⁸ Laki kansallisen koulutuksen arviointikeskuksesta (1295/2013)

¹⁹ Varhaiskasvatuslaki 23 §

²⁰ Varhaiskasvatuslaki 4 § ja HE 148/2021 s. 34

²¹ Varhaiskasvatuslaki 23 §

muiden asiantuntijoiden näkemykset lapsen hyvinvoinnista, kehityksestä, oppimisesta, ja tuen tarpeista.²²

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on toiminnan suunnittelun ja arvioinnin väline. Lasten varhaiskasvatussuunnitelmien tavoitteet otetaan huomioon lapsiryhmän toiminnan suunnittelussa ja toteuttamisessa sekä oppimisympäristöjen ja toimintakulttuurin kehittämisessä. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan lapsen aloitettua päiväkodissa tai perhepäivähoidossa. Suunnitelmaa tarkennetaan lapsen tarpeiden mukaan, vähintään kerran vuodessa²³.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaprosessiin sisältyy eri vaiheita. Prosessiin osallistuvat lapsen opetuksesta, kasvatuksesta ja hoidosta vastaavat henkilöt yhdessä huoltajan ja lapsen kanssa. Päiväkodeissa lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laatimisesta ja arvioinnista vastaa varhaiskasvatuksen opettajaksi kelpoinen henkilö. Varhaiskasvatuksen sosionomin²⁴ osaamista voidaan hyödyntää erityisesti lasten ja perheiden palvelujärjestelmän tuntemuksen osalta. Varhaiskasvatuksen erityisopettaja²⁵ osallistuu lapsen tuen tarpeen, tukitoimenpiteiden tai niiden toteuttamisen arviointiin tarpeen mukaan. Varhaiskasvatuksen opettaja tai varhaiskasvatuksen erityisopettaja voi osallistua perhepäivähoidossa olevan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaprosessiin. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laatimiseen ja arviointiin osallistuvat tarvittaessa myös lapsen kehitystä ja oppimista tukevat asiantuntijat tai muut tarvittavat tahot.²⁶

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjataan lapsen mahdollinen kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin tuki, sen toteuttaminen sekä tuen vaikuttavuuden ja tukitoimien toteutumisen arviointi. Jos lapsella on jokin pitkäaikainen sairaus, joka vaatii lääkehoitoa, laaditaan hänelle terveydenhuollossa lääkehoitosuunnitelma²⁷. Siltä osin kuin lääkehoitosuunnitelmaan sisältyvät tiedot ovat välttämättömiä lapsen varhaiskasvatuksen järjestämiseksi, kirjataan ne lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan²⁸. Lääkehoidon toteuttamisesta varhaiskasvatuksessa sovitaan paikallisesti. Varhaiskasvatuksessa annettavaa tukea käsitellään tarkemmin luvussa 5.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman toteutumista sekä varhaiskasvatuksen pedagogisten toimintakäytäntöjen vaikutuksia lapsen kehitykseen ja oppimiseen seurataan säännöllisesti. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on tarkistettava vähintään kerran vuodessa. Suunnitelma on kuitenkin tarkistettava aina, kun siihen on lapsen tarpeista johtuva syy.²⁹ Lapsen tuen tarvetta sekä tuen riittävyttä, tarkoituksenmukaisuutta ja vaikuttavuutta on arvioitava ja suunnitelmaa päivitettävä aina tuen tarpeen muuttuessa. Jos lapsi saa tehostettua tai erityistä

²² HE 148/2021, s. 34

²³ Varhaiskasvatustilasto 2021 § 23

²⁴ Varhaiskasvatustilasto 2021 § 23

²⁵ Varhaiskasvatustilasto 2021 § 15 d

²⁶ Varhaiskasvatustilasto 2021 § 23 ja HE 148/2021 s. 34

²⁷ Terveystieteiden tutkimuskeskus (1326/2010) 8 §

²⁸ Varhaiskasvatustilasto 2021 § 41

²⁹ Varhaiskasvatustilasto 2021 § 23

tukea, lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa päivitetään hallinnollisen päätöksen sisällön mukaisesti³⁰. Aloite suunnitelman tarkistamiseksi voi tulla lapsen kanssa työskenteleviltä henkilöiltä tai lapsen huoltajalta. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa arvioitaessa arviointi kohdistuu erityisesti pedagogiselle toiminnalle asetettuihin tavoitteisiin, toiminnan järjestelyihin, pedagogiikan toteutumiseen ja tukitoimien vaikuttavuuteen.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman tulee sisältää seuraavat asiat:

- lapsen kehitykseen ja oppimiseen liittyvät vahvuudet sekä lapsen kiinnostuksen kohteet
- lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia tukevat tavoitteet toiminnalle sekä toimenpiteet tavoitteiden toteuttamiseksi ja toteutumisen arviointi
- lapsen mahdollisesti tarvitsema tuki (luku 5)
- varhaiskasvatuksen järjestämisen kannalta välttämättömät tiedot lapsen mahdollisesta lääkehoitosuunnitelmasta
- lapsen mielipiteet sekä henkilöstön ja huoltajan yhteisistä keskusteluista nousseet keskeiset näkemykset
- suunnitelman laatija ja suunnitelman laatimiseen osallistuneet muut mahdolliset asiantuntijat
- tieto siitä, milloin suunnitelma on laadittu ja tarkistettu ja milloin suunnitelma tarkistetaan seuraavan kerran.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on salassa pidettävä³¹. Varhaiskasvatuslain mukaan lapsen varhaiskasvatuksesta vastaavilla henkilöillä ja tuen tarpeen, tukitoimenpiteiden tai niiden toteuttamisen arviointiin osallistuvilla henkilöillä on salassapitovelvollisuuden estämättä³² oikeus saada toisiltaan ja luovuttaa toisilleen sekä varhaiskasvatuksen järjestäjälle ja tuottajalle sellaiset tiedot, jotka ovat varhaiskasvatuksen järjestämisen, tuottamisen ja tuen arvioinnin kannalta välttämättömiä. Tiedonsiirron tavoitteena on turvata lapsen edun mukaisen varhaiskasvatuksen toteutuminen. Tietojen saamista ja luovuttamista koskeva säännös koskee myös tilanteita, joissa lapsi siirtyy kunnan tai yksityisen palveluntuottajan järjestämästä varhaiskasvatuksesta toisen kunnan tai palveluntuottajan järjestämään varhaiskasvatukseen tai joissa varhaiskasvatuksesta siirrytään esiopetukseen tai perusopetukseen. Lapsen asiakkuus varhaiskasvatuksessa on julkinen tieto. Lapsen varhaiskasvatuksen järjestämiseen voi kuitenkin liittyä tietoja, jotka ovat salassa pidettäviä.³³

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan tässä luvussa ja muualla tässä perusteasiakirjassa perusteissa kuvattuja tavoitteita ja periaatteita noudattaen. Varhaiskasvatuksen järjestäjä tarkentaa paikallisesti lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laatimisen käytännöt.

³⁰ Varhaiskasvatuslaki 15 e §

³¹ Varhaiskasvatuslaki 40 §

³² Varhaiskasvatuslaki 41 §

³³ Varhaiskasvatuslaki 41 § sekä esimerkiksi laki viranomaisen toiminnan julkisuudesta (621/1999) 24 §

Kirkkonummen varhaiskasvatussuunnitelma on otettu käyttöön 1.8.2022 ja päivitetty keväällä 2026. Kirkkonummen varhaiskasvatussuunnitelma on kokonaisuus, joka muodostuu Varhaiskasvatussuunnitelman perusteista ja sitä täydentävästä Kirkkonummen kunnan tekstistä. Varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan suomeksi ja ruotsiksi, ja kasvatusta- ja koulutuslautakunta hyväksyy sen molemmilla kielillä. Varhaiskasvatussuunnitelma on julkaistu kunnan verkkosivuilla.

Kirkkonummen varhaiskasvatussuunnitelma toimii varhaiskasvatuksen toimipaikkojen yhteisenä opetussuunnitelmana sekä kunnallisessa että yksityisessä varhaiskasvatuksessa. Se velvoittaa jokaista varhaiskasvatuksen toimipaikkaa (päiväkodit, perhepäivähoito) toteuttamaan varhaiskasvatusta vähintään siinä määritellyllä tavalla. Avoimen varhaiskasvatuksen luonteen takia suunnitelmaa toteutetaan asukaspuistoissa soveltaen.

Varhaiskasvatussuunnitelma tehdään yhdessä!

Kirkkonummen varhaiskasvatussuunnitelman laadintaan ja päivitykseen ovat osallistuneet varhaiskasvatuksen henkilöstö, lapset ja huoltajat sekä yhteistyökumppanit ja kuntalaiset. Henkilöstö osallistui Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden keskeisten pedagogisten periaatteiden avaamiseen käytännön tasolle vasupajoissa syksyllä 2021. Niissä luotiin perustaa laadukkaalle, lapsen osallisuutta vahvistavalle ja inklusiiviselle toimintakulttuurille. Sekä varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa 2022 että sitä päivittäessä 2026 vapaaehtoisista henkilöstön jäsenistä muodostettiin kirjoittajatiimejä ja asiantuntijatiimit uudistivat prosesseja, lomakkeita ja toimintamalleja.

Huoltajat ja lapset osallistuivat Kirkkonummen varhaiskasvatussuunnitelman laatimiseen vuonna 2022 sähköisen kyselyn kautta. Huoltajat vaikuttivat erityisesti kasvatusyhteistyön ja kestävän elämäntavan kirjauksiin. Lasten ajatukset hyvästä aikuisesta näkyvät toimintakulttuurissa ja työtavoissa. Vuonna 2026 huoltajille, yhteistyökumppaneille ja kuntalaisille tarjottiin mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa Kirkkonummen varhaiskasvatussuunnitelmaan kommentoimalla luonnostekstiä. Varhaiskasvatussuunnitelmatyöskentelyn tukena erityisesti inklusiivisen toimintakulttuurin osalta on toiminut Tukea tuen järjestäjille -kuntatiimi, joka varmistaa lapsen oikeutta tukeen ja ryhmän osallisuuteen.

Iloiten ja oppien, rohkeasti kohti kestäväää elämäntapaa – tillsammans

Kirkkonummen varhaiskasvatuksen visio on "Iloiten ja oppien, rohkeasti kohti kestäväää elämäntapaa - tillsammans". Varhaiskasvatuksen vision ja Kirkkonummen kunnan arvojen

mukaiset kestävän elämäntavan periaatteet ovat ohjanneet kaikilla varhaiskasvatuksen osaluilla Kirkkonummen varhaiskasvatussuunnitelman laadintaa.

Sen lisäksi varhaiskasvatussuunnitelman laadinnassa on otettu huomioon muun muassa seuraavat asiakirjat:

- Kirkkonummen esiopetuksen opetussuunnitelma
- Kirkkonummen perusopetuksen opetussuunnitelma
- Lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma
- Kirkkonummen kunnan maahanmuuttajien kotouttamisohjelma
- Kirkkonummen kulttuurikasvatusohjelma Kulttuurikompassi
- Varhaisvuosien fyysisen aktiivisuuden suositukset, Opetus- ja kulttuuriministeriö
- Varhaiskasvatuksen ruokailusuositukset, Terveiden ja hyvinvoinnin laitos
- Ohje varhaiskasvatuksen katsomuskasvatuksen toteuttamisesta ja uskonnollisista tilaisuuksista varhaiskasvatuksessa, Opetushallitus
- Varhaiskasvatuksen laadun arvioinnin perusteet ja suositukset, Kansallinen koulutuksen arviointikeskus

Kirkkonummen varhaiskasvatus toimii osana yhteistyön verkostoa perusopetuksen ja hyvinvointialueen sosiaali- ja terveydenhuollon asiantuntijoiden sekä laajan paikallisen verkoston kanssa. Verkoston tavoitteena on turvata ja edistää jokaisen lapsen kokonaisvaltaista kasvua, kehitystä, terveyttä ja hyvinvointia sekä tukea lapsen oppimisen edellytyksiä.

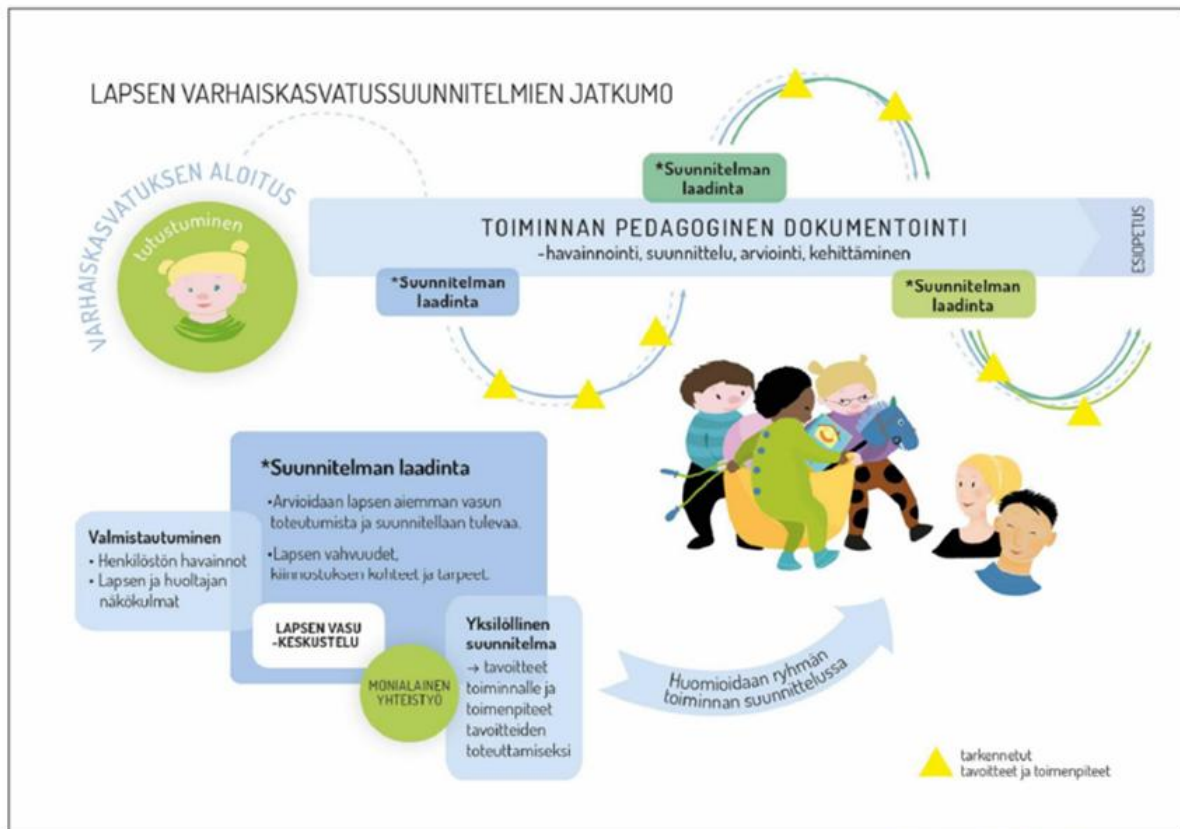
Kirkkonummen varhaiskasvatussuunnitelmaa arvioidaan ja kehitetään luvussa 7 kuvatulla tavalla.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laatiminen

Perusta lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaprosessille luodaan lapsen aloittaessa varhaiskasvatuksessa (kuvio 1). Aloituskeskustelussa ja tutustumisjakson aikana henkilöstö saa arvokasta tietoa lapsesta huoltajilta. Aloitusprosessi on kuvattu luvussa 2.3. Ensimmäinen Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan viimeistään kaksi kuukautta varhaiskasvatuksen aloituksen jälkeen. Suunnitelmaa tarkennetaan lapsen tarpeiden mukaan, vähintään kerran vuodessa ja aina, kun huoltajat tai henkilöstö kokevat sen tarpeelliseksi.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan, arvioidaan ja tarkennetaan yhteistyössä varhaiskasvatuksen opettajan, huoltajien ja lapsen kanssa. Varhaiskasvatuksen erityisopettaja osallistuu aina tukea tarvitsevien lasten varhaiskasvatussuunnitelmien laadintaan. Muut asiantuntijat osallistuvat lapsen kasvun ja oppimisen tuen suunnitteluun ja arviointiin tarpeen mukaan. Lapsi osallistuu varhaiskasvatussuunnitelmansa laatimiseen ja arviointiin taitojensa mukaan. Perhepäivähoidon ja avoimen varhaiskasvatuksen esihenkilö ohjaa perhepäivähoitajia

varhaiskasvatussuunnitelman laadinnassa ja osallistuu jokaisen perhepäivähoitajan kanssa vähintään yhteen varhaiskasvatussuunnitelmakeskusteluun vuodessa.

Kuvittaja: Kaisa Rekinen

Kuvio 1. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman jatkumo

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on kehkeytyvä prosessi, joka takaa lapsen katkeamattoman kasvun ja oppimisen polun. Varhaiskasvatussuunnitelmakeskusteluun valmistaudutaan lapsiryhmässä havainnoinnin ja henkilöstön yhteisen keskustelun kautta. Lapsi ja huoltajat valmistautuvat keskusteluun täyttämällä valmistautuminen Vasu- tai Leops -keskusteluun -lomakkeet. Pedagogisen dokumentoinnin ja ryhmän ja lapsen kasvun kansion kautta saadaan tietoa lapsen vahvuuksista ja mielenkiinnon kohteista. Pedagogiselle toiminnalle asetetut lapsikohtaiset tavoitteet pohjautuvat aina edellisten tavoitteiden arviointiin ja lapsen vahvuuksien, mielenkiinnonkohteiden ja orastavien taitojen havainnointiin. Monikielisen lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laadinnassa hyödynnetään KieliPeda -työvälineestä saatavia tietoja.

Lapsen siirtyessä päiväkodin ryhmästä toiseen tai toiseen päiväkotiin tiedonsiirto tapahtuu huoltajan suostumuksella Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman kautta. Huoltajien kanssa keskustellaan siirrettävistä tiedoista ja tiedonsiirron merkityksestä lapsen katkeamattoman kasvun ja oppimisen polun takaamiseksi. Lapsen varhaiskasvatukseen liittyvät salassa pidettävät dokumentit säilytetään varhaiskasvatusajan sähköisessä järjestelmässä ja lapsen siirryttyä kouluun siirretään arkistoon. Dokumenttien säilytyksessä noudatetaan varhaiskasvatuksen säilytys- ja arkistointiohjeita.

2. Varhaiskasvatuksen tehtävä ja yleiset tavoitteet

Varhaiskasvatus on yhteiskunnallinen palvelu, jolla on monia tehtäviä. Varhaiskasvatuksen tehtävä on edistää lasten kokonaisvaltaista kasvua, kehitystä ja oppimista yhteistyössä huoltajien kanssa. Varhaiskasvatus edistää lasten tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta ja ehkäisee syrjäytymistä ja eriarvoistumista. Varhaiskasvatuksessa opitut tiedot ja taidot vahvistavat lasten osallisuutta sekä aktiivista toimijuutta yhteiskunnassa. Lisäksi varhaiskasvatus tukee huoltajia kasvatustyössä³⁴ sekä mahdollistaa heidän osallistumisensa työelämään tai opiskeluun.

2.1 Varhaiskasvatuksen järjestämistä ohjaavat velvoitteet

Kunta on velvollinen järjestämään varhaiskasvatusta niin laajasti ja sellaisin toimintamuodoin kuin kunnassa on tarvetta. Varhaiskasvatus on pyrittävä järjestämään lähellä palvelun käyttäjiä ja paikallisia tarpeita vastaavina aukioloaikoina³⁵. Varhaiskasvatusta voidaan varhaiskasvatustilain mukaan toteuttaa päiväkotitoimintana, perhepäivähoitona tai avoimena varhaiskasvatustoimintana³⁶. Laissa säädetty lapsen oikeus varhaiskasvatukseen³⁷ koskee päiväkodissa tai perhepäivähoidossa annettavaa varhaiskasvatusta. Huoltaja päättää lapsen osallistumisesta varhaiskasvatukseen. Esiopetuksessa olevalla lapsella tulee olla mahdollisuus osallistua varhaiskasvatukseen lain oikeuttamalla tavalla³⁸.

Kunta tai kuntayhtymä voi järjestää varhaiskasvatuksen itse tai hankkia varhaiskasvatuspalveluja julkiselta tai yksityiseltä palvelujen tuottajalta. Hankittaessa varhaiskasvatuspalveluja muilta palvelujen tuottajilta kunnan tai kuntayhtymän on varmistuttava siitä, että hankittavat palvelut vastaavat sitä tasoa, jota edellytetään vastaavalta kunnalliselta toiminnalta. Varhaiskasvatuksen järjestäjä vastaa siitä, että sen hankkimat palvelut järjestetään varhaiskasvatusta koskevien säädösten sekä varhaiskasvatussuunnitelman

³⁴ Varhaiskasvatustilain 3 §

³⁵ Varhaiskasvatustilain 5 § 4 momentti

³⁶ Varhaiskasvatustilain 1 §

³⁷ Varhaiskasvatustilain 12 §

³⁸ Varhaiskasvatustilain 1 ja 12 §

perusteiden mukaisesti³⁹. Varhaiskasvatuksen valvontaviranomaisia⁴⁰ ovat kunnan tai kuntayhtymän järjestämän ja tuottaman varhaiskasvatuksen osalta Lupa- ja valvontavirasto. Yksityisen palveluntuottajan ohjauksesta, neuvonnasta ja valvonnasta⁴¹ vastaavat kunnan toimielin tai sen määräämä viranhaltija, sekä Lupa- ja valvontavirasto. Varhaiskasvatuksen henkilöstöllä on ilmoitusvelvollisuus huomattessaan epäkohdan tai ilmeisen epäkohdan uhan lapsen varhaiskasvatuksen toteuttamisessa, ja ilmoituksen vastaanottaneen varhaiskasvatuksen toimipaikan toiminnasta vastaavan henkilön tulee viivytyksettä käynnistää tarvittavat toimet epäkohdan tai ilmeisen epäkohdan uhan poistamiseksi.

Kunnan on huolehdittava siitä, että lapsi voi saada varhaiskasvatusta lapsen äidinkielenä olevalla suomen, ruotsin tai saamen kielellä⁴². Muista kielistä määrätään luvussa 4.6.

Varhaiskasvatuksen järjestämistä ohjaavat velvoitteet⁴³ perustuvat Suomen perustuslakiin, varhaiskasvatukseen ja varhaiskasvatuksesta annettuun valtioneuvoston asetukseen sekä Varhaiskasvatussuunnitelman perusteisiin. Varhaiskasvatukseen sovelletaan myös hallintolaki⁴⁴ ja lakia viranomaisen toiminnan julkisuudesta⁴⁵. Suomen perustuslain⁴⁶ mukaan ketään ei saa ilman hyväksyttävää perustetta asettaa eri asemaan sukupuolen, iän, alkuperän, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, terveydentilan, vammaisuuden tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella. Varhaiskasvatuksen järjestämisessä on otettava huomioon myös velvoitteet, jotka tulevat muusta lainsäädännöstä sekä kansainvälisistä sopimuksista, joihin Suomi on sitoutunut. Tällaisia ovat muun muassa yhdenvertaisuuslaki⁴⁷, tasa-arvolaki⁴⁸, Euroopan ihmisoikeussopimus⁴⁹, YK:n lapsen oikeuksien sopimus⁵⁰, YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista⁵¹, YK:n julistus alkuperäiskansojen oikeuksista⁵² sekä YK:n kestävän kehityksen tavoitteet⁵³.

Varhaiskasvatukseen osallistuvalla lapsella on oikeus saada tukea⁵⁴, riippumatta varhaiskasvatuksen järjestäjästä⁵⁵. Varhaiskasvatusta järjestetään ja kehitetään inklusioperiaatteen mukaisesti, jolloin kaikilla lapsilla on oikeus osallistua yhdessä

³⁹ Varhaiskasvatustilastilasto 5 § 2 momentti

⁴⁰ Varhaiskasvatustilastilasto 50, 52 ja 53 §

⁴¹ Varhaiskasvatustilastilasto 50 ja 52 §

⁴² Varhaiskasvatustilastilasto 8 § ja HE 40/2018 vp, s. 89

⁴³ Valtioneuvoston asetus varhaiskasvatuksesta 8 § ja HE 40/2018 vp, s.89

⁴⁴ Hallintolaki (434/2003)

⁴⁵ Laki viranomaisten toiminnan julkisuudesta (621/1999)

⁴⁶ Suomen perustuslaki (731/1999) 6 §

⁴⁷ Yhdenvertaisuuslaki (1325/2014)

⁴⁸ Laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta (609/1986)

⁴⁹ Euroopan ihmisoikeussopimus 1990

⁵⁰ YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista 1989 (59/1991)

⁵¹ YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista 2007 (27/2016)

⁵² YK:n julistus alkuperäiskansojen oikeuksista 2007

⁵³ Kestävän kehityksen tavoitteet – Agenda 2030. YK:n yleiskokous 2015

⁵⁴ Varhaiskasvatustilastilasto 15 a §

⁵⁵ Kunta, kuntayhtymä tai yksityinen palveluntuottaja, ks. luku 1.1

varhaiskasvatukseen esimerkiksi tuen tarpeista, vammaisuudesta tai kulttuurisesta taustasta riippumatta. Varhaiskasvatuksen järjestäjän on tarpeen mukaan toimittava yhteistyössä sosiaali- ja terveydenhuollosta vastaavien tahojen kanssa lapsen tarvitseman tuen ja palvelujen⁵⁶ kokonaisuuden arvioimiseksi, suunnittelemiseksi ja toteuttamiseksi (katso luku 3.3).

Kun lapsi tarvitsee kehitykseensä, oppimiseensa ja hyvinvointiinsa tukea (myöhemmin lapsen tuki) ja saa sosiaali- ja terveydenhuollon tukitoimia ja palveluja, tällöin sovelletaan varhaiskasvatuslakia⁵⁷, sosiaalihuoltolakia⁵⁸, vammaispalvelulakia⁵⁹, kehitysvammaisten erityishuollosta annettua lakia⁶⁰ ja terveydenhuoltolakia⁶¹ sekä mitä sosiaali- ja terveydenhuollon palveluista muualla laissa säädetään.

Varhaiskasvatuksen valtakunnallisista tavoitteista säädetään varhaiskasvatuslaissa. Tavoitteet ohjaavat perusteiden sekä paikallisen ja lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laadintaa, toteuttamista ja arviointia.

Varhaiskasvatuslain⁶² mukaan varhaiskasvatuksen tavoitteena on

- 1) edistää jokaisen lapsen iän ja kehityksen mukaista kokonaisvaltaista kasvua, kehitystä, terveyttä ja hyvinvointia;
- 2) tukea lapsen oppimisen edellytyksiä ja edistää elinikäistä oppimista ja koulutuksellisen tasa-arvon toteuttamista inklusiivisten periaatteiden mukaisesti;
- 3) toteuttaa lapsen leikkiin, liikkumiseen, taiteisiin ja kulttuuriperintöön perustuvaa monipuolista pedagogista toimintaa ja mahdollistaa myönteiset oppimiskokemukset;
- 4) varmistaa kehittävä, oppimista edistävä, terveellinen ja turvallinen varhaiskasvatusympäristö;
- 5) turvata lasta kunnioittava toimintatapa ja mahdollisimman pysyvät vuorovaikutussuhteet lasten ja varhaiskasvatushenkilöstön välillä;
- 6) antaa kaikille lapsille yhdenvertaiset mahdollisuudet varhaiskasvatukseen, edistää yhdenvertaisuutta ja sukupuolten tasa-arvoa sekä antaa valmiuksia ymmärtää ja kunnioittaa yleistä kulttuuriperinnettä sekä kunkin kielellistä, kulttuurista, uskonnollista ja katsomuksellista taustaa;
- 7) tunnistaa lapsen yksilöllisen tuen tarve ja järjestää tarkoituksenmukaista tukea varhaiskasvatuksessa tarpeen ilmettyä tarvittaessa monialaisessa yhteistyössä;

⁵⁶ Varhaiskasvatuslaki 7 §

⁵⁷ Varhaiskasvatuslaki 15 a §

⁵⁸ Sosiaalihuoltolaki (1301/2014)

⁵⁹ Vammaispalvelulaki (675/2023)

⁶⁰ Laki kehitysvammaisten erityishuollosta (519/1977)

⁶¹ Terveydenhuoltolaki (1326/2010)

⁶² Varhaiskasvatuslaki 3 §

- 8) kehittää lapsen yhteistyö- ja vuorovaikutustaitoja, edistää lapsen toimimista vertaisryhmässä sekä ohjata eettisesti vastuulliseen ja kestävään toimintaan, toisten ihmisten kunnioittamiseen ja yhteiskunnan jäsenyyteen;
- 9) varmistaa lapsen mahdollisuus osallistua ja saada vaikuttaa itseään koskeviin asioihin;
- 10) toimia yhdessä lapsen sekä lapsen vanhemman tai muun huoltajan kanssa lapsen tasapainoisen kehityksen ja kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin parhaaksi sekä tukea lapsen vanhempaa tai muuta huoltajaa kasvatustyössä.

Varhaiskasvatuksen järjestäjällä on velvollisuus kertoa huoltajille⁶³ varhaiskasvatuksen tavoitteista ja toiminnasta sen eri toimintamuodoissa myös jo ennen kuin lapselle haetaan⁶⁴ varhaiskasvatuspaikkaa. Huoltajalle on annettava mahdollisuus⁶⁵ osallistua ja vaikuttaa lapsensa varhaiskasvatukseen. Lisäksi huoltajalle annetaan mahdollisuus saada tietoa lapsen varhaiskasvatuspäivästä. Huoltajan osallistumisesta lapselle mahdollisesti annettavan tuen suunnitteluun ja arviointiin kuvataan tarkemmin luvussa 5.

Lasten osallistuminen varhaiskasvatukseen vaihtelee perheiden valinnan, lasten lakisääteisen oikeuden ja varhaiskasvatuksen järjestäjän päätöksen mukaan⁶⁶. Tämä tulee ottaa huomioon paikallisten suunnitelmien laatimisessa.

Varhaiskasvatuksessa oppimisympäristön on oltava kehittävä, oppimista edistävä sekä terveellinen ja turvallinen lapsen ikä ja kehitys huomioon ottaen. Toimitilojen ja toimintavälineiden on oltava asianmukaisia, ja niissä on huomioitava esteettömyys⁶⁷. Päiväkodissa tai perhepäivähoidossa olevalle lapselle on tarjottava täysipainoista ravintoa. Ruokailun on oltava tarkoituksenmukaisesti järjestetty ja ohjattu.⁶⁸ Varhaiskasvatus on uskonnollisesti, katsomuksellisesti ja puoluepoliittisesti sitouttamaton. Varhaiskasvatusta ei saa käyttää kaupallisen vaikuttamisen kanavana. Vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuvaa varhaiskasvatusta tarkennetaan luvussa 6.

Varhaiskasvatuksessa noudatetaan henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista ja mitoituksesta annettuja säädöksiä⁶⁹. Kunnan käytettävissä on oltava varhaiskasvatuksessa esiintyvää tarvetta vastaavasti varhaiskasvatuksen erityisopettajan palveluja⁷⁰. Henkilöstön kelpoisuuksia koskevista siirtymäsäännöksistä säädetään varhaiskasvatuslaissa⁷¹.

⁶³ Varhaiskasvatuslaki 16 §

⁶⁴ Varhaiskasvatuslaki 17 §

⁶⁵ Varhaiskasvatuslaki 20 §

⁶⁶ Varhaiskasvatuslaki 12 ja 19 §

⁶⁷ Varhaiskasvatuslaki 10 §

⁶⁸ Varhaiskasvatuslaki 11 §

⁶⁹ Varhaiskasvatuslaki 25–33 § ja 75 § ja valtioneuvoston asetus varhaiskasvatuksesta (753/2018)

⁷⁰ Varhaiskasvatuslaki 25 §

⁷¹ Varhaiskasvatuslaki 75 §

Varhaiskasvatuksessa otetaan huomioon työsuojeluun ja turvallisuuteen liittyvät säännökset, henkilötietojen käsittelyä ja tietosuojaa koskevat säännökset sekä lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämistä ohjaavat lait. Lapsia suojataan väkivallalta, kiusaamiselta ja muulta häirinnältä⁷² suunnitelmallisen ennaltaehkäisemisen sekä välittömän puuttumisen avulla (Luku 3.1). Turvallisuuden edistämisen tulee olla suunnitelmallista ja säännöllisesti arvioitua.

Kunnan on varhaiskasvatusta järjestäessään toimittava yhteistyössä⁷³ opetuksesta, liikunnasta ja kulttuurista, sosiaalihuollosta, lastensuojelusta, lastenneuvolatoiminnasta ja muusta terveydenhuollosta vastaavien sekä muiden tarvittavien tahojen kanssa. Varhaiskasvatuksen henkilöstöä velvoittavat myös säännökset, jotka koskevat sosiaalihuoltopalveluihin ohjaamista ja lastensuojeluilmoituksen tekemistä⁷⁴.

2.2 Varhaiskasvatuksen toimintamuodot

Varhaiskasvatuksen toimintamuodot ovat päiväkotitoiminta, perhepäivähoito sekä avoin varhaiskasvatustoiminta. Varhaiskasvatuslain ja varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden tavoitteet ohjaavat kaikkia varhaiskasvatuksen toimintamuotoja. Varhaiskasvatuslaissa määritellään, mitkä lain kohdat koskevat avointa varhaiskasvatusta⁷⁵. Varhaiskasvatuksen toimintamuodot eroavat toisistaan. Esimerkiksi oppimisympäristöt, resurssit, henkilöstön koulutus ja kelpoisuusvaatimukset, henkilöstörakenne, lapsiryhmien koko sekä lasten ja henkilöstön välinen suhdeluku vaihtelevat. Myös tuen antamisen mahdollisuudet vaihtelevat. Eri toimintamuotojen ominaispiirteet otetaan huomioon varhaiskasvatusta suunniteltaessa ja tavoitteita täsmennettäessä. Varhaiskasvatusryhmät ja henkilöstörakenne⁷⁶ tulee muodostaa siten, että varhaiskasvatukselle asetetut tavoitteet voidaan saavuttaa.

On tärkeää, että huoltajat saavat riittävästi tietoa kaikkien toimintamuotojen sisällöistä ja ominaispiirteistä. Kunnan on järjestettävä ohjausta ja neuvontaa huoltajille tarjolla olevista varhaiskasvatuspalveluista. Tarvittaessa huoltajan kanssa keskustellaan siitä, mikä varhaiskasvatuksen toimintamuoto ja laajuus vastaavat lapsen tarpeita ja etua. Neuvontaa ja ohjausta⁷⁷ annetaan varhaiskasvatuspalveluihin hakeuduttaessa, sekä lapsen jo ollessa palvelujen piirissä.

Päiväkodeissa toteutettava varhaiskasvatus on yleisin varhaiskasvatuksen toimintamuodoista. Päiväkodeissa toiminta on ryhmämuotoista. Lapsiryhmät voidaan muodostaa eri tavoin ottaen

⁷² Varhaiskasvatuslaki 10 §

⁷³ Varhaiskasvatuslaki 7 §

⁷⁴ Sosiaalihuoltolaki (1301/2014) 35 § ja lastensuojelulaki (417/2007) 25 § (88/2010) ja 25 a § (1302/2014)

⁷⁵ Varhaiskasvatuslaki 1 §

⁷⁶ Varhaiskasvatuslaki 34, 35 ja 38 §

⁷⁷ Varhaiskasvatuslaki 4 ja 16 §

huomioon esimerkiksi lasten ikä, sisarusuhteet tai tuen tarve. Ryhmien tulee olla pedagogisesti tarkoituksenmukaisia ja niiden muodostamisessa noudatetaan henkilöstön mitoittamiseen ja ryhmien enimmäiskokoon sekä tukeen liittyviä säännöksiä⁷⁸. Päiväkotien henkilöstön moniammatillisuus on laadukkaan varhaiskasvatuksen voimavara, kun kaikkien koulutus ja osaaminen on käytössä sekä vastuut, tehtävät ja ammattiroolit toteutuvat tarkoituksenmukaisella tavalla. Päiväkodeilla tulee olla toiminnasta vastaava johtaja⁷⁹.

Varhaiskasvatuslaki korostaa pedagogiikan merkitystä ja samalla varhaiskasvatuksen opettajien ja erityisopettajien pedagogista vastuuta⁸⁰. Kokonaisvastuu lapsiryhmien toiminnan suunnittelusta, toiminnan suunnitelmallisuuden ja tavoitteellisuuden toteutumisesta sekä toiminnan arvioinnista ja kehittämisestä on varhaiskasvatuksen opettajilla. Varhaiskasvatuksen opettajat, erityisopettajat, sosionomit, lastenhoitajat ja muu varhaiskasvatuksen henkilöstö suunnittelevat, toteuttavat, arvioivat ja kehittävät toimintaa yhdessä.

Perhepäivähoito on pienessä ryhmässä toteutettavaa varhaiskasvatusta. Sitä järjestetään perhepäiväkodissa, joka voi olla yksityiskoti tai muu kodinomainen hoitopaikka⁸¹. Perhepäivähoitoa voidaan järjestää yhden tai kahden hoitajan toteuttamana tai erityistapauksissa kolmen hoitajan yhteisesti toteuttamana varhaiskasvatuksena⁸². Perhepäiväkotien henkilöstömäärässä sekä muodostettaessa lapsiryhmiä tulee ottaa huomioon vammaiset ja muuten tukea tarvitsevat lapset⁸³. Perhepäivähoitajat vastaavat oman ryhmänsä toiminnasta. Pedagoginen johtaminen ja toiminnan ohjaus tukee perhepäivähoitajien tavoitteellista toiminnan suunnittelua ja toteuttamista.

Avoimen varhaiskasvatustoiminnan toteutus ja painopisteet vaihtelevat varhaiskasvatuksen järjestäjän päätösten mukaan. Avointa varhaiskasvatustoimintaa voidaan järjestää esimerkiksi leikkipuisto- tai kerhotoimintana. Toiminta on ohjattua ja tavoitteellista. Avoin varhaiskasvatustoiminta voi tarjota esimerkiksi ulkoilua, leikkiä, taide- tai liikuntakasvatusta. Lisäksi avoin varhaiskasvatustoiminta voi tarjota huoltajille ohjattua yhdessäoloa lasten kanssa sekä muita sosiaalisia kontakteja. Avoimen toiminnan tulee olla suunniteltua, jotta varhaiskasvatuslain tavoitteet voidaan ottaa siinä huomioon. Tavoitteet tulee ottaa sitä kattavammin ja laaja-alaisemmin huomioon, mitä säännöllisemmin ja useammin lapset toimintaan osallistuvat. Toiminnan luonteen mukaan tietyt tavoitteet voivat painottua muita enemmän.⁸⁴

⁷⁸ Varhaiskasvatuslaki 34–38 §

⁷⁹ Varhaiskasvatuslaki 25 §

⁸⁰ Varhaiskasvatuslaki 2, 25 ja 35 §

⁸¹ Varhaiskasvatuslaki 1 ja 38 §

⁸² Valtioneuvoston asetus varhaiskasvatuksesta (753/2018) 2 §

⁸³ Varhaiskasvatuslaki 38 §

⁸⁴ Varhaiskasvatuslaki 3 § 2 momentti ja HE 40/2018 vp, s.85

Vuorohoitoa on järjestettävä tarpeen mukaisessa laajuudessa lapselle, joka tarvitsee sitä huoltajan työssäkäynnin tai opiskelun vuoksi. Vuorohoitoa voidaan järjestää iltaisin, viikonloppuisin ja öisin päiväkotitoimintana tai perhepäivähoitona. Vuorohoidossa lasten osallistuminen varhaiskasvatukseen on usein epäsäännöllistä. Tämä tulee huomioida pedagogisen toiminnan ja lapselle annettavan tuen suunnittelussa ja toteuttamisessa.⁸⁵

2.3 Varhaiskasvatus osana lapsen kasvun ja oppimisen polkua

Varhaiskasvatus on tärkeä osa lapsen kasvun ja oppimisen polkua. Varhaiskasvatus luo perustaa elinikäiselle oppimiselle. Lapsi tuo varhaiskasvatukseen mukanaan aiemman elämäkokemuksensa, jossa merkittävänä tekijänä ovat huoltaja ja lapsen väliset vuorovaikutus- ja kiintymyssuhteet. Henkilöstön tehtävänä on luoda luottamuksellinen suhde lapseen. Huoltajan ja henkilöstön välinen yhteistyö tuo lapsen elämään jatkuvuutta ja turvallisuutta. Keskusteltaessa lapsen varhaiskasvatuksen tavoitteista avoin, arvostava ja tasavertainen kohtaaminen on tärkeää. Säännöllinen yhteistyö on oleellista, jotta perheiden ja henkilöstön yhteinen kasvatustehtävä muodostaa lapsen kannalta mielekkään kokonaisuuden.

Lapsuuden merkityksen ymmärtäminen sekä tietämys lasten kasvusta, kehityksestä ja oppimisesta ovat pedagogisen toiminnan perustaa. Yhtä tärkeää on tuntee jokainen lapsi ja ottaa huomioon hänen yksilöllinen kehityksensä. Lapsen tunteminen edellyttää mahdollisimman pysyviä vuorovaikutussuhteita henkilöstön ja lasten välillä⁸⁶.

Varhaiskasvatus ja siihen kuuluva esiopetus sekä perusopetus muodostavat lapsen kehityksen ja oppimisen kannalta johdonmukaisesti etenevän kokonaisuuden ja perustan elinikäiselle oppimiselle. Laadukkaan kokonaisuuden lähtökohtana on, että varhaiskasvatuksen sekä esi- ja perusopetuksen henkilöstö tuntee koulutusjärjestelmän sekä sen eri vaiheiden keskeiset tavoitteet, ominaispiirteet ja käytännöt. Lasten hyvinvoinnin sekä kehityksen ja oppimisen sujuvuuden vuoksi myös siirtymävaiheet suunnitellaan ja niitä arvioidaan.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä luo yhteistyön rakenteet ja tiedon siirron käytännöt, joiden avulla siirtymät kotoa varhaiskasvatukseen, varhaiskasvatuksen aikana sekä varhaiskasvatuksesta esiopetukseen ja sieltä perusopetukseen ovat mahdollisimman sujuvia. Siirtymävaiheissa tehdään huoltajan kanssa yhteistyötä lapsen edun mukaisesti. Tietojen siirtämisessä voidaan hyödyntää varhaiskasvatuksen aikana koottuja dokumentteja, joissa kuvataan lapsen kehitystä ja oppimista, sekä lapselle laadittua varhaiskasvatussuunnitelmaa. Tiedon siirrossa noudatetaan voimassa olevia säädöksiä.⁸⁷

⁸⁵ Varhaiskasvatuslaki 13 §

⁸⁶ Varhaiskasvatuslaki 3 § 1 momentti 5 kohta

⁸⁷ Esimerkiksi varhaiskasvatuslaki 40–42 §

Varhaiskasvatusta järjestetään päiväkodeissa ja perhepäivähoidossa, kunnallisena ja yksityisenä palveluna. Avointa varhaiskasvatusta järjestetään asukaspuistoissa. Varhaiskasvatuksen palvelupäälliköt, päiväkodin johtajat ja asukaspuistojen henkilöstö auttavat huoltajia varhaiskasvatuspalveluihin liittyvissä asioissa sekä ennen varhaiskasvatukseen hakemista, varhaiskasvatukseen hakeuduttaessa, että sen aikana. Huoltajat saavat varhaiskasvatuspalveluihin liittyvää palveluohjausta ja neuvontaa myös puhelimitse ja sähköpostitse. Kunnalliset ja palvelusetelipäiväkodit sekä perhepäivähoito ovat avoinna arkisin pääsääntöisesti klo 6.30–17.30, tarvittaessa klo 6.00–18.00. Kunnallisessa varhaiskasvatuksessa varhaiskasvatusaika varataan käytössä olevan sähköisellä järjestelmällä. Yksityisessä varhaiskasvatuksessa varhaiskasvatusaika ilmoitetaan palveluntuottajan käyttämällä tavalla. Asukaspuistot ovat avoinna arkipäivisin pääsääntöisesti klo 9–16.

Varhaiskasvatuksen toimintamuodot

Vuorohoidolla tarkoitetaan huoltajien työstä tai opiskelusta johtuvaa, varhaiskasvatuksen normaalien aukioloaikojen (klo 6–18) ulkopuolelle ulottuvaa varhaiskasvatusta. Vuorohoitoa tarjotaan keskitetysti. Vuorohoidossa noudatetaan Kirkkonummen varhaiskasvatussuunnitelmaa. Lapsen osallisuus ja oikeus varhaiskasvatussuunnitelman mukaiseen toimintaan suunnitellaan yhteistyössä huoltajien kanssa lapsen arkeen ja viireystilaan sopivaksi.

Perhepäivähoito on perhepäivähoitajan kotona järjestettävää varhaiskasvatusta, jossa noudatetaan Kirkkonummen varhaiskasvatussuunnitelmaa. Kunnallisessa perhepäivähoidossa perhepäivähoidon ja avoimen varhaiskasvatuksen esihenkilö ja varhaiskasvatuksen erityisopettaja tukevat perhepäivähoidon tavoitteellista sekä lasten tarpeiden mukaista toiminnan suunnittelua, toteuttamista, arviointia ja kehittämistä. Yksityistä perhepäivähoitoa valvoo ja ohjaa perhepäivähoidon ja avoimen varhaiskasvatuksen esihenkilö.

Avoin varhaiskasvatus tarkoittaa Kirkkonummella asukaspuistotoimintaa. Asukaspuistot ovat avoimia ja maksuttomia lapsiperheiden kohtaamispaikkoja, jonne lapset ja huoltajat voivat tulla yhdessä viettämään aikaa, leikkimään, toimimaan ja tapaamaan muita lapsiperheitä oman aikataulunsa mukaan.

Kirkkonummen varhaiskasvatussuunnitelma ohjaa asukaspuistojen toimintaa soveltuvin osin. Asukaspuiston henkilöstö suunnittelee toimintaa yhdessä huoltajien ja lasten kanssa. Lapsilla ja perheillä on mahdollisuus osallistua suunnitelmalliseen ohjattuun toimintaan monipuolisissa oppimisympäristöissä yhdessä. Huoltajilla on mahdollisuus keskusteluun ja vertaistukeen päivittäin. Asukaspuistojen toiminta sopii myös vauvaperheille. Avoimen

varhaiskasvatuksen kautta perheet pääsevät tutustumaan matalalla kynnyksellä kirkkonummelaiseen varhaiskasvatukseen.

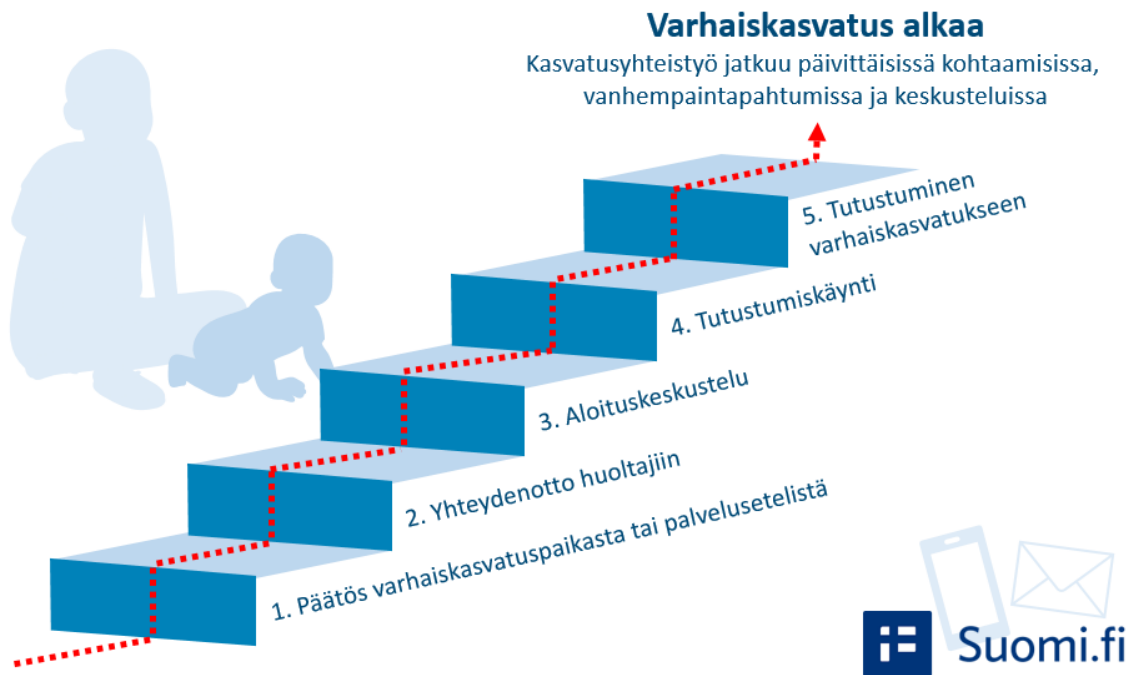
Varhaiskasvatuksen erityisopettaja on tavattavissa asukaspuistossa säännöllisesti. Yhteistyötä tehdään varhaiskasvatuksen erityisopettajan, kuraattorien, varhaiskasvatuksen psykologien ja varhaiskasvatuksen kieli- ja kulttuuriopettajien kanssa. Monialaista yhteistyötä tehdään muiden alueen toimijoiden sekä lapsiperhepalvelujen järjestäjien kanssa.

Varhaiskasvatuksen aloitus

Varhaiskasvatuksen aloittaminen on merkittävä vaihe lapsen ja huoltajien elämässä. Aloitusprosessin tavoitteena on luoda perusta luottamukselliselle kasvatusyhteistyölle (kuvio 2). Huoltajat saavat päätöksen varhaiskasvatuspaikasta tai palvelusetelistä yksityiseen päiväkotiin joko Suomi.fi -palveluun tai kirjepostina kotiosoitteeseen. Päiväkodista tai perhepäivähoidosta otetaan yhteyttä huoltajiin aloituskeskustelun sopimiseksi ennen varhaiskasvatuksen alkamista. Se voidaan toteuttaa päiväkodissa, perhepäivähoitajan kotona tai etäyhteydellä. Aloituskeskustelun pohjana toimii Yhteistyölomake, jonka kautta varhaiskasvatuksen opettaja saa arvokasta tietoa lapsen vahvuuksista ja hyvinvoinnista sekä huoltajien odotuksista ja toiveista. Huoltajat saavat keskustelun aikana tietoa varhaiskasvatuksen toimintaperiaatteista.

Aloituskeskustelun yhteydessä sovitaan lapsen tutustumisesta päiväkotiin tai perhepäivähoitoon. Ensimmäistä kertaa varhaiskasvatuksessa aloittavan lapsen huoltajille tarjotaan kasvattajan tutustumiskäyntiä lapsen kotiin tai hänelle turvalliseen ympäristöön. Tutustumiskäynnin tarkoituksena on tutustua lapseen hänen omassa kasvu- ja kulttuuriympäristössään ja luoda lapselle turvallinen siirtyminen kodista varhaiskasvatukseen sekä vahva pohja kasvatusyhteistyölle varhaiskasvatuksen alkaessa.

Päiväkotiin tai perhepäivähoitoon tutustumisjakson kesto ja toteutustapa suunnitellaan yhdessä huoltajien kanssa lapsen tarpeiden mukaan. Tutustuminen päiväkotiin tai perhepäivähoitoon tapahtuu yhdessä huoltajan kanssa, ja jakson aikana lapsi tutustuu tiloihin ja varhaiskasvatuspäivän eri tilanteisiin sekä ryhmän henkilöstöön ja lapsiin.

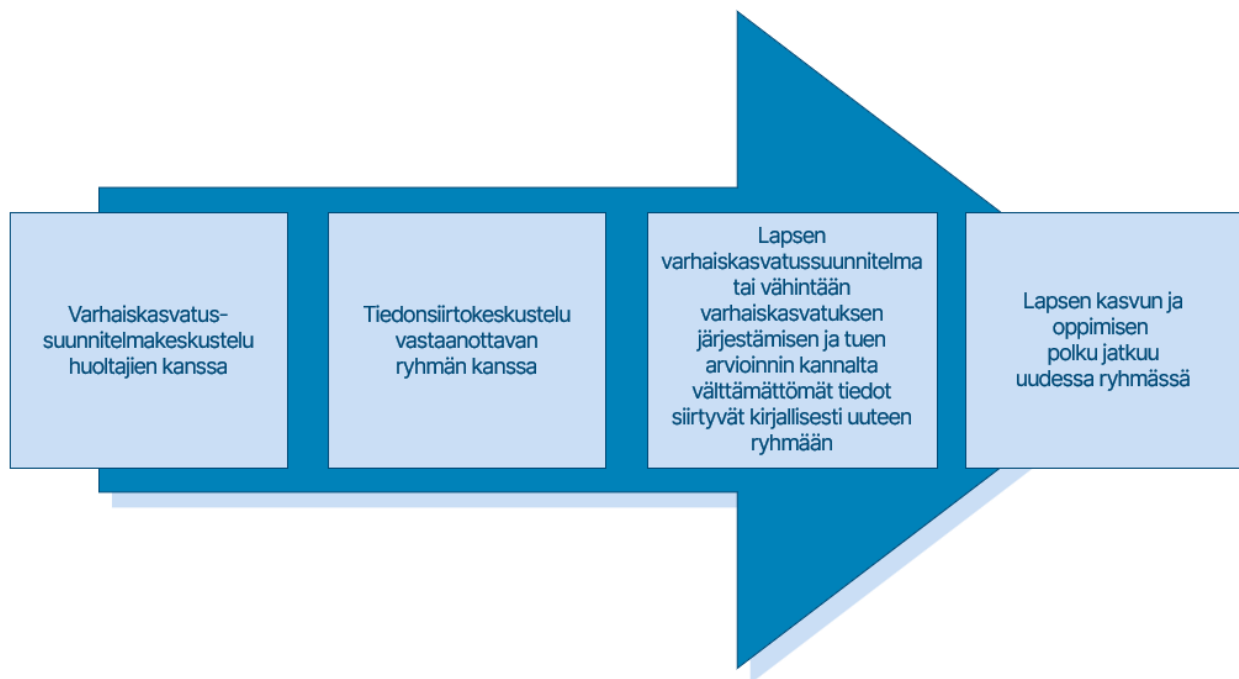
Kuvio 2. Varhaiskasvatuksen aloitusprosessi

Siirtymävaiheet varhaiskasvatuksen sisällä

Siirtymävaiheet ja niihin liittyvä tiedonsiirto suunnitellaan lapsikohtaisesti. Tieto lapsen kehitykseen, oppimiseen ja hyvinvointiin liittyvistä asioista sekä lapsen vahvuudet, kiinnostuksen kohteet ja mahdolliset tuen tarpeet siirtyvät Tiedonsiirron prosessin (kuvio 3) mukaisesti.

Kun tieto lapsen siirtymisestä tulee, sovitaan varhaiskasvatussuunnitelmakeskustelu huoltajien ja tarvittavan verkoston kanssa. Keskustelussa arvioidaan lapsen varhaiskasvatussuunnitelman toteutumista ja keskustellaan, mitä tietoja on tärkeää siirtää seuraavaan ryhmään. Lapsen siirtyessä päiväkodin ryhmästä toiseen tai Kirkkonummen kunnan toimipaikasta toiseen tiedonsiirto tapahtuu Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman kautta. Mikäli lapsi siirtyy yksityiseen toimipaikkaan tai toiseen kuntaan, tieto siirtyy lapsen varhaiskasvatussuunnitelman kopion kautta huoltajien luvalla. Uuteen ryhmään siirtyä aina vähintään varhaiskasvatuksen järjestämisen ja tuen arvioinnin kannalta välttämättömät tiedot. Huoltajien kanssa keskustellaan siirrettävistä tiedoista ja tiedonsiirron merkityksestä lapsen katkeamattoman kasvun ja oppimisen polun takaamiseksi.

Siirtokeskustelun sopimisesta päiväkodin, perhepäivähoidon tai esiopetuksen välillä vastaa vastaanottava osapuoli. Siirtokeskustelu käydään lähettävän ja vastaanottavan osapuolen välillä. Huoltaja voi halutessaan osallistua tiedonsiirtokeskusteluun. Lapsen aloitus ja tutustuminen uuteen ryhmään suunnitellaan lapsikohtaisesti. Kasvattajan tutustumiskäynti voidaan toteuttaa myös siirtymävaiheessa, mikäli lapsen tarve vaatii.

Kuvio 3. Tiedonsiirron prosessi

Siirtyminen varhaiskasvatuksesta esiopetukseen

Varhaiskasvatuksen, esiopetuksen ja perusopetuksen yhteistyön yhtenäiset rakenteet, toimintatavat ja aikataulut on kirjattu kaikkia toimijoita velvoittaviin prosessikuvauksiin. Prosessikuvausten mukainen yhteistyö varmistaa lapsen yhtenäisen kasvun ja oppimisen polun. Tiedonsiirto varhaiskasvatuksesta esiopetukseen toteutuu tiedonsiirron prosessin mukaisesti (kuvio 3). Ennen esiopetukseen siirtymistä huoltajille ja lapsille järjestetään tutustuminen esiopetuksen toimintaan, oppimisympäristöön ja henkilöstöön.

2.4 Arvoperusta

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden arvoperustan yleisperiaatteina ovat lapsen edun ensisijaisuus, lapsen oikeus hyvinvointiin, huolenpitoon ja suojeluun, lapsen mielipiteen huomioon ottaminen sekä yhdenvertaisen ja tasa-arvoisen kohtelun vaatimus, inklusiiviset

periaatteet ja lapsen syrjäntäkielto YK:n Lapsen oikeuksien sopimuksen⁸⁸, varhaiskasvatustilain⁸⁹ ja YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksia⁹⁰ koskevan yleissopimuksen mukaisesti.

Lapsuuden itseisarvo

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on suojella ja edistää lasten oikeutta hyvään ja turvalliseen lapsuuteen. Varhaiskasvatus perustuu käsitykseen lapsuuden itseisarvosta. Jokainen lapsi on ainutlaatuinen ja arvokas juuri sellaisena kuin hän on. Jokaisella lapsella on oikeus tulla kuulluksi, nähdäksi, huomioon otetuksi ja ymmärretyksi omana itsenään sekä yhteisönsä jäsenenä.

Ihmisenä kasvaminen

Varhaiskasvatus perustuu elämän, kestävän elämäntavan ja ihmisoikeuksien kunnioittamiseen sekä ihmisarvon loukkaamattomuuteen. Henkilöstö tukee lasten kasvua ihmisyyteen, jota kuvaa pyrkimys totuuteen, hyvyyteen ja kauneuteen sekä oikeudenmukaisuuteen ja rauhaan. Varhaiskasvatuksessa arvostetaan sivistystä, mikä ilmenee tavassa suhtautua itseän, muihin ihmisiin, ympäristöön ja tietoon sekä tavassa ja tahdossa toimia oikein. Henkilöstö ohjaa lapsia toimimaan arvoperustan mukaisesti sekä keskustelemaan arvoista ja ihanteista. Varhaiskasvatuksessa kiusaamista, rasismia tai väkivaltaa ei hyväksytä missään muodossa eikä keneltäkään. Henkilöstön tehtävänä on aktiivisesti puuttua kiusaamiseen, rasismiin ja väkivaltaan. Henkilöstö huolehtii, että jokainen lapsi kokee varhaiskasvatuksessa olonsa turvalliseksi, eikä tule ulossuljetuksi.

Lapsen oikeudet

Lapsella on oikeus ilmaista itseään, mielipiteitään ja ajatuksiaan sekä tulla ymmärretyksi niillä ilmaisun keinoilla, joita hänellä on. Jokaisella lapsella on oikeus hyvään opetukseen, huolenpitoon ja kannustavaan palautteeseen. Lapsella on oikeus leikkiä, oppia leikkien ja iloita oppimastaan sekä rakentaa käsitystä itsestään, identiteetistään ja maailmasta omien lähtökohtiensa mukaisesti. Lapsella on oikeus yhteisöllisyyteen ja ryhmään kuulumiseen. Lapsella on oikeus saada riittävää ja oikea-aikaista tukea⁹¹ varhaiskasvatuksessa. Lapsella on oikeus⁹² saada tietoa monipuolisesti, käsitellä tunteita ja ristiriitoja sekä kokeilla ja opetella uusia asioita.

Yhdenvertaisuus, tasa-arvo ja moninaisuus

Varhaiskasvatus edistää suomalaisen yhteiskunnan demokraattisia arvoja, kuten yhdenvertaisuutta, tasa-arvoa ja moninaisuutta. Lapsilla tulee olla mahdollisuus kehittää taitojaan ja tehdä valintoja esimerkiksi sukupuolesta, syntyperästä, kulttuuritaustasta tai muista henkilöön liittyvistä syistä riippumatta. Henkilöstön tulee luoda moninaisuutta kunnioittava

⁸⁸ YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista 1989 (59/1991)

⁸⁹ Varhaiskasvatustilain 20 §

⁹⁰ YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista 27/2016

⁹¹ Varhaiskasvatustilain 15 a §

⁹² YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista 1989 (59/1991)

ilmapiiri. Varhaiskasvatus rakentuu moninaiselle kulttuuriperinnölle, joka muotoutuu edelleen lasten, heidän huoltajiensa sekä henkilöstön vuorovaikutuksessa.

Perheiden monimuotoisuus

Ammatillinen, avoin ja kunnioittava suhtautuminen monimuotoisiin perheisiin ja perheiden erilaisiin kieliin, kulttuureihin, katsomuksiin ja uskontoihin, perinteisiin sekä kasvatusnäkemysiin luo edellytyksiä hyvälle kasvatusyhteistyölle⁹³. Lasten perheidentiteettiä ja perhesuhteita tuetaan siten, että jokainen lapsi voi kokea oman perheensä arvokkaaksi.

Terveellinen ja kestävä elämäntapa

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on ohjata lapsia terveyttä ja hyvinvointia edistäviin elämäntapoihin. Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia kehittää tunteita ja esteettistä ajatteluaan. Varhaiskasvatuksessa tunnustetaan ja noudatetaan kestävä elämäntavan periaatteita niin, että sosiaalinen, kulttuurinen, taloudellinen ja ekologinen ulottuvuus huomioidaan. Varhaiskasvatus luo perustaa ekososiaaliselle sivistykselle niin, että ihminen ymmärtää ekologisen kestävyuden olevan edellytys sosiaaliselle kestävyydelle ja ihmisoikeuksien toteutumiselle.

2.5 Oppimiskäsitys

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet on laadittu perustuen oppimiskäsitykseen, jonka mukaan lapset kasvavat, kehittyvät sekä oppivat vuorovaikutuksessa muiden ihmisten ja lähiympäristön kanssa. Oppimiskäsitys pohjautuu myös näkemykseen lapsesta aktiivisena toimijana. Lapset ovat synnynnäisesti uteliaita ja haluavat oppia uutta, kerrata ja toistaa asioita. Oppiminen on kokonaisvaltaista ja sitä tapahtuu kaikkialla. Siinä yhdistyvät tiedot, taidot, toiminta, tunteet, aistihavainnot, keholliset kokemukset, kieli ja ajattelu. Oppimista tapahtuu muun muassa lasten havainnoissa ja tarkkaillen ympäristöään sekä jäljitellessä muiden toimintaa. Lapset oppivat myös leikkien, liikkuen, tutkien, erilaisia työtehtäviä tehden, itseään ilmaisten sekä taiteisiin perustuvassa toiminnassa.

Varhaiskasvatuksessa oppimisen lähtökohtana ovat lasten aiemmat kokemukset, heidän mielenkiinnon kohteensa ja osaamisensa. On tärkeää, että uusilla opittavilla asioilla on yhteys lasten kehittyviin valmiuksiin sekä muuhun kokemusmaailmaan ja kulttuuriseen taustaan. Lapset oppivat parhaiten voidessaan hyvin ja kokiessaan olonsa turvalliseksi. Myönteiset tunnekokemukset ja vuorovaikutussuhteet edistävät oppimista. Vertaisryhmä ja kokemus yhteisöön kuulumisesta ovat lapsen oppimisen ja osallisuuden kannalta keskeisiä. Lasten tulee saada oppimiseensa henkilöstön ohjausta ja tukea. Lapsia kiinnostava, tavoitteellinen ja sopivasti haastava toiminta innostaa oppimaan lisää. Jokaisen lapsen tulee saada onnistumisen kokemuksia ja iloa omasta toiminnastaan sekä itsestään oppijana.

⁹³ Varhaiskasvatuslaki 3 § 1 momentti 6 kohta

Leikki on varhaiskasvatusikäisten lasten oppimiselle merkityksellistä. Se on lasta motivoivaa ja iloa tuottavaa toimintaa, jossa lapset samalla oppivat monia taitoja ja omaksuvat tietoa. Varhaiskasvatuksessa tulee ymmärtää leikin itseisarvo lapselle sekä sen pedagoginen merkitys oppimisessa ja lasten kokonaisvaltaisessa kehityksessä ja hyvinvoinnissa.

2.6 Pedagogisesti painottunut kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuus

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa pedagogiikka perustuu määriteltyyn arvoperustaan, käsitykseen lapsesta, lapsuudesta sekä oppimisesta. Pedagogiikalla tarkoitetaan monitieteiseen, erityisesti kasvatusta ja varhaiskasvatustieteelliseen tietoon perustuvaa, ammatillisesti johdettua ja ammattihenkilöstön toteuttamaa suunnitelmallista ja tavoitteellista toimintaa lasten hyvinvoinnin ja oppimisen toteutumiseksi. Se näkyy varhaiskasvatuksen toimintakulttuurissa, oppimisympäristöissä sekä kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuudessa. Pedagogiikan painottuminen varhaiskasvatuksen kokonaisuudessa edellyttää pedagogista asiantuntemusta sekä henkilöstön yhteistä ymmärrystä siitä, miten lasten oppimista ja hyvinvointia voidaan parhaalla tavalla edistää⁹⁴.

Varhaiskasvatus toteutuu henkilöstön, lasten ja ympäristön vuorovaikutuksessa, jossa kasvatusta, opetusta ja hoitoa muodostavat eheän kokonaisuuden. Näitä kolmea ulottuvuutta voidaan tarkastella käsitteellisesti erillisinä, mutta käytännön toiminnassa ne nivoutuvat yhteen. Tämä mahdollistaa kokonaisvaltaisen lähestymistavan lapsen kasvun, kehityksen ja oppimisen edistämiseksi. Kasvatusta, opetusta ja hoitoa painottuvat eri tavoin eri-ikäisten lasten toiminnassa sekä varhaiskasvatuksen eri toimintamuodoissa.

Kasvatus on toimintaa, jonka myötä kulttuuriset arvot, tavat ja normit välittyvät, muovautuvat ja uudistuvat. Osaltaan kasvatuksen tavoite on siirtää kulttuuriperintöä sekä tärkeinä pidettyjä arvoja ja traditioita seuraavalle sukupolvelle. Kasvatuksen avulla ohjataan lapsia muodostamaan omia mielipiteitään ja arvioimaan kriittisesti vallitsevia ajattelu- ja toimintatapoja sekä toimimaan eettisesti kestäväällä tavalla. Kasvatuksen sivistystehtävänä on ohjata tietoisesti lasten yksilöllisen identiteetin muotoutumista siten, että lapset oppivat havaitsemaan oman toimintansa vaikutukset toisiin ihmisiin ja ympäristöönsä. Lasten kehitystä tuetaan niin, että he oppivat toimimaan sekä käyttämään osaamistaan myös toisten hyväksi.

Opetuksen lähtökohdaksi on varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa määritelty oppimiskäsitys. Opetuksen tarkoitus on edistää lasten oppimista ja auttaa lapsia luomaan merkityksiä itsestään, toisista ihmisistä sekä ympäröivästä maailmasta. Varhaiskasvatuksessa lapsia innostetaan ja motivoidaan opettelemaan uusia asioita sekä ohjataan käyttämään erilaisia

⁹⁴ Varhaiskasvatuslaki 2 ja 23 §

oppimisen tapoja. Opetuksessa huomioidaan lapsille luontainen uteliaisuus ja tutkimisen halu. Opetuksessa otetaan huomioon lasten kehittyvät taidot, mielenkiinnon kohteet, vahvuudet ja yksilölliset tuen tarpeet. Lisäksi opetuksen perustana ovat oppimisympäristöille (luku 3.2), laaja-alaiselle osaamiselle (luku 2.7), pedagogiselle toiminnalle (luku 4), ja lapsen tuelle (luku 5) asetetut tavoitteet.

Hoito on fyysisistä perustarpeista huolehtimista sekä tunnepohjaista välittämistä. Tavoitteena on, että lapsi tuntee itsensä arvostetuksi ja ymmärretyksi sekä kokee olevansa yhteydessä toisiin ihmisiin. Vastavuoroinen ja kunnioittava vuorovaikutussuhde sekä myönteinen kosketus ja läheisyys muodostavat perustan hyvälle hoidolle ja huolenpidolle. Päivittäin toistuvat tilanteet, kuten ruokailu, pukeminen ja riisuminen, lepo ja hygieniasta huolehtiminen, ovat keskeinen osa lapsen päivää ja osa pedagogista toimintaa. Varhaiskasvatuksen hoitotilanteet ovat aina samanaikaisesti kasvatus- ja opetustilanteita, joissa opitaan esimerkiksi vuorovaikutustaitoja, itsestä huolehtimisen taitoja, ajan hallintaa sekä omaksutaan hyviä tottumuksia.

2.7 Laaja-alainen osaaminen

Varhaiskasvatuksessa luodaan pohjaa lasten laaja-alaiselle osaamiselle. Laaja-alainen osaaminen muodostuu tietojen, taitojen, arvojen, asenteiden ja tahdon kokonaisuudesta. Osaaminen tarkoittaa myös kykyä käyttää tietoja ja taitoja sekä toimia tilanteen edellyttämällä tavalla. Tietojen ja taitojen käyttämiseen vaikuttavat lasten omaksumat arvot ja asenteet sekä tahto toimia. Laaja-alaisen osaamisen tarve nousee ympäröivän maailman muutoksista. Ihmisenä kasvaminen, opiskelu, työnteko sekä kansalaisena toimiminen nyt ja tulevaisuudessa edellyttävät tiedon- ja taidonalat ylittävää ja yhdistävää osaamista. Laaja-alaisen osaamisen kehittyminen edistää lasten kasvua yksilöinä ja yhteisönsä jäseninä. Osaamisen kehittyminen alkaa varhaislapsuudessa ja jatkuu läpi elämän. Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet kulkevat jatkumona varhaiskasvatussuunnitelman perusteista esi- ja perusopetuksen opetussuunnitelmien perusteisiin. Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet ovat ohjanneet tämän asiakirjan valmistelua, ja ne tulee ottaa huomioon paikallisissa varhaiskasvatussuunnitelmissa.

Laadukas pedagoginen toiminta vahvistaa lasten laaja-alaista osaamista. Laaja-alaisen osaamisen kehittymiseen vaikuttaa se, miten varhaiskasvatuksessa toimitaan, miten eri oppimisympäristöjä käytetään sekä miten lasten hyvinvointia ja oppimista tuetaan. Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet otetaan huomioon toimintakulttuurin ja oppimisympäristöjen kehittämisessä sekä kasvatuksessa, opetuksessa ja hoidossa. Luvussa 4.5 kuvattujen oppimisen alueiden tehtävänä on edistää lasten laaja-alaista osaamista.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa kuvataan kuusi toisiinsa liittyvää laaja-alaisen osaamisen osa-alueita:

- ajattelu ja oppiminen
- kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu

- itsestä huolehtiminen ja arjen taidot
- monilukutaito
- digitaalinen osaaminen
- osallistuminen ja vaikuttaminen.

Seuraavaksi kuvataan, mitä laaja-alaisen osaamisen eri osa-alueilla tarkoitetaan. Lisäksi määritellään varhaiskasvatuksen tehtävä kullakin osa-alueella.

Ajattelu ja oppiminen

Ajattelun ja oppimisen taidot kehittyvät vuorovaikutuksessa muiden ihmisten ja ympäristön kanssa ja muodostavat perustan muun osaamisen kehittymiselle ja elinikäiselle oppimiselle. Tiedon hankinta, jäsentäminen ja uuden luominen edellyttävät luovaa ja kriittistä ajattelua, jonka perustaa luodaan varhaiskasvatuksessa. Varhaiskasvatuksen tehtävä on tukea lasten ajattelun ja oppimisen taitoja.

Lasten ajattelu ja oppiminen kehittyvät monipuolisten ja merkityksellisten kokemusten avulla. Ihmettelylle, oivaltamiselle sekä oppimisen ilolle tulee olla tilaa. Leikissä lapsilla on mahdollisuus käyttää mielikuvitustaan ja luovuuttaan, kokeilla yhdessä ideoitaan ja tutkia maailmaa. Lasten taitoja jäsentää, nimetä ja kuvata ympäristöä ja sen ilmiöitä tuetaan lasten iän ja kehityksen mukaisesti. Lapsia rohkaistaan kysymään ja kyseenalaistamaan. Heidän kanssaan iloitaan onnistumisista ja opetellaan kannustamaan toisia. Lapsia kannustetaan myös sinnikkyyteen ja olemaan lannistumatta epäonnistumisista sekä keksimään ratkaisuja eri tilanteissa. Heitä ohjataan suuntaamaan ja ylläpitämään tarkkaavaisuuttaan. Päivittäinen, riittävä fyysinen aktiivisuus tukee lasten ajattelua ja oppimista. Toiminnan pedagoginen dokumentointi (luku 4.2) sekä yhteinen pohdinta auttavat lapsia havaitsemaan oppimistaan ja tunnistamaan vahvuuksiaan. Tämä vahvistaa lasten uskoa omiin kykyihinsä.

Kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu

Lapset kasvavat kulttuurisesti, kielellisesti ja katsomuksellisesti moninaisessa maailmassa. Tämä korostaa sosiaalisten ja vuorovaikutustaitojen sekä kulttuurisen osaamisen merkitystä. Osaamiseen kuuluu taito kuunnella, tunnistaa ja ymmärtää eri näkemyksiä sekä kyky reflektoida omia arvoja ja asenteita. Vuorovaikutustaidoilla sekä kyvyllä ilmaista itseään ja ymmärtää muita on tärkeä merkitys identiteetille, toimintakyvylle ja hyvinvoinnille. Toimiva vuorovaikutus erilaisista kulttuuri- ja katsomustaustoista tulevien ihmisten kanssa edellyttää oman ja muiden kulttuurin ja katsomuksellisen taustan ymmärtämistä ja kunnioittamista. Varhaiskasvatuksen tehtävä on edistää lasten kulttuurista osaamista sekä heidän vuorovaikutus- ja ilmaisutaitojaan.

Lapsia rohkaistaan tutustumaan toisiin ihmisiin, kieliin ja kulttuureihin. Henkilöstö toimii mallina lapsille toisten ihmisten sekä kielellisen, kulttuurisen ja katsomuksellisen moninaisuuden myönteisessä kohtaamisessa. Lapsia ohjataan ystävällisyyteen ja hyviin tapoihin. Yhteistyöhön perustuva toiminta luo mahdollisuuksia harjoitella vuorovaikutus- ja ilmaisutaitoja eri tilanteissa

ja erilaisten ihmisten kanssa. Lasten kanssa harjoitellaan asettumista toisen asemaan, opetellaan tarkastelemaan asioita eri näkökulmista sekä ratkaisemaan ristiriitatilanteita rakentavasti. Tämä vahvistaa lasten sosiaalisia taitoja. Lapsia tuetaan kulttuuri-identiteettien rakentamisessa. Varhaiskasvatuksessa saadut kokemukset, tiedot ja taidot kulttuuriperinnöstä vahvistavat lapsen kykyä omaksua, käyttää ja muuttaa kulttuuria. Esimerkiksi leikit, ruokailuhetket ja juhlat tarjoavat tilaisuuksia jakaa kokemuksia erilaisista perinteistä ja tavoista. Lapsia tuetaan myönteisen suhteen luomisessa moninaiseen ympäristöön.

Itsestä huolehtiminen ja arjen taidot

Itsestä huolehtimiseen, terveyteen ja turvallisuuteen liittyvät taidot ovat kaikille tärkeitä. Varhaiskasvatuksen tehtävä on vahvistaa lasten hyvinvointiin ja turvallisuuteen liittyviä taitoja sekä ohjata heitä tekemään kestävän elämäntavan mukaisia valintoja. Varhaiskasvatuksessa tuetaan lasten myönteistä suhtautumista tulevaisuuteen.

Lasten itsenäisyyden asteittaista lisääntymistä tuetaan. Lapsia autetaan ja heitä kannustetaan pyytämään apua sitä tarvitessaan. Lasten kanssa harjoitellaan erilaisia taitoja kuten pukeutumista, ruokailua sekä henkilökohtaisesta hygieniasta ja omista tavaroista huolehtimista. Lapsia ohjataan toimimaan vastuullisesti ja turvallisesti varhaiskasvatuksen oppimisympäristöissä, kuten lähiluonnossa ja liikenteessä. Lasten kanssa käsitellään heidän hyvinvointiaan edistäviä asioita kuten levon, ravinnon, liikunnan ja mielen hyvinvoinnin merkitystä. Lapsia autetaan tunteiden ilmaisussa ja itsesäätelyssä. Lasten tunnetaidot vahvistuvat, kun heidän kanssaan opetellaan havaitsemaan, tiedostamaan ja nimeämään tunteita. Lapsia ohjataan myös kunnioittamaan ja suojelemaan omaa ja toisten kehoa.

Monilukutaito

Monilukutaitoa tarvitaan lasten ja perheiden arjessa, vuorovaikutuksessa sekä yhteiskunnallisessa osallistumisessa. Monilukutaito edistää lasten kasvatuksellista ja koulutuksellista tasa-arvoa. Varhaiskasvatuksen tehtävänä on tukea näiden taitojen kehittymistä.

Monilukutaito on kulttuurisesti moninaisten viestien ja ympäröivän maailman ymmärtämisen sekä vuorovaikutuksen näkökulmasta keskeinen perustaito. Monilukutaidolla tarkoitetaan erilaisten viestien tulkinnan ja tuottamisen taitoja. Monilukutaidon perustana on laaja tekstikäsitys, jonka mukaan erilaiset tekstit voivat olla muun muassa kirjoitetussa, puhutussa, audiovisuaalisessa tai digitaalisessa muodossa. Siihen sisältyy erilaisia lukutaitoja kuten kuvanlukutaito, numeerinen lukutaito, medialukutaito ja peruslukutaito. Monilukutaito liittyy kiinteästi ajattelun ja oppimisen taitoihin. Lasten kanssa nimetään asioita ja esineitä sekä opetellaan erilaisia käsitteitä. Lapsia innostetaan tutkimaan, käyttämään ja tuottamaan viestejä erilaisissa, myös digitaalisissa, ympäristöissä. Monilukutaitoisiksi kehittyäkseen lapset tarvitsevat aikuisen mallia sekä rikkaasta tekstiympäristöstä, lasten tuottamaa kulttuuria sekä lapsille soveltuvia kulttuuripalveluja.

Digitaalinen osaaminen

Digitaalisuus on osa yhteiskuntaa, jossa lapsi kasvaa. Digitaalista osaamista tarvitaan ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa, yhteiskunnassa toimimisessa ja oppimisessa. Digitaalisen osaamisen vahvistaminen edistää lasten koulutuksellista tasa-arvoa. Varhaiskasvatuksen tehtävänä on yhteistyössä kotien kanssa tukea lapsen ymmärrystä digitaalisuudesta.

Lasten kanssa tutkitaan ja havainnoidaan digitaalisuuden roolia arkielämässä. Digitaalisia välineitä, sovelluksia ja ympäristöjä hyödynnetään dokumentoinnissa, leikeissä, vuorovaikutuksessa, peleissä, tutkimisessa, liikkumisessa sekä taiteellisessa kokemisessa ja tuottamisessa. Mahdollisuudet harjoitella, kokeilla ja tuottaa sisältöjä itse ja yhdessä muiden lasten kanssa käyttäen apuna digitaalisia välineitä edistävät lasten luovan ajattelun ja yhteistoiminnan taitoja sekä monilukutaitoa. Henkilöstö ohjaa lapsia digitaalisten ympäristöjen monipuoliseen, vastuulliseen ja turvalliseen käyttöön.

Osallistuminen ja vaikuttaminen

Aktiivinen ja vastuullinen osallistuminen ja vaikuttaminen luovat perustan demokraattiselle ja kestäväälle tulevaisuudelle. Tämä edellyttää yksilöltä taitoa ja halua osallistua yhteisön toimintaan sekä luottamusta omiin vaikutusmahdollisuuksiinsa. Lasten oikeuksiin kuuluvat kuulluksi tuleminen ja osallisuus omaan elämään vaikuttavissa asioissa. Varhaiskasvatuksessa kunnioitetaan näitä demokratian toteutumisen keskeisiä periaatteita. Varhaiskasvatuksen tehtävä on tukea lasten kehittyviä osallistumisen ja vaikuttamisen taitoja sekä kannustaa omaaloitteisuuteen.

Lasten arvostava kohtaaminen, heidän ajatustensa kuunteleminen ja aloitteisiin vastaaminen vahvistavat lasten osallistumisen ja vaikuttamisen taitoja. Lapset suunnittelevat, toteuttavat ja arvioivat toimintaa yhdessä henkilöstön kanssa. Samalla lapset oppivat vuorovaikutustaitoja sekä yhteisten sääntöjen, sopimusten ja luottamuksen merkitystä. Henkilöstö huolehtii siitä, että jokaisella lapsella on mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa. Osallistumisen ja vaikuttamisen kautta lasten käsitys itsestään kehittyy, itseluottamus kasvaa ja yhteisössä tarvittavat sosiaaliset taidot muovautuvat.

3. Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuri

Toimintakulttuuri on historiallisesti ja kulttuurisesti muotoutunut tapa toimia, joka muovautuu yhteisön vuorovaikutuksessa. Varhaiskasvatuksen järjestäjän ja varhaiskasvatusta johtavien henkilöiden tehtävänä on luoda edellytykset toimintakulttuurin kehittämiseksi ja arvioinnille varhaiskasvatuksen eri toimintamuodoissa ja yksiköissä. Toimintakulttuurin kehittämisen lähtökohtana on inklusiivinen varhaiskasvatus, jossa kukin lapsi voi toimia, kehittyä ja oppia omana ainutlaatuisena yksilönään sekä yhteisön jäsenenä.

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuri on kokonaisuus, joka rakentuu muun muassa

- arvoista ja periaatteista
- työtä ohjaavien normien ja tavoitteiden tulkinnasta
- oppimisympäristöistä ja työtavoista
- yhteistyöstä ja sen eri muodoista
- vuorovaikutuksesta ja ilmapiiristä
- henkilöstön osaamisesta, ammatillisuudesta ja kehittämisotteesta
- johtamisrakenteista ja -käytännöistä
- toiminnan organisoinnista, suunnittelusta, toteuttamisesta ja arvioinnista.

Toimintakulttuuria muovaavat tiedostetut, tiedostamattomat ja joskus myös tahattomat tekijät. Yhteisön kaikki jäsenet vaikuttavat toimintakulttuuriin, ja se puolestaan vaikuttaa kaikkiin jäseniin riippumatta siitä, tunnistetaanko sen merkitys vai ei.

Varhaiskasvatuksessa kaikkien työtapojen tulee tukea lapsen kehitystä ja oppimista. Ne tulee myös pystyä pedagogisesti perustelemaan. Henkilöstön on tärkeä tiedostaa, että heidän tapansa toimia ja olla vuorovaikutuksessa välittyy mallina lapsille, jotka omaksuvat varhaiskasvatusyhteisön arvoja, asenteita ja tapoja.

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuria⁹⁵ kehitetään inklusion periaatteiden mukaisesti, ja se liittyy kokonaisvaltaisesti pedagogisen toiminnan toteuttamiseen. Inklusiivinen toimintakulttuuri edistää lasten osallisuutta ja oppimista ja vastaa kaikkien lasten erilaisiin tarpeisiin. Jokaisella lapsella on oikeus kuulua ryhmään, osallistua yhteiseen toimintaan sekä kasvaa omaan potentiaaliinsa vahvuuksien ja myönteisten oppimiskokemusten avulla yhdessä vertaistensa kanssa. Lapsille tarjotaan sopivia oppimisen haasteita, ja heille turvataan tarvittava tuki (luku 5). Oppimisympäristöjä arvioidaan ja kehitetään yhdessä lasten kanssa heille sopiviksi.

Inklusiivisen varhaiskasvatuksen toteuttamisen edellytyksenä on laadukas pedagoginen ja erityispedagoginen osaaminen ja toiminta, huolenpito lasten hyvinvoinnista sekä henkilöstön

⁹⁵ HE 148/2021 s. 30-31

sitoutuminen inklusion periaatteisiin. Inklusiivisen toimintakulttuurin toteuttaminen edellyttää inklusion johtamista, kehittämistä ja toteutumisen arviointia.

Toimintakulttuuri vaikuttaa varhaiskasvatuksen laatuun. Sillä on keskeinen merkitys varhaiskasvatuksen toteuttamisessa ja tavoitteiden saavuttamisessa. Varhaiskasvatustyön tavoitteita tukeva toimintakulttuuri luo suotuisat olosuhteet lasten kehitykselle, oppimiselle, osallisuudelle, turvallisuudelle, hyvinvoinnille sekä kestäväälle elämäntavalle.

Johtaminen vaikuttaa keskeisesti varhaiskasvatuksen toimintakulttuuriin, sen kehittämiseen ja laatuun. Varhaiskasvatuksen johtamisen lähtökohtana on jokaisen lapsen hyvinvoinnin ja oppimisen edistäminen. Toimintakulttuurin ja sen inklusiivisuuden kehittäminen edellyttää pedagogiikan johtamista, joka on varhaiskasvatuksen kokonaisuuden tavoitteellista ja suunnitelmallista johtamista, arviointia ja kehittämistä. Se sisältää kaikki ne toimenpiteet, joilla luodaan edellytykset henkilöstön hyvälle työolosuhteille, ammatillisen osaamisen ja koulutuksen hyödyntämiselle ja kehittämiselle sekä pedagogiselle toiminnalle (luku 4.1).

3.1 Toimintakulttuurin kehittäminen ja sitä ohjaavat periaatteet

Yhteisön toimintakulttuuri muuttuu jatkuvasti ja sitä arvioidaan ja kehitetään siten, että se tukee varhaiskasvatuksen tavoitteiden toteutumista. Yhteisiin tavoitteisiin sitoutuminen edistää arvoperustan ja oppimiskäsityksen toteutumista. Toimintakulttuurin vaikutusten pohdinta ja sen ei-toivottujen piirteiden tunnistaminen ja korjaaminen ovat tärkeä osa toimintakulttuurin kehittämistä. Jatkuvan kehittämisen perusedellytys on, että henkilöstö ymmärtää oman toimintansa taustalla vaikuttavien arvojen, tietojen ja uskomusten merkityksen sekä osaa arvioida niitä. Kehittämisessä on tärkeää toisia arvostava, koko yhteisöä osallistava ja luottamusta rakentava dialogi. Varhaiskasvatusta suunniteltaessa, järjestettäessä ja kehitettäessä on ensisijaisesti huomioitava lapsen etu. Lapsen etua on harkittava yksittäisen lapsen, lapsiryhmän ja yleensä lasten kannalta tapaus- ja tilannekohtaisesti.⁹⁶

Johtaja edistää osallistavaa toimintakulttuuria luomalla rakenteita ammatilliseen keskusteluun. Lisäksi johtaja rohkaisee työyhteisöä säännöllisesti kehittämään ja innovoimaan yhteistä toimintakulttuuria. Johtaja tukee yhteisön kehittymistä oppivaksi yhteisöksi, jossa osaamista kehitetään ja jaetaan. Päämääränä on, että yhteinen toiminta-ajatus ja toiminnan tavoitteet näkyvät käytännöissä. Johtaja vastaa siitä, että yhteisiä työkäytäntöjä tehdään näkyväksi ja että niitä havainnoidaan ja arvioidaan säännöllisesti. Lapset ja huoltajat ovat mukana toimintakulttuurin kehittämisessä ja arvioinnissa.

⁹⁶ Varhaiskasvatuslaki 4 § ja HE 40/2018 vp, s. 85

Iloiten ja oppien, rohkeasti kohti kestäväää elämäntapaa - tillsammans

Toimintakulttuurin kehittämistä ohjaavat kestävään elämäntavan ja inklusion periaatteet sekä hyveajattelu. Uuden oppimiseen suhtaudutaan uteliaisuudella ja rohkeasti. Luova ongelmanratkaisu, leikkitaidot, kriittinen ajattelu, empatia, itsetuntemus ja vuorovaikutustaidot ovat lapselle tärkeitä tulevaisuustaitoja, joiden oppimista varhaiskasvatuksen toimintakulttuuri tukee. Henkilöstö ohjaa esimerkillään lapsia myötätuntoiseen suhtautumiseen itseän ja muihin. Lapsella on oikeus kokea itsensä hyväksytyksi ja arvokkaaksi sellaisena kuin on. Henkilöstö varmistaa, että jokainen lapsi saa päivittäin osallisuuden ja kuulumisen kokemuksia.

Kestäväää elämäntapaa rakennetaan yhdessä henkilöstön, lasten ja huoltajien kanssa sosiaalisesti, kulttuurisesti, ekologisesti ja taloudellisesti kestäväillä valinnoilla ja teoilla. Kestävässä elämäntavassa on kyse arkisista asioista ja niihin liittyvästä harjoittelusta: energian ja veden huolellisesta käytöstä sekä jätteiden lajittelusta ja kierrättämisestä. Lapsen osallistuminen arjen pieniin ympäristötekoihin tukee lasten kasvamista vastuullisuuteen. Lapselle kehittyy henkilökohtainen luontosuhde, kun hän leikkii, toimii ja oppii lapsiryhmänsä kanssa säännöllisesti lähiluonnossa. Kunnallisissa toimipaikoissa toteutetaan kestävään kehityksen Vihreä lippu -ohjelmaa.

Sosiaalista ja kulttuurista kestävyyttä edistää ennaltaehkäisevä, matalan kynnyksen joustava tuki sekä laadukas pedagoginen toiminta, jossa painotetaan vuorovaikutustaitojen, tunnetaitojen sekä yhdenvertaisuusajattelun kehittymistä, kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin edistämistä, syrjäytymisen ennaltaehkäisemistä ja varhaista puuttumista. Hyvinvointia edistetään pedagogisella toiminnalla, monialaisella yhteistyöllä ja varhaiskasvatuksen aktiivisella kehittämisellä. Jokaisella lapsella tulee olla kokemus siitä, että kuuluu ryhmään ja että hänellä on kaveri.

Kestävään elämäntavan mukainen liikkumisen ja lukemisen toimintakulttuuri vahvistaa lapsen kasvamista liikkuvaksi ja lukevaksi aikuiseksi. Varhaiskasvatuksessa lapsi oppii nauttimaan eri liikuntamuodoista ja löytää omat vahvuutensa liikkujana. Motorinen aktiivisuus lisää lapsen terveyttä ja tukee oppimisvalmiuksia. Päivittäinen ja monipuolinen lukeminen tuottaa iloa ja vahvistaa kielellisiä- ja oppimisen valmiuksia.

Inklusiivisessa toimintakulttuurissa edistetään osallisuutta, yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa kaikessa toiminnassa. Inklusion periaatteet ovat työtä ohjaavia arvoja, jotka näkyvät henkilöstön, lasten ja huoltajien välisessä yhteistyössä sekä monialaisessa yhteistyössä. Henkilöstön tietoisuus omista arvoistaan ja asenteistaan sekä kyky reflektoida, miten ne näyttäytyvät omassa toiminnassa, puheissa ja asenteissa, on tärkeää. Henkilöstö vastaa kaikkien lasten yhdenvertaisesta kuulluksi ja nähdyksi tulemisesta

Hyveet varhaiskasvatuksessa ovat keskeinen osa lasten kokonaisvaltaista kehitystä ja hyvinvointia. Hyvekasvatus varhaiskasvatuksessa tarkoittaa eettisten ja moraalisten luonteenpiirteiden, kuten ystävällisyyden, rehellisyyden, vastuullisuuden ja yhteistyökyvyn, opettamista ja vahvistamista lapsille. Hyvekasvatus voi auttaa lapsia omaksumaan hyveitä, jotka tukevat heidän hyvinvointiaan, ehkäisevät sosiaalisia ongelmia ja auttavat heitä kasvamaan vastuullisiksi kansalaisiksi. Se on luonnollinen osa varhaiskasvatuksen arkea ja suunnitelmallista pedagogiikka. Hyvekasvatuksella on myönteistä ja laaja-alaista merkitystä lapsen kokonaisvaltaisen eettisen, sosiaalisen ja psyykkisen kehityksen tukijana.

Toimintakulttuurin kehittäminen vaatii johtamista, havainnointia, arviointia ja suunnittelua. Päiväkodin johtaja johtaa toimintakulttuurin arviointia ja kehittämistä yhdessä varhaiskasvatuksen opettajien ja varhaiskasvatuksen erityisopettajan kanssa toimipaikan pedagogisissa rakenteissa. Toimintakulttuuria ja varhaiskasvatuksen laatua kehitetään jaetun johtajuuden periaattein, mikä tarkoittaa jokaisen henkilöstön jäsenen vastuuta varhaiskasvatuksen laadusta ja toimintakulttuurin kehittämisestä oman tehtävänsä mukaisesti. Lapset ja henkilöstö ovat aktiivisia toimijoita, jotka suunnittelevat, arvioivat ja kehittävät toimintaa ja oppimisympäristöjä yhdessä.

Varhaiskasvatuksen opettaja johtaa lapsiryhmänsä toimintakulttuurin arviointia ja kehittämistä osallistaen siihen lapsiryhmän henkilöstön. Varhaiskasvatuksen opettaja laatii yhteistyössä muiden lapsiryhmän henkilöstöön kuuluvien kanssa ryhmäkohtaisen opetussuunnitelman lapsiryhmälle. Ryhmäkohtainen opetussuunnitelma toimii aktiivisesti ja säännöllisesti käytettävänä työvälineenä toimintakulttuurin, pedagogiikan ja käytäntöjen suunnittelussa, arvioinnissa ja kehittämisessä. Inklusiivinen, laadukas toimintakulttuuri mahdollistaa jokaisen lapsen osallisuuden, päivittäiset myönteiset oppimiskokemukset, lapsen tarvitseman tuen toteutumisen ja laaja-alaisen osaamisen tavoitteiden mukaisen toiminnan.

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuria ja pedagogiikkaa arvioidaan ja kehitetään aktiivisesti. Kehittämistyöhön suhtaudutaan myönteisesti toimintaa ja pedagogiikkaa rikastuttavana ja uutta antavana toimintana. Erilaiset hankkeet mahdollistavat omalta osaltaan oppivana yhteisönä toimimisen niin lapsille kuin henkilöstölle. Yhteistyö hanketyöntekijöiden kanssa nähdään mielekkäänä ja kaikkien osallisuus sekä ammattitaito huomioidaan kehittämissä ja sen suunnittelussa inklusiivisesti. Kehittämistyön tavoitteiden pohjalta tapahtuva toiminta toteutuu suunnitelmallisesti ja tavoitteellisesti toimipaikan omat tavoitteet ja erityispiirteet huomioon ottaen.

Kirkkonummen varhaiskasvatuksessa toimintakulttuurin lähtökohtana ja päämääränä on kestävään elämäntapaan kasvaminen. Kestävän elämäntavan kannattelun tueksi on laadittu kuusi laatulupausta.

Kuvio 4. Kestävä elämäntapa Kirkkonummen varhaiskasvatuksessa (Laatulupaukset)

1.

Tutustumiskäynti kotiin

Tutustumiskäynti lapsen kotiin vahvistaa lapsen turvallista siirtymistä kodin ympäristöstä varhaiskasvatukseen. Aloitusprosessi suunnitellaan ja toteutetaan siten, että huoltajien ja henkilöstön välille syntyy luottamuksellinen kasvatusyhteistyö.

2.

Jokaisella on kaveri

Sosiaalisia taitoja ja tunnetaitoja harjoittelemalla tuetaan lasten vertaissuhteiden muodostumista ja yhteisön hyvinvointia. Kasvattajat varmistavat, että jokainen lapsi löytää paikkansa ryhmästä ja auttavat lasta muodostamaan myönteisiä kaverisuhteita.

3.

Liikutaan päivittäin

Kasvattajat varmistavat lasten terveyden ja hyvinvoinnin kannalta riittävän liikumisen lapsilähtöisesti ja ilon kautta. Lisäämme huoltajien tietoisuutta liikumisen merkityksestä ja mahdollisuuksista Kirkkonummella.

4.

Luetaan päivittäin

Lasten sanavarastoa ja kiinnostusta kirjallisuuteen lisätään lukemalla päivittäin ja tutkimalla erilaisia kirjoja yhdessä lasten kanssa. Monipuolinen kirjallisuus tarjoaa lapsille samaistumiskohteita ja laajentaa lapsen ymmärrystä ympäröivästä maailmasta.

5.**Viikoittain luontoon**

Vahvistamme lasten luontosuhdetta ja vastuullista toimimista ympäristössä. Luonnossa toimimalla oppimisympäristö muodostuu lapselle tutuksi, turvalliseksi ja merkitykselliseksi.

6.**Kasvun kansio**

Kasvun kansiotyöskentelyn kautta teemme näkyväksi lapsen oppimista ja onnistumisen kokemuksia. Kasvun kansioita hyödynnetään pedagogisen toiminnan suunnittelussa ja arvioinnissa yhteistyössä lasten ja huoltajien kanssa.

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuria kehitetään seuraavien periaatteiden mukaisesti:

Oppiva yhteisö toimintakulttuurin ytimenä

Varhaiskasvatuksessa toimitaan yhteisönä, jossa lapset ja henkilöstö oppivat yhdessä ja toisiltaan. Oppivassa yhteisössä on tilaa erilaisille mielipiteille ja tunteille. Lapsia ja henkilöstöä kannustetaan rohkeasti jakamaan ajatuksiaan ja kokeilemaan uudenlaisia toimintatapoja. Jatkuvasti toimintaansa arvioiva ja kehittävä yhteisö haastaa itseään sekä tunnistaa ja hyödyntää vahvuuksiaan. Oppivassa yhteisössä arvostetaan kunnioittavaa ja huomaavaista käytöstä. Yhteisö rohkaisee kokeiluun, yrittämiseen ja sinnikkyYTEEN sekä sallii myös erehtymisen. Yhdessä tekeminen ja osallisuuden kokemukset vahvistavat yhteisöä.

Henkilöstöä kannustetaan itsearviointiin, tiedon ja osaamisen jakamiseen ja samalla ammatilliseen kehittymiseen. Yhdessä sovittujen tavoitteiden ja tehtävien pohdinta, oman työn säännöllinen arviointi sekä huoltajilta ja muilta yhteistyökumppaneilta saatu palaute edistävät yhteisön oppimista. Oppimista edistää myös kehittämistyöstä, arvioinneista ja tutkimuksesta saadun tiedon hyödyntäminen.

Varhaiskasvatuksen henkilöstö ja lapset ovat aktiivinen osa oppivaa yhteisöä, joka suhtautuu uuden oppimiseen ja yhteistyöhön avoimin mielin ja kokeilee rohkeasti uusia työtapoja, menetelmiä ja sisältöjä. Oppiva yhteisö tunnistaa ja hyödyntää henkilöstön osaamisen ja kannustaa kehittämään sitä muun muassa koulutusten kautta. Toimipaikan joustavissa pedagogisissa rakenteissa mahdollistetaan työyhteisön sisällä tapahtuva osaamisen jakaminen ja yhteinen keskustelu. Varhaiskasvatuksen opettaja johtaa kehittämistyötä ja oppivan yhteisön kehittymistä tiimitasolla. Henkilöstö osallistuu aktiivisesti toimintakulttuurin ja rakenteiden kehittämiseen, toimipaikkakohtaiseen ja kuntatasoiseen kehittämistyöhön.

Pedagogisia kokeiluja ja hyväksi havaittuja käytäntöjä dokumentoidaan ja jaetaan henkilöstön kesken. Pedagogisen toiminnan ja kehittämisen pitkäjänteinen ja tietoinen dokumentointi on tärkeä osatekijä oppivan yhteisön muodostumisessa ja sen vahvistumisessa. Aikaisempi toiminta ja kehittäminen muodostavat perustan oppivan yhteisön tulevalle toiminnalle.

Oppimiseen, leikkiin ja vuorovaikutukseen kannustava yhteisö

Leikkiin kannustavassa toimintakulttuurissa tunnustetaan leikin merkitys lapsen hyvinvoinnille ja oppimiselle. Henkilöstö tunnistaa leikkiä rajoittavia tekijöitä ja kehittää leikkiä edistäviä toimintatapoja ja oppimisympäristöjä. Lapsilla ja henkilöstöllä on mahdollisuus kokea yhdessä tekemisen ja leikin iloa. Yhteisössä kannustetaan kaikkia kekseliäisyyteen, mielikuvituksen käyttöön, omaan ilmaisuun ja luovuuteen. Leikki saa näkyä ja kuulua. Lasten leikkialueille, kokeiluille ja elämyksille annetaan tilaa, aikaa ja leikkirauhaa. Leikkiville lapsille ja aikuisille mahdollistetaan keskittyminen leikkiin.

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuriin kuuluu henkilöstön keskinäinen yhteistyö sekä vuorovaikutus huoltajien ja lähiympäristön kanssa. Yhteisön jäsenet kunnioittavat toisiaan ja arvostavat yhteistyötä. Yhteisö rohkaisee lapsia hyvään vuorovaikutukseen sekä toimimaan ryhmän jäsenenä. Henkilöstö tukee lasten vertaissuhteiden syntymistä ja vaalii ystävyys-suhteita. Turvallisessa yhteisössä puututaan ristiriitoihin ja opetellaan rakentavia keinoja niiden ratkaisemiseen.

Leikki on keskeinen toimintamuoto, joka näkyy ja kuuluu oppimisen osa-alueita yhdistelevässä ja soveltavassa kokopäiväpedagogiikassa. Leikki on sekä oppimisen väline että kohde. Henkilöstö käyttää erilaisia leikin muotoja, sisältöjä ja teemoja tavoitteellisesti oppimisen ja pedagogisen toiminnan tavoitteiden saavuttamiseksi. Henkilöstö havainnoi, arvioi ja kehittää leikkiä ja vuorovaikutusta aktiivisesti. Henkilöstö mahdollistaa jokaisen lapsen osallisuuden leikeissä.

Henkilöstön tehtävä on toimia aktiivisesti leikkien ja leikkimaailmojen mahdollistajina. Tämä tarkoittaa esimerkiksi fyysisen ympäristön muokkaamista, leikin rakentamista tai vuorovaikutuksellista tukea. Henkilöstö hyödyntää monipuolisesti erilaisia tiloja ja ympäristöjä, materiaaleja ja muita resursseja, jotta leikkiminen, leikissä oppiminen ja vuorovaikutus mahdollistuvat. Myös ajankäyttöä suunnitellaan, jotta pitkäkestoinen leikki mahdollistuu.

Leikkiympäristöjä kehitetään, rakennetaan ja muokataan yhdessä lasten kanssa niin, että jokaisen osallisuus, toimijuus, leikin esteettömyys ja mielenkiinnon kohteet huomioidaan. Leikeissä ja niiden kehittämisessä hyödynnetään esimerkiksi pienryhmiä tai leikkiryhmiä, jotka muuntautuvat mielenkiinnon kohteiden ja tarpeiden mukaan niin, että ne tukevat vuorovaikutuksen syntymistä ja taitojen kehittymistä. Lasten osallisuus leikeissä ja vuorovaikutuksessa vahvistaa inklusiivista toimintakulttuuria tuomalla lasten tapoja, katsomuksia, kulttuureja ja mielenkiinnon kohteita näkyviksi.

Osallisuus, yhdenvertaisuus ja tasa-arvo

Inklusiivisessa toimintakulttuurissa edistetään osallisuutta, yhdenvertaisuutta⁹⁷ ja tasa-arvoa kaikessa toiminnassa. Lasten, henkilöstön ja huoltajien aloitteita, näkemyksiä ja mielipiteitä arvostetaan. Tämä edellyttää osallisuutta edistävien toimintatapojen sekä rakenteiden tietoista kehittämistä. Lasten ymmärrys yhteisöstä, oikeuksista, vastuusta ja valintojen seurauksista kehittyy osallisuuden kautta. Osallisuutta vahvistaa lasten sensitiivinen kohtaaminen ja myönteinen kokemus kuulluksi ja nähdyksi tulemisesta. Lasten ja huoltajien osallistuminen toiminnan suunnitteluun, toteuttamiseen ja arviointiin edistää osallisuutta. Jokainen henkilöstön jäsen on tärkeä osa kasvatusyhteisöä.

⁹⁷ Varhaiskasvatuslaki 3 § 1 momentti 6 kohta

Yhteisön jäsenet tulevat kohdatuiksi ja kohdelluiksi yhdenvertaisina riippumatta henkilöön liittyvistä tekijöistä⁹⁸. Yhdenvertaisuus ei merkitse samanlaisuutta. Toimintakulttuurin kehittämisen kannalta on tärkeää, että yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa koskevista asenteista keskustellaan työyhteisössä. Lisäksi tulee pohtia, miten esimerkiksi kieleen, etnisyyteen, katsomukseen, vammaisuuteen, sukupuoleen ja sen moninaisuuteen liittyvät asenteet näkyvät puheissa, eleissä, teoissa ja toimintatavoissa. Vuorovaikutuksen ja kielenkäytön mallit sekä tavat toimia stereotyyppisten oletusten mukaisesti välittyvät lapsille. Varhaiskasvatus on sukupuolisensitiivistä. Henkilöstö rohkaisee lapsia tekemään valintoja ilman sukupuoleen tai muihin henkilöön liittyviin seikkoihin sidottuja stereotyyppisiä rooleja ja ennako-odotuksia. Henkilöstö tunnistaa lasten keskinäisten kohtaamisten eriarvoistavia piirteitä sekä puuttuu niihin hienotunteisesti ja johdonmukaisesti. Myönteisellä ja kannustavalla vuorovaikutuksella tuetaan lapsen oman identiteetin ja itsetunnon kehitystä.

Henkilöstö arvioi ja kehittää jatkuvasti toimintaansa yhdenvertaisuuden ja tasa-arvon toteutumiseksi. Inklusiossa on kyse lasten moninaisuuteen vastaamisesta pedagogisen toiminnan tasolla.

Inklusion periaatteet ovat työtä ohjaavia arvoja, jotka näkyvät henkilöstön, lasten ja huoltajien välisessä yhteistyössä sekä monialaisessa yhteistyössä. Henkilöstö on tietoinen omista arvoistaan ja normeistaan ja reflektoi kriittisesti, miten ne näyttäytyvät omassa toiminnassa, puheissa ja asenteissa. Henkilöstön vastuuseen syrjinnän eri muotojen havaitsemisessa ja niihin puuttumisessa kiinnitetään erityistä huomiota. Henkilöstö vastaa kaikkien lasten yhdenvertaisesta kuulluksi ja nähdyksi tulemisesta.

Varhaiskasvatuksessa tiedostetaan yhteiskunnalliset haasteet liittyen yhdenvertaisuus- ja tasa-arvokysymyksiin. Henkilöstö huomioi näitä tekijöitä ja pyrkii tietoisesti purkamaan esimerkiksi ennakkoluuloja, stereotyyppioita ja asenteita eri ihmisryhmiä kohtaan. Kaikkien lasten kyvyt, lahjakkuudet ja voimavarat otetaan huomioon. Kulttuurien, niin näkyvien kuin piilossa olevien, piirteiden tunnistaminen edellyttää aktiiviseen, uteliaaseen ja kunnioittavaan toimintaan kannustavaa toimintakulttuuria. Varhaiskasvatuksen henkilöstön vastuulla on ylläpitää avointa ja keskustelevaa vuorovaikutusta henkilöstön, lasten ja huoltajien kesken.

Tasa-arvoon, yhdenvertaisuuteen sekä inklusiivisen toimintakulttuurin suunnitteluun, arviointiin ja kehittämiseen liittyvät kirjaukset kirjataan Ryhmän pedagogisen toiminnan suunnitelmaan.

⁹⁸ Yhdenvertaisuuslaki (1325/2014) 7 ja 8 §

Lisäksi KieliPeda -työväline ohjaa sosiaalisen ja pedagogisen ympäristön arviointiin ja kehittämiseen sekä lasten osallisuuden tarkasteluun.

Kulttuurinen moninaisuus ja kielitietoisuus

Varhaiskasvatus on osa kulttuurisesti muuntuvaa ja monimuotoista yhteiskuntaa. Kulttuurinen moninaisuus nähdään voimavarana. Yhteisössä tunnustetaan, että oikeus omaan kieleen, kulttuuriin, uskontoon ja katsomukseen on perusoikeus. Varhaiskasvatuksessa arvostetaan ja hyödynnetään moninaista kulttuuriperintöä ja kansalliskieliä sekä yhteisön ja ympäristön kulttuurista, kielellistä ja katsomuksellista monimuotoisuutta. Tämä edellyttää henkilöstöltä tietoa kulttuureista ja katsomuksista sekä taitoa nähdä ja ymmärtää asioita monesta näkökulmasta ja asettua toisen asemaan. Erilaisista ajattelu- ja toimintatavoista keskustellaan rakentavasti ja luodaan myös uusia tapoja toimia yhdessä. Samalla edistetään kulttuurisesti kestävästä kehitystä.

Kielitietoisessa varhaiskasvatuksessa tiedostetaan, että kielet ovat läsnä jatkuvasti ja kaikkialla. Henkilöstö ymmärtää kielen keskeisen merkityksen lasten kehityksessä ja oppimisessa, vuorovaikutuksessa ja yhteistyössä sekä identiteettien rakentumisessa ja yhteiskuntaan kuulumisessa. Monikielisyyden näkyväksi tekeminen tukee lasten kehitystä kulttuurisesti moninaisessa maailmassa. Henkilöstön tulee tiedostaa, että he ovat lapsille kielellisiä malleja, ja kiinnittää huomiota omaan kielenkäyttöön. Henkilöstö rohkaisee lapsia käyttämään kieltä monipuolisesti. Lasten kielelliset lähtökohdat huomioidaan, ja heille annetaan aikaa ja mahdollisuuksia vaihteleviin kielenkäytön tilanteisiin.

Moninaisuuden käsitettä tarkastellaan laajasti, se on ominaisuus, joka määrittää meitä kaikkia. Moninaisuus sisältää muun muassa perherakenteisiin, sukupuoleen, seksuaalisuuteen, uskontoon, sosiaaliseen asemaan, etnisyyteen, vammaisuuteen, kieleen, kansallisuuteen ja ikään tai sukupolviin liittyviä tekijöitä. Huomiota kiinnitetään yksilön näkyvien piirteiden lisäksi myös piilossa oleviin piirteisiin. Henkilöstö arvioi ja kehittää jatkuvasti toimintaansa yhdenvertaisuuden ja tasa-arvon toteutumiseksi.

Oikeus omaan kieleen, kulttuuriin ja katsomukseen on perusoikeus. Varhaiskasvatuksessa arvostetaan ja hyödynnetään suomalaista kulttuuriperintöä ja kansalliskieliä sekä yhteisön ja ympäristön kulttuurista, kielellistä ja katsomuksellista moninaisuutta. Lapsiryhmässä esiintyvät kielet, kulttuurit ja katsomukset otetaan luontevalla tavalla huomioon oppimisympäristöjen kehittämisessä ja toiminnassa. Monikielisyuden näkyväksi tekeminen tukee lasten kehitystä kulttuurisesti moninaisessa maailmassa. Varhaiskasvatuksen kieli- ja kulttuuriopettajat tukevat henkilöstöä kielitietoisien oppimisympäristöjen ja toimintakulttuurin vahvistamisessa sekä lasten osallisuuden tarkastelussa. KieliPeda -työväline ohjaa sosiaalisen ja pedagogisen ympäristön arviointiin ja kehittämiseen.

Hyvinvointi, turvallisuus ja kestävä elämäntapa

Varhaiskasvatuksessa arvostetaan terveellisiä, turvallisia ja liikunnallisia elämäntapoja. Varhaiskasvatuksen yhteisössä liikutaan monipuolisesti sisällä ja ulkona sekä vältetään pitkäkestoista istumista. Lasten hyvinvointia edistetään antamalla mahdollisuus päivän aikana rauhoittumiseen ja lepoon sekä tarjoamalla monipuolista, terveellistä ja riittävää ravintoa. Toimintakulttuurin kehittämisessä huomioidaan yhteisön mahdollisuus toimia kiirettömässä ja keskittymistä edistävässä ympäristössä. Selkeä ja suunnitelmallinen, mutta joustava päivän rakenne edistää hyvinvointia.

Varhaiskasvatuksessa pidetään huolta koko yhteisön fyysisestä, psyykkisestä ja sosiaalisesta turvallisuudesta. Lasta tulee suojata väkivallalta, kiusaamiselta ja muulta häirinnältä⁹⁹. Lapsella on oikeus saada lohdutusta sitä tarvitessaan. Varhaiskasvatuksessa ei sallita kiusaamista, väkivaltaa eikä häirintää. Kiusaaminen tunnistetaan, siihen puututaan ja sitä ehkäistään tietoisesti ja suunnitelmallisesti osana toimintakulttuurin kehittämistä. Olennaista kiusaamisen ennaltaehkäisyssä on tukea lasten vertaissuhteita ja yhteisön hyvinvointia. Henkilöstöllä on keskeinen rooli lasten sosiaalisten ja emotionaalisten taitojen harjoittelun ja kehittymisen tukemisessa. Lasten kanssa opetellaan tunnistamaan ja ratkaisemaan ristiriitoja rakentavasti. Häirintä-, kiusaamis- tai väkivaltatilanteista keskustellaan lasten huoltajien kanssa ja etsitään yhdessä ratkaisuja. Turvallisuuden edistämiseen kuuluu myös tapaturmien suunnitelmallinen ehkäisy ja seuranta, turvallisuuskasvatus sekä tiloista ja välineistä huolehtiminen. Varhaiskasvatus edellyttää toimivaa ja sitoutunutta turvallisuuden johtamista sekä turvallisuusasiat hallitsevaa henkilöstöä.

⁹⁹ Varhaiskasvatuslaki 10 §

Kaikessa toiminnassa huomioidaan ekologisesti, sosiaalisesti, kulttuurisesti ja taloudellisesti kestävän elämäntavan välttämättömyys. Arjen valinnoilla ja toimilla ilmennetään vastuullista suhtautumista luontoon ja ympäristöön. Varhaiskasvatuksessa edistetään välineiden ja tilojen yhteiskäyttöä, kohtuullisuutta, säästäväisyyttä, korjaamista ja uusiokäyttöä.

Kirkkonummen varhaiskasvatuksessa lähtökohtana ja päämääränä on kestävään elämäntapaan kasvaminen. Lapset oppivat ymmärtämään omien valintojensa ja tekojensa merkitykset ja vaikutukset muihin ihmisiin, luontoon ja yhteiskuntaan. Toiminnassa painotetaan kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin edistämistä, syrjäytymisen ennaltaehkäisemistä ja varhaista puuttumista. Hyvinvointia edistetään pedagogisella toiminnalla, monialaisella yhteistyöllä ja varhaiskasvatuksen aktiivisella kehittämisellä. Sosiaalista ja kulttuurista kestävyyttä edistää ennaltaehkäisevä, matalan kynnyksen joustava tuki sekä laadukas pedagoginen toiminta, jossa painotetaan vuorovaikutustaitojen, tunnetaitojen sekä yhdenvertaisuusajattelun kehittymistä. Varhaiskasvatuksen toimipaikoissa hyvinvointiin liittyviä asioita käsitellään pedagogisessa tiimissä. Päiväkodin johtaja johtaa toimipaikan turvallisuustyötä varhaiskasvatuksen turvallisuusohjeiden ja -suunnitelmien mukaisesti. Turvallisuussuunnitelmien tekemisessä ja päivittämisessä otetaan huomioon toimintaympäristön muutokset ja esimerkiksi vuodenaikojen erilaiset olosuhteet. Uudet työntekijät perehdytetään toimipaikan turvallisuusasioihin, yhteisiin arvoihin ja hyveisiin.

Luonto on tärkeä oppimisympäristö, jota hyödynnetään pedagogisessa toiminnassa monipuolisesti ja tavoitteellisesti. Lapselle kehittyy henkilökohtainen luontosuhde, kun hän leikkii, toimii ja oppii lapsiryhmänsä kanssa säännöllisesti lähiluonnossa. Henkilöstö sitoutuu kestävän elämäntavan arvoihin, mikä tukee sekä henkilöstön että lasten kasvamista niihin. Päiväkodin johtaja vastaa, että varhaiskasvatuksen toimipaikassa henkilöstö ja lapset pääsevät yhdessä osallisiksi yhteisön kestävän elämäntavan arvojen kehittämiseen. Kehittämisessä on kyse arkisista asioista ja niihin liittyvästä harjoittelusta: energian ja veden huolellisesta käytöstä sekä jätteiden lajittelusta ja kierrättämisestä. Kestävää elämäntapaa kehitetään kunnallisen varhaiskasvatuksen toimipaikoissa muun muassa ”Vihreä lippu -ohjelman” kautta.

Kiusaamisen ehkäisy

Kiusaaminen, häirintä, syrjintä tai väkivalta voi olla fyysistä, psyykkistä tai sanallista ja se on aina subjektiivinen kokemus. Kiusaamisen ennaltaehkäiseminen perustuu henkilöstön omien asenteiden tarkistamiseen, omaan suhtautumiseen lapseen, lapsiryhmään ja työyhteisöön sekä ymmärrykseen siitä, että henkilö itse vaikuttaa ilmiön olemassaoloon. Henkilöstö tarkastelee ja reflektoi omaa toimintaansa ja havainnoi lapsiryhmän dynamiikkaa ja ilmiöitä esimerkiksi sosiogrammin avulla. Henkilöstö huomioi tasa-arvo ja yhdenvertaisuusnäkökulmat kiusaamisen

ja syrjinnän havaitsemisessa, ennaltaehkäisemisessä ja siihen puuttumisessa. Varhaiskasvatuksen henkilöstö edistää suunnitelmallisesti ja tavoitteellisesti lapsiryhmän ryhmäytymistä. Inklusion periaatteiden mukaisesti jokaisella lapsella on oikeus kuulua ryhmään ja tuntea osallisuutta.

Ryhmän toiminnassa on tärkeää hyvän huomaaminen ja sen sanoittaminen. Kaikkia kunnioittava ilmapiiri tukee lasten kasvua ja kehitystä sekä on keskeinen tekijä kiusaamisen ja syrjinnän ehkäisemisessä. Kiusaamista, häirintää, syrjintää ja väkivaltaa ehkäistään vahvistamalla lasten kaveri-, leikki-, ja tunnetaitoja sekä tukemalla lasten turvataitoja. Turvataidot opettavat lapsia kunnioittamaan sekä omaa että toisen ihmisarvoa ja kehoa. Jokaisella lapsella on oikeus kokea olevansa arvokas ja turvassa. Turvataitokasvatus rohkaisee lasta kertomaan huolistaan ja peloistaan aikuisille, joihin hän luottaa.

Päiväkodin pedagogisen johtamisen suunnitelmaan kirjataan toimipaikkakohtaiset kirjaukset kiusaamisen, häirinnän, syrjinnän ja väkivallan ehkäisemiseksi. Ryhmän pedagogisen toiminnan suunnitelmaan kirjataan toimenpiteet, joilla varmistetaan, että jokaisella lapsella on kaveri. Kaikki tilanteet hoidetaan kaikkia kunnioittavalla tavalla, sensitiivisesti ja lapsen itsetuntoa tukien sekä häpeän kokemuksen korostamista välttäen.

3.2 Varhaiskasvatuksen oppimisympäristöt

Varhaiskasvatuksessa tavoitteena on varmistaa kehittävä, oppimista edistävä, inklusiivinen, terveellinen ja turvallinen sekä esteetön oppimisympäristö¹⁰⁰. Oppimisympäristöillä tarkoitetaan tiloja, paikkoja, yhteisöjä, käytäntöjä, välineitä ja tarvikkeita, jotka tukevat lasten kehitystä, oppimista ja vuorovaikutusta. Oppimisympäristön käsite sisältää varhaiskasvatuksessa muun muassa fyysisen, psyykkisen ja sosiaalisen ulottuvuuden. Oppimisympäristöjä kehitetään siten, että varhaiskasvatukselle asetetut tavoitteet voidaan saavuttaa, ja että ne tukevat lasten terveen itsetunnon sekä sosiaalisten ja oppimisen taitojen kehittymistä. Ergonomia, ekologisuus, viihtyisyys ja esteettömyys sekä tilojen valaistus ja akustiikka, sisäilman laatu ja siisteys otetaan huomioon oppimisympäristöjä rakennettaessa ja kehitettäessä.

Oppimisympäristöjä suunnitellaan ja rakennetaan yhdessä lasten kanssa. Niiden tulee tukea lasten luontaista uteliaisuutta ja oppimisen halua sekä ohjata leikkiin, fyysiseen aktiivisuuteen,

¹⁰⁰ Varhaiskasvatuslaki 3 § 1 momentti 2 kohta ja 10 §

tutkimiseen sekä taiteelliseen ilmaisuun ja kokemiseen. Lapsilla tulee olla mahdollisuus tutkia maailmaa kaikilla aisteillaan ja koko kehollaan. Oppimisympäristöt tarjoavat lapsille vaihtoehtoja mieluisaan tekemiseen, monipuoliseen ja vauhdikkaaseen liikkumiseen, leikkeihin ja peleihin sekä rauhalliseen oleiluun ja lepoon. Lasten ideat, leikit ja heidän tekemänsä työt näkyvät oppimisympäristöissä.

Oppimisympäristöissä voidaan toteuttaa monenlaista pedagogista toimintaa ja ne muuntuvat tarpeen mukaan. Henkilöstön tulee ottaa huomioon lasten kiinnostuksen kohteet, yksilölliset taidot ja tarpeet sekä varhaiskasvatuksen toteuttamisen periaatteet (luku 4). Varhaiskasvatuksen oppimisympäristöissä toimitaan joustavasti erikokoisissa ryhmissä, joissa jokaisella yhteisön jäsenellä on mahdollisuus osallistua toimintaan ja vuorovaikutukseen. Toiminta pedagogisesti tarkoituksenmukaisissa ryhmissä edistää lasten ja henkilöstön keskittymistä sekä lapsilähtöistä toimintaa.

Yhteisesti sovitut säännöt ja toimintatavat auttavat luomaan ilmapiiriltään turvallisen, muita kunnioittavan ja yhteisvastuullisen oppimisympäristön. Turvallisessa ilmapiirissä erilaisten tunteiden näyttäminen on sallittua ja henkilöstö auttaa lapsia tunteiden ilmaisussa ja itsesäätelyssä. Lapsia rohkaistaan kysymään, ja lasten kysymyksiin vastataan.

Oppimisympäristöjä suunnitellaan ja kehitetään siten, että ne vahvistavat yhdenvertaisuutta ja sukupuolten tasa-arvoa. Tämä mahdollistaa perinteisten sukupuolistereotyyppioiden rikkomisen. Oppimisympäristöissä edistetään lasten kielellistä kehitystä ja kielitietoisuutta sekä tuodaan näkyväksi kulttuurista moninaisuutta.

Luonto sekä pihat, leikkipuistot ja muut rakennetut ympäristöt ovat myös varhaiskasvatuksen oppimisympäristöjä. Ne tarjoavat kokemuksia, materiaaleja ja monipuolisia mahdollisuuksia leikkiin ja tutkimiseen. Niitä hyödynnetään liikunta- ja luontoelämysten ja oppimisen paikkoina.

Lasten saatavilla ja käytössä tulee olla riittävästi monipuolisia, ikätasoisia, pedagogisia ja turvallisia leikki- ja toimintavälineitä, ja niissä on huomioitava lasten yksilölliset tuen tarpeet ja mielenkiinnonkohteet. Teknologia on osa monipuolista ja lasta osallistavaa oppimisympäristöä. Varhaiskasvatuksessa käytetään digitaalisia välineitä, sovelluksia ja ympäristöjä tarkoituksenmukaisella tavalla. Lasten omia digitaalisia laitteita, leluja ja muita välineitä käytetään varhaiskasvatuksen järjestäjän määrittämällä tavalla, ja niiden käytöstä sovitaan huoltajien kanssa.

Yhteistyö muiden toimijoiden kanssa sekä fyysiset että virtuaaliset vierailut esimerkiksi kirjastoon, museoon, kulttuuriperintökohteisiin, konsertteihin, teatteriin ja huoltajien työpaikoille rikastavat lasten oppimisympäristöjä. Oppimisympäristöjen suunnittelu tarjoaa myös luontevan yhteistyömahdollisuuden henkilöstön ja huoltajien välille.

Oppimisympäristöjä kehitetään varhaiskasvatuksen tavoitteiden mukaisesti tukemaan yhdenvertaisuutta, sukupuolten tasa-arvoa, lasten terveen itsetunnon kehittymistä sekä sosiaalisten ja oppimisen taitojen kehittymistä. Oppimisympäristöjä suunnitellaan ja toteutetaan yhdessä lasten kanssa, siten että ne tukevat lasten luontaista uteliaisuutta, leikkiä, tutkimista, taiteellista ilmaisua ja fyysistä aktiivisuutta. Oppimisympäristö mahdollisuuksia mielekkääseen toimintaan, monipuolisiin ja vauhdikkaisiin hengästyneisiin aiheuttaviin fyysisiin aktiviteetteihin, leikkeihin ja peleihin sekä myös lepoon, rauhaan ja hiljaisuuteen. Ympäristöissä tuodaan esiin kulttuurista moninaisuutta ja edistetään kielellistä kehitystä ja kielitietoisuutta esimerkiksi kirjallisuuden, kuvatuon ja leikki ja pelien avulla. Oppimisympäristöjä, materiaaleja ja välineitä suunnitellaan, muotoillaan ja käytetään luovasti, joustavasti ja monipuolisesti siten, että jokaisella lapsella on mahdollisuus osallistua yhdenvertaisesti toimintaan.

Oppimisympäristöt ovat myös pedagogisesti suunniteltuja leikkiympäristöjä, jotka sisältävät mahdollisuuksia leikkiin, tutkimiseen ja oppimiseen. Leikkiprojekteja suunnitellaan, toteutetaan ja arvioidaan yhdessä lasten kanssa, mikä tukee pitkäkestoista leikkiä. Ympäristöt pidetään siisteinä ja selkeinä, jotta lapsen on helppo hahmottaa tilaa, löytää välineet ja keskittyä leikkiin. Lasten ideat, leikit ja tuotokset näkyvät ympäristöissä. Leikkiympäristöt ovat tarvittaessa siirrettävissä ryhmästä toiseen, jotta niitä voidaan hyödyntää joustavasti eri ryhmien tarpeiden, teemojen ja projektien mukaisesti. Näin leikki tukee koko päiväkodin yhteistä pedagogista toimintaa ja mahdollistaa monipuoliset oppimiskokemukset kaikille lapsille.

Luonnonmateriaalien ja kierrätysmateriaalien käyttö rikastuttaa toimintaa, ja lapsia tuetaan kestävän elämän toimintatapojen omaksumiseen harjoittelemalla välineiden tarkoituksenmukaista käyttöä ja niistä huolenpitämistä. Inklusion periaatteet ohjaavat tilojen muokkaamista sekä välineiden ja materiaalien hankintaa. Teknologiaa käytetään tarkoituksenmukaisesti osana oppimisympäristöä. Varhaiskasvatusryhmät hyödyntävät pedagogisen toiminnan rikastuttamiseksi välinelainaamaa, jossa on lainattavissa liikuntavälineitä, digivälineitä, katsomuskasvatuksen laatikoita sekä erityisen tuen välineistöä.

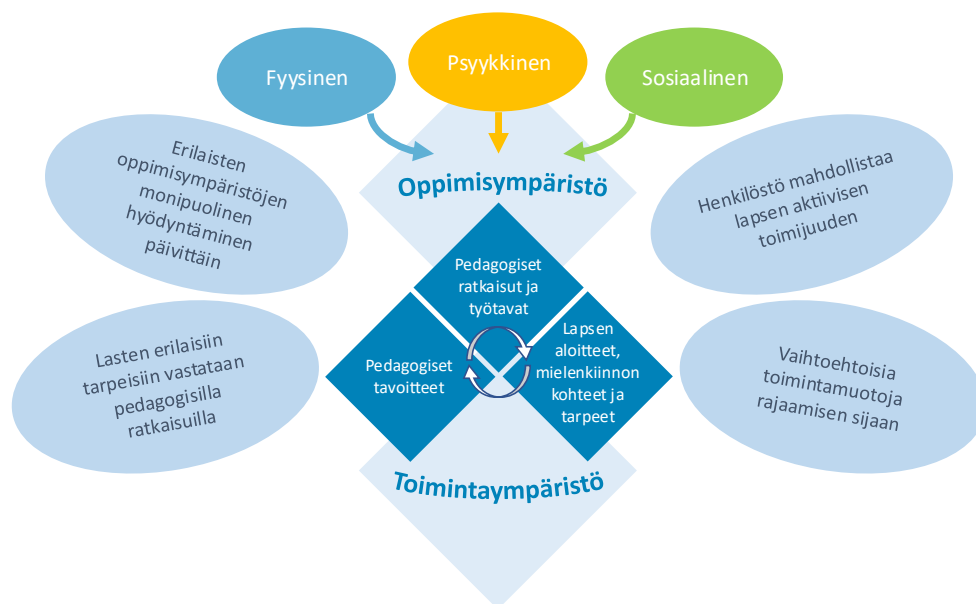
Oppimisympäristöjen tulee mahdollistaa joustava toiminta erikokoisissa ryhmissä ja vastata lasten kiinnostuksen kohteisiin ja yksilöllisiin tarpeisiin. Yhteiset säännöt ja toimintatavat määritellään yhdessä lasten kanssa, jotta ympäristö on turvallinen ja kunnioittava. Turhat kiellot karsitaan ja kieltojen tulee olla pedagogisesti perusteltuja. Turvallisessa ilmapiirissä erilaisten tunteiden näyttäminen on sallittua. Henkilöstö tukee tunteiden ilmaisua, itsesäätelyä ja empatiaa sekä antaa positiivista palautetta yrittämisestä ja onnistumisista. Lapsilla on mahdollisuus ilmaista itseään eri tavoin, kuten ilmein, elein ja kuvien avulla. Lasten vuorovaikutuksen, osallisuuden ja hyvinvoinnin toteutumista tarkastellaan Ryhmän

pedagogisen toiminnan suunnitelman, tuen valikon, KieliPeda-työvälineen sekä Lapsen ja henkilöstön välisen vuorovaikutuksen arviointi lapsiryhmässä lomakkeen kautta.

Luonto, päiväkotipiha, leikkipuistot ja rakennettu ympäristö ovat osa oppimisympäristöjä, joita käytetään leikkiin, liikkumiseen, tutkimiseen ja luontoelämyksiin. Kirkkonummen varhaiskasvatuksen kolme kotaa toimivat ulkona oppimisen paikkoina tarjoten elämyksiä elävän tulen äärellä ja historiallisissa ympäristöissä. Lapset saavat kokemuksia luonnosta eri vuodenaikoina, ja toiminta vahvistaa lasten luontosuhdetta sekä kehittää yhteistyötaitoja, liikuntataitoja ja itseluottamusta. Yhdessä rymyten läpi ryteikköjen kokeillaan omia rajoja ja voimia. Turvallisuus huomioidaan, mutta sopivien riskien ottamista pidetään oppimisen kannalta tärkeänä. Talvella lasketaan mäkeä ja lumikenkäillään kaikenikäisten kanssa sekä luistellaan ja hiihdetään erityisesti 4–6 vuotiaiden kanssa.

Päiväkotipihoja luonnonmukaistetaan ja toiminnallisuutta vahvistetaan pihapedagogiikan kehittämisellä. Luonnonmukaiset piha tukevat lasten liikkumista, luovuutta ja tutkimista. Henkilöstölle ja huoltajille lisätään ymmärrystä siitä, että rajojen kokeileminen on oppimisen kannalta välttämätöntä.

Oppimisympäristöjen suunnittelu tarjoaa yhteistyömahdollisuuksia henkilöstön ja huoltajien välillä ja on osa suunnitelmallista pedagogista toimintaa. Toimintaympäristöt muuttuvat pedagogisiksi oppimisympäristöiksi tietoisien suunnittelun, arvioinnin ja kehittämisen kautta, johon osallistuvat henkilöstö, lapset ja huoltajat. Suunnittelussa huomioidaan varhaiskasvatussuunnitelman tavoitteet, lasten mielenkiinnon kohteet sekä yksilölliset ja ryhmätason tarpeet. Oppimisympäristöjä rikastaa yhteistyö esimerkiksi paikallisten urheiluseurojen kanssa, fyysiset ja virtuaaliset vierailut kirjastoihin, museoihin ja muihin kulttuurikohteisiin.

Kuvio 5. Toimintaympäristöstä inklusiiviseksi oppimisympäristöksi

3.3 Yhteistyö varhaiskasvatuksessa

Yhteistyöllä edistetään varhaiskasvatuksen tavoitteita sekä varhaiskasvatuksen laadukasta pedagogista toimintaa. Vastuu yhteistyön toteutumisesta ja suunnitelmallisuudesta on varhaiskasvatuksen järjestäjillä¹⁰¹.

Huoltajien kanssa tehtävä yhteistyö

Huoltajien kanssa tehtävällä yhteistyöllä on tärkeä merkitys varhaiskasvatuksessa¹⁰². Yhteistyön tavoitteena on huoltajien ja henkilöstön yhteinen sitoutuminen lasten terveen ja turvallisen kasvun, kehityksen ja oppimisen edistämiseen. Luottamuksen rakentaminen sekä tasa-arvoinen vuorovaikutus ja keskinäinen kunnioitus tukevat kasvatusyhteistyötä.

Perusteasiakirjaan kirjatuihin arvoihin, tavoitteisiin ja toteuttamiseen keskustellaan yhdessä huoltajien kanssa. Yhteistyö on vuorovaikutteista ja edellyttää varhaiskasvatuksen henkilöstöltä aloitteellisuutta ja aktiivisuutta. Yhteistyössä huomioidaan perheiden moninaisuus, lasten yksilölliset tarpeet sekä huoltajuuteen ja vanhemmuuteen liittyvät kysymykset. Tarvittaessa keskusteluissa käytetään tulkkiä molemminpuolisen ymmärryksen varmistamiseksi¹⁰³.

Yhteistyöllä voi olla erilaisia tehtäviä ja muotoja lapsen varhaiskasvatuksen aikana. Lasten päivittäiset tapahtumat ja kokemukset jaetaan huoltajien kanssa. Kannustavat ja lapsen kehitystä ja oppimista myönteisesti kuvaavat viestit ovat tärkeitä. Huoltajan ja henkilöstön havainnot ja keskustelut lapsen päivästä luovat pohjan lapsen kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin turvaamiselle.

Yhteistyön merkitys on erityisen tärkeää siirtymävaiheissa, kuten lapsen aloittaessa varhaiskasvatuksessa ja varhaiskasvatuksen aikaisissa siirtymissä, lapsen vaihtaessa päiväkotia tai aloittaessa esiopetuksen. Yhteisellä keskustelulla on erityinen tehtävä laadittaessa lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa (luku 1.3). Yhteistyön merkitys huoltajan kanssa korostuu lapsen tukea suunniteltaessa ja toteutettaessa (luku 5). Luottamuksellinen ilmapiiri mahdollistaa huoltajan ja henkilöstön välisen yhteistyön myös haastavissa tilanteissa, esimerkiksi huolen herätessä lapsen hyvinvoinnista.

¹⁰¹ Varhaiskasvatuslaki 7 §

¹⁰² Varhaiskasvatuslaki 3 § 1 momentti 10 kohta

¹⁰³ Kielilaki (423/2003) 18 § ja ulkomaalaislaki (301/2014) 203 §

Lasten huoltajilla tulee olla mahdollisuus osallistua¹⁰⁴ lapsensa varhaiskasvatuksen suunnitteluun, arviointiin ja kehittämiseen yhdessä henkilöstön ja lasten kanssa. Huoltajien kanssa tehtävässä yhteistyössä hyödynnetään saavutettavia digitaalisia palveluja. Yhteistyö voi tukea myös huoltajien keskinäistä vuorovaikutusta. Huoltajien verkostoituminen ja yhteinen toiminta erilaisissa tilaisuuksissa vahvistaa yhteisöllisyyttä ja antaa tukea henkilöstön työlle.

Kirkkonummella varhaiskasvatuksen kasvatusyhteistyötä ohjaavia arvoja ovat huoltajien osallisuus sekä vuorovaikutuksen avoimuus, rehellisyys ja luottamuksellisuus. Lapsen arjen iloista, onnistumisista ja haasteista kerrotaan rehellisesti ja avoimesti. Keskeistä on tiedonkulun oikea-aikaisuus sekä huoltajien ja henkilöstön matala kynnyks yhteistyöhön. Huoltajilla on halutessaan mahdollisuus varata aika yhteiselle keskustelulle henkilöstön kanssa. Varhaiskasvatuksen opettajien ja varhaiskasvatuksen lastenhoitajien lisäksi huoltajien kanssa yhteistyötä tekevät varhaiskasvatuksen erityisopettaja, varhaiskasvatuksen kieli- ja kulttuuriopettaja, varhaiskasvatuksen psykologi sekä varhaiskasvatuksen kuraattori.

Päivittäisen yhteistyön pohjana toimivat kohtaamiset tuonti- ja hakutilanteissa. Koko henkilöstö on vastuussa huoltajien kanssa tehtävästä yhteistyöstä ja varmistaa, että tiedonkulku on esteetöntä ja huoltajat saavat yhdenvertaisesti tietoa päivittäisistä toiminnoista ja lapsen päivän kulusta. Huoltajille tarjotaan tietoa monipuolisesti toiminnan sisällöistä, tavoitteista, suunnitelmista ja tapahtumista, ja heitä kutsutaan osallistumaan eri tavoin varhaiskasvatuksen suunnitteluun ja toteuttamiseen.

Tiedottaminen huoltajille tapahtuu sähköisten viestintävälineiden kautta, jotka mahdollistavat molemminpuolisen yhteydenpidon. Kunnallisissa päiväkodeissa päiväkodin ja lapsiryhmän toimintaa tehdään näkyväksi digitaalisen kasvun kansio avulla. Lapsen ja ryhmän kasvun kansio tukee huoltajien kanssa tehtävää yhteistyötä tarjoamalla huoltajille tietoa ja uusia näkökulmia lapsen kokemuksista päiväkodissa sekä mahdollisuuden tehdä lapsen arkea kotona näkyväksi.

Toimipaikkakohtaiset yhteistyömuodot suunnitellaan yhdessä huoltajien kanssa, jolloin heillä on mahdollisuus vaikuttaa Kirkkonummen varhaiskasvatukseen. Huoltajat osallistuvat varhaiskasvatuksen kehittämiseen ja arviointiin luvussa 7 kuvatulla tavalla.

¹⁰⁴ Varhaiskasvatuslaki 7 §

Yhteistyö eri tahojen kanssa

Yhteistyön tavoitteena on varmistaa laadukkaan varhaiskasvatuksen toteuttaminen ja kehittäminen. Varhaiskasvatuslain mukaan kunnan on varhaiskasvatusta järjestäessään toimittava monialaisessa yhteistyössä ja luotava tarvittavat yhteistyörakenteet¹⁰⁵. Yksityisen palveluntuottajan on tarpeen mukaan toimittava monialaisessa yhteistyössä¹⁰⁶.

Varhaiskasvatuksen yhteistyötahoilla tarkoitetaan kaikkia niitä alueellisia ja paikallisia toimijoita, joiden kanssa varhaiskasvatuksen on luontevaa tehdä yhteistyötä. Yhteistyö esimerkiksi muusta opetuksesta, liikunnasta, kirjastosta ja kulttuurista vastaavien tahojen ja muiden lähiympäristön toimijoiden kanssa lisää oppimisympäristöjen monipuolisuutta ja tukee varhaiskasvatuksen tavoitteita. Muita varhaiskasvatuksen yhteistyötahoja ovat esimerkiksi järjestöt, katsomusyhteisöt kuten seurakunnat, poliisi sekä ravitsemus- ja siivouspalvelut.

Kunnan varhaiskasvatuksen ja sen alueella toimivien yksityisten varhaiskasvatuspalvelujen tuottajien sekä kuntien välinen yhteistyö ja sen kehittäminen on tärkeää. Varhaiskasvatuksen järjestäjät voivat kehittää toimintaansa yhteistyössä korkeakoulujen, oppilaitosten, tutkimuslaitosten ja viranomaisten kanssa¹⁰⁷.

Varhaiskasvatuksessa tehdään yhteistyötä myös lastenneuvolan ammattilaisten, lastensuojelun sekä muiden terveydenhuollon ja sosiaalipalveluiden toimijoiden kanssa. Yhteistyön merkitys korostuu, kun jollain näistä tahoista herää huoli lapsen kehityksestä tai hyvinvoinnista tai kun lapsen tukea suunnitellaan ja järjestetään. Laajaan terveystarkastukseen sisällytetään varhaiskasvatuksen henkilöstön arvio alle kouluikäisen lapsen selviytymisestä ja hyvinvoinnista varhaiskasvatuksessa huoltajan kirjallisella suostumuksella. Varhaiskasvatuksen henkilökunnan antama arvio on tärkeä osa lapsen kokonaisvaltaisen kasvun, kehityksen ja hyvinvoinnin arviointia sekä tuen tarpeiden varhaista tunnistamista monialaisessa yhteistyössä.¹⁰⁸

Päiväkotij, perhepäivähoito ja asukaspuistot ovat osa paikallista yhteisöä. Lasta ohjataan toimimaan oman lähiympäristön aktiivisena jäsenenä ja vaikuttajana.

¹⁰⁵ Varhaiskasvatuslaki 7 §

¹⁰⁶ Varhaiskasvatuslaki 7 §

¹⁰⁷ Varhaiskasvatuslaki 7 §

¹⁰⁸ Valtioneuvoston asetus neuvolatoiminnasta, koulu- ja opiskeluterveydenhuollosta sekä lasten ja nuorten ehkäisevästä suun terveydenhuollosta (338/2011) 7, 9 ja 13 § sekä varhaiskasvatuslaki 7 §

Kirjasto tukee varhaiskasvatuksen lukemisen kulttuurin vahvistamista tarjoamalla osaamistaan ja palveluitaan. Kirjasto järjestää lukutempauksia ja koulutusta varhaiskasvatuksen henkilöstölle. Kirjaston ja varhaiskasvatuksen yhteistyötä kehitetään ja arvioidaan yhdessä säännöllisissä tapaamisissa. Pelastustoimen kanssa tehdään yhteistyötä turvallisuuskasvatuksen osalta. Kirkkonummelaiset yhdistykset ja urheiluseurat tekevät varhaiskasvatuksen kanssa yhteistyötä tarjoamalla esimerkiksi lajikokeiluja. Yhteistyö Kirkkonummen seurakuntien kanssa liittyy suunnitelmalliseen katsomuskasvatustyöhön ja vuoden kiertoan liittyvien juhla-aikojen huomioimiseen. Musiikkiopiston taiteen perusopetus tukee varhaiskasvatusta kulttuurikasvatuksessa tarjoamalla osaamistaan ja palveluitaan. Musiikkiopisto järjestää varhaisiän musiikkikasvatusta, konsertteja ja koulutusta varhaiskasvatuksen henkilöstölle. Henkilöstö suunnittelee ja arvioi yhteistyötä eri tahojen kanssa Ryhmäkohtaisen opetussuunnitelman kautta.

Varhaiskasvatuksen katsomuskasvatuksessa tehdään yhteistyötä erilaisten yhteisöjen, järjestöjen ja huoltajien kanssa. Kirkkonummen suomalaisen seurakunnan katsomuskasvatusmentorit, ruotsalaisen seurakunnan lapsityöntekijä ja varhaiskasvatuksen kieli- ja kulttuuriopettajat tukevat henkilöstöä katsomuskasvatuksen ja eettisen kasvatuksen suunnittelussa ja toteutuksessa. Yhteistyön tukena toimii katsomuskasvatuksen yhteistyöryhmä, jossa on edustettuna sekä varhaiskasvatuksen että seurakunnan henkilöstöä. Yhteistyötä tehdään myös muiden paikallisten katsomuskasvatusyhteisöjen kanssa.

Lasten hyvinvoinnin sekä kasvun ja oppimisen tuen osalta tehdään monialaista yhteistyötä. Alueelliset monialaiset ryhmät mahdollistavat verkostoitumisen, yhteistyömuotojen ja palveluiden kehittämisen eri toimijoiden välillä. Varhaiskasvatuksen ja neuvolan välinen yhteistyö on suunniteltu osaksi varhaiskasvatuksen rakenteita ja toteutuu sovittujen toimintamallien mukaisesti. Länsi-Uudenmaan hyvinvointialueella yhteistyö konkretisoituu erityisesti 4-vuotiaiden lasten laajaan terveystarkastukseen liittyvässä tiedonsiirrossa. Varhaiskasvatuksen, huoltajien ja neuvolan havainnointi ja tiedonsiirtolomake on varhaiskasvatuksen, neuvolan ja huoltajien välinen yhteistyömuoto, jossa jaetaan lapsen kasvuun, kehitykseen ja arkeen liittyvää tietoa lapsen kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin tukemiseksi.

Henkilöstö suunnittelee ja arvioi yhteistyötä eri toimijoiden kanssa ryhmän varhaiskasvatussuunnitelman avulla. Yhteistyötä seurakunnan, kirjaston ja neuvolan kanssa suunnitellaan, arvioidaan ja kehitetään kuntatasolla.

Asukaspuistoilla on laaja yhteistyöverkosto, johon kuuluu muun muassa varhaiskasvatuksen erityisopettaja, neuvola, seurakunta, Mannerheimin lastensuojeluliitto, urheiluseurat, kansalaisopisto, päiväkodit ja alueelliset lastenkulttuurin toimijat. Perhepalveluiden kanssa järjestään erilaista toimintaa vertaisryhmille. Yhteistoiminta lisää lapsiperheiden hyvinvointia, osallisuutta ja yhteisöllisyyttä.

4. Varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan suunnittelu ja toteuttaminen

4.1 Pedagogisen toiminnan viitekehys

Varhaiskasvatuksen pedagogista toimintaa ja sen toteuttamista kuvaa kokonaisvaltaisuus. Tavoitteena on edistää lasten oppimista ja hyvinvointia sekä laaja-alaista osaamista (kuvio 7). Pedagoginen toiminta toteutuu lasten ja henkilöstön välisessä vuorovaikutuksessa ja yhteisessä toiminnassa. Lasten omaehtoinen, henkilöstön ja lasten yhdessä ideoitu sekä henkilöstön suunnittelema toiminta täydentävät toisiaan. Varhaiskasvatuksen pedagoginen toiminta läpäisee kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuuden.

Kuvio 6. Varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan viitekehys

Tavoitteellisen ja inklusiivisen toiminnan perustan luovat arvoperusta (luku 2.4), oppimiskäsitys (luku 2.5), niihin pohjautuva toimintakulttuuri (luku 3) sekä monipuoliset oppimisympäristöt (luku 3.2), yhteistyö (luku 3.3), työtavat (luku 4.3) ja lapsen tuki (luku 5). Lasten mielenkiinnon kohteet ja tarpeet sekä heidän kasvuympäristönsä liittyvät merkitykselliset asiat ovat toiminnan suunnittelun lähtökohtana. Lähtökohtana ovat myös luvussa 4.5 kuvatut oppimisen alueet.

Laadukkaan pedagogisen toiminnan edellytyksenä on suunnitelmallinen dokumentointi, arviointi ja kehittäminen (luvut 4.2 ja 7). Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet ohjaavat osaltaan toiminnan suunnittelua (luku 2.7).

Pedagogisen toiminnan tavoitteita ja periaatteita tarkennetaan paikallisella suunnittelulla (luku 1.2). Tavoitteita tarkennettaessa otetaan huomioon varhaiskasvatuksen eri toimintamuodot, niiden henkilöstörakenne ja muut ominaispiirteet. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ja sitä tarkentava paikallinen suunnittelu sekä lasten varhaiskasvatussuunnitelmat (luku 1.3) ovat lapsiryhmän toiminnan suunnittelun lähtökohtia. Toimintaa toteutetaan niin, että jokaisella lapsella on oikeus edetä oppimisessaan siten, että varhaiskasvatuksesta ja esiopetuksesta muodostuu lapselle mielekäs jatkumo.

4.2 Pedagoginen dokumentointi

Pedagoginen dokumentointi on varhaiskasvatuksen suunnittelun, toteuttamisen, arvioimisen ja kehittämisen keskeinen työmenetelmä. Se on jatkuva prosessi, jossa havainnot, dokumentit ja niiden vuorovaikutuksellinen tulkinta muodostavat ymmärrystä pedagogisesta toiminnasta. Pedagoginen dokumentointi mahdollistaa lasten ja huoltajien osallistumisen toiminnan arviointiin, suunnitteluun ja kehittämiseen.

Pedagoginen dokumentointi tuottaa tietoa lasten elämästä, kehityksestä, kiinnostuksen kohteista, ajattelusta, oppimisesta ja tarpeista sekä lapsiryhmän toiminnasta konkreettisella ja monipuolisella tavalla. Yksittäisten dokumenttien, esimerkiksi valokuvien, piirrosten tai henkilöstön havaintojen, avulla voidaan yhdessä lasten kanssa tarkastella heidän kehitystään ja oppimistaan. Lasten jo saavuttamat tiedot ja taidot, kiinnostuksen kohteet ja tarpeet tulevat näkyväksi pedagogisen dokumentoinnin kautta ja ovat toiminnan suunnittelun perusta.

Suunnitelmallisen dokumentoinnin tavoitteena on, että henkilöstö oppii tuntemaan yksittäistä lasta, ymmärtämään lasten välisiä suhteita sekä ryhmän henkilöstön ja lasten välisen vuorovaikutuksen luonnetta. Pedagogisen dokumentoinnin tarkoitus on toteuttaa varhaiskasvatusta lapsilähtöisesti. Dokumentoinnin avulla saatuja tietoja ja ymmärrystä hyödynnetään esimerkiksi työtapojen, oppimisympäristöjen, toiminnan tavoitteiden, menetelmien ja sisältöjen jatkuvassa muokkaamisessa lasten kiinnostusta ja tarpeita vastaavaksi. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on osa pedagogisen dokumentoinnin prosessia (luku 1.3). Suunnitelmallista pedagogista dokumentointia tarvitaan myös lapselle annettavan tuen tarpeiden arvioinnissa (luku 5).

Pidemmältä aikaväliltä kootut dokumentit ovat tärkeä osa pedagogisen toiminnan arviointia, henkilöstön toiminnan itsearviointia (luku 7.1) sekä toimintakulttuurin kehittämistä.

4.3 Monipuoliset työtavat

Työtapojen valintaa ohjaavat varhaiskasvatukselle asetetut tehtävät ja tavoitteet sekä lasten ikä, tarpeet, edellytykset ja kiinnostuksen kohteet. Toiminnalliset sekä luovuutta ja osallisuutta edistävät työtavat ovat lapsille luontevia oppimisen tapoja. Tällaisia ovat esimerkiksi lasten omaehtoinen ja ohjattu leikki, tutkiminen, liikkuminen sekä taiteellinen kokeminen ja ilmaisu. Digitaalisia välineitä, sovelluksia ja ympäristöjä hyödynnetään toiminnassa. Monipuoliset työtavat ovat sekä oppimisen väline että opetteluun kohde. Tämän vuoksi on tärkeää, että henkilöstö ohjaa lapsia kokeilemaan ja käyttämään erilaisia työtapoja erikokoisissa ryhmissä sekä itsenäisesti. Työskennellessä lapsia rohkaistaan kyselemään ja ihmettelemään sekä päättämään ja ratkaisemaan ongelmia yhdessä.

Henkilöstöltä edellytetään ammattitaitoa ja herkkyyttä tunnistaa eri tilanteiden pedagogisia mahdollisuuksia. Tämä näkyy muun muassa taitona havaita lasten aloitteita ja tunnetiloja sekä muuttaa ja suunnata omaa toimintaansa niiden mukaisesti. Lasten aloitteet voivat olla kehollisia ja sanattomia, joten niiden ymmärtäminen ja niihin vastaaminen edellyttävät henkilöstöltä sensitiivistä läsnäoloa ja lapsen hyvää tuntemista.

Lapset ottavat osaa työtapojen suunnitteluun ja valintaan omien edellytystensä mukaisesti. Lapsilla tulee olla mahdollisuus tutkia maailmaa kaikilla aisteillaan ja koko kehollaan sekä kokeilla erilaisia työtapoja. Työtapojen vaihteleva käyttö tarjoaa eri-ikäisille ja eri tavoin oppiville lapsille onnistumisen kokemuksia. Monipuoliset työtavat edellyttävät monipuolisia oppimisympäristöjä. Työtapojen käytössä hyödynnetään henkilöstön ja lasten osaamista sekä kokeillaan ja kehitetään uusia työtapoja.

4.4 Leikki kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin lähteenä

Leikki on keskeinen toimintatapa varhaiskasvatuksessa. Varhaiskasvatuksen tehtävä on tarjota kaikille lapsille mahdollisuuksia erilaisiin leikkeihin. Leikki edistää lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia. Leikissä lapsi oppii, mutta lapselle itselleen leikki ei ole tietoisesti oppimisen väline vaan tapa olla ja elää sekä hahmottaa maailmaa. Kokemukset, jotka herättävät lapsissa tunteita, uteliaisuutta ja kiinnostusta, virittävät leikkiin.

Lapselle leikin merkitys syntyy leikistä itsestään. Leikki tuottaa lapsille iloa ja mielihyvää. Leikkiessään lapset ovat aktiivisia toimijoita: he jäsentävät ja tutkivat ympäröivää maailmaa, luovat sosiaalisia suhteita sekä muodostavat merkityksiä kokemuksistaan. Leikissä lapset rakentavat käsitystä itsestään ja muista ihmisistä. Leikkiessään lapset sekä jäljittelevät että luovat uutta ja muuntavat näkemäänsä. Samalla he mallintavat ja testaavat haaveitaan ja toiveitaan. Mielikuvitus mahdollistaa sen, että lapset voivat kokeilla erilaisia rooleja ja ideoita,

joita he muuten eivät voisi toteuttaa. Leikkiessään lapset voivat käsitellä itselleen vaikeita kokemuksia. Leikissä on turvallista kokeilla, yrittää ja erehtyä.

Leikissä yhdistyvät keskeiset oppimista edistävät elementit: innostus, yhdessä tekeminen ja omien taitojen haastaminen. Leikki kehittyy ja saa eri muotoja kokemusten karttuessa. Henkilöstön ja lasten sekä lasten keskinäinen vuorovaikutus luovat perustan ajattelun ja kielen kehitykselle sekä kehittyville leikkitaidoille. Lapset havainnoivat, kokeilevat ja oppivat yhteisön sääntöjä leikissä. Ryhmässä leikkiessään lapset oppivat säätämään tunteitaan ja tahtomistaan sekä huomioimaan toisten ihmisten näkökulmia. Yhteisöllisyys kasvaa leikin kautta ja vahvistaa myönteistä tunneilmastoa.

Leikki on varhaiskasvatuksen keskeinen työtapana. Pedagogisessa toiminnassa voidaan leikin avulla kehittää lasten ja leikkimaailmojen rakentamisessa yhdistää esimerkiksi draamaa, improvisaatiota tai satuja. Henkilöstön tulee tiedostaa keskittyneen tutkimisen, spontaanin luovan ilmaisun sekä vauhdikkaiden liikunta- ja peuhausleikkien merkitys lasten hyvinvoinnille ja oppimiselle. Eri tilanteita voi rikastaa leikinomaisuudella. Loru, sanaleikit, laulut ja yhteinen hassuttelu vahvistavat myönteistä ilmapiiriä, mikä tukee oppimista ja hyvinvointia.

Henkilöstön tehtävä on turvata leikin edellytykset inkluusiivisten periaatteiden mukaisesti, ohjata leikkiä sopivalla tavalla ja huolehtia siitä, että jokaisella lapsella on mahdollisuus olla osallisena yhteisissä leikeissä omien taitojensa ja valmiuksiensa mukaisesti. Henkilöstön tulee suunnitelmallisesti ja tavoitteellisesti tukea lasten leikin kehittymistä sekä ohjata sitä joko leikin ulkopuolelta tai olemalla itse mukana leikissä. Henkilöstön fyysinen ja psyykinen läsnäolo tukee lasten välistä vuorovaikutusta ja ehkäisee ristiriitatilanteiden syntymistä.

Henkilöstön tulee havainnoida ja dokumentoida lasten leikkiä. Leikin havainnointi lisää henkilöstön ymmärrystä lasten ajattelusta ja kiinnostuksen kohteista sekä heidän tunteistaan ja kokemuksistaan. Havainnot käytetään leikin ja muun toiminnan suunnittelussa ja ohjaamisessa. Henkilöstöltä edellytetään herkkyyttä ja ammattitaitoa sekä sukupuolisensitiivisyyttä havaita lasten leikkialoitteita ja vastata niihin sopivalla tavalla.

Pitkäkestoiseen leikkiin tarvitaan aikaa, rauhaa ja tilaa sekä sopivia ja lasten saatavilla olevia leikkivälineitä ja materiaaleja. Oppimisympäristöjen tulee joustaa leikkien mukaan, sillä leikit eivät välttämättä pysy paikallaan niille nimetyissä tiloissa.

Lasten kulttuurin ja lapsille suunnatun median tunteminen auttaa henkilöstöä ymmärtämään lasten leikkejä. Myös erilaiset pelit sekä digitaaliset välineet ja sovellukset tarjoavat niihin monenlaisia mahdollisuuksia. Leikkiin kannustavassa oppimisympäristössä myös aikuinen on oppija. Henkilöstö keskustele leikin merkityksestä ja lasten leikkeihin liittyvistä havainnoista huoltajien kanssa. Tällä tavoin voidaan edistää leikkien jatkumista kotona tai varhaiskasvatuksessa.

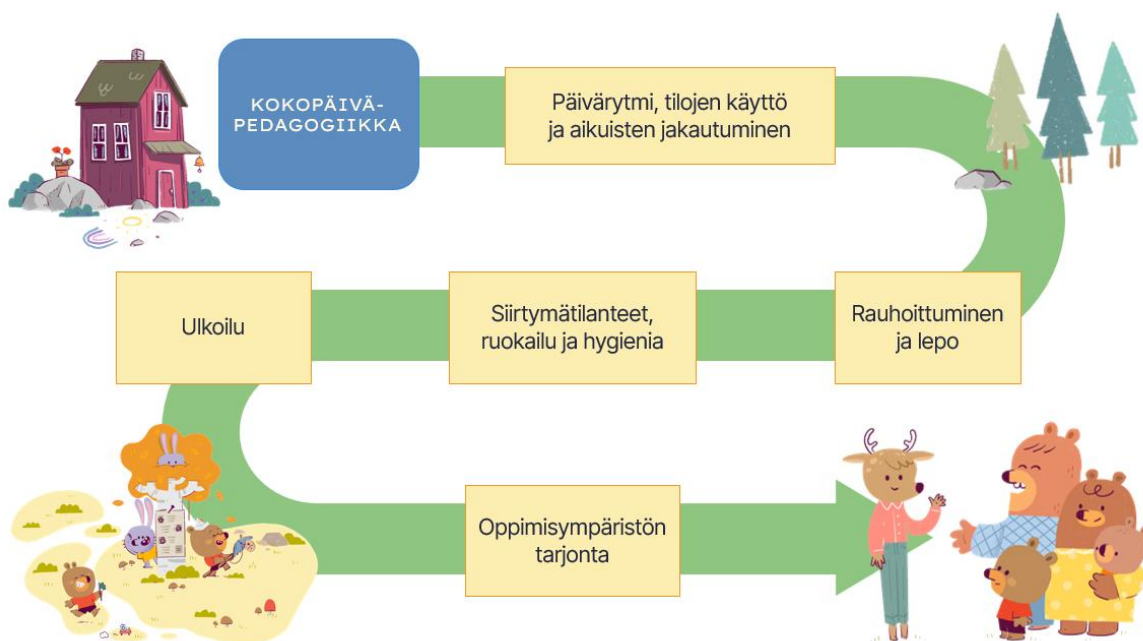
Pedagogisen toiminnan suunnittelu ja arviointi

Pedagogisen toiminnan suunnittelun ja arvioinnin lähtökohtana ovat inklusiivinen varhaiskasvatus, kokopäiväpedagogiikka ja lapsilähtöiset työtavat.

Inklusiivinen varhaiskasvatus

Inklusiivinen varhaiskasvatus toiminnan suunnittelun lähtökohtana tarkoittaa, että pedagogisella toiminnalla varmistetaan jokaisen lapsen osallisuus ja ryhmään kuulumisen tunne. Työtapojen valinnoilla, pienryhmätoiminnan kautta ja oppimisympäristöä muokkaamalla varmistetaan jokaisen lapsen laadukas varhaiskasvatus ja tuetaan lapsen kasvua, kehitystä ja oppimista hänen omista lähtökohdistaan käsin.

Kokopäiväpedagogiikka

Kuvio 7. Kokopäiväpedagogiikka

Kokopäiväpedagogiikka perustuu ajatukselle, että oppimista tapahtuu koko päivän ajan ja kaikkialla. Koko varhaiskasvatuspäivä on pedagogisesti suunniteltu tukemaan lapsen kasvua, kehitystä ja oppimista. Varhaiskasvatuksen arjessa on paljon päivittäin toistuvia toimia, jotka ovat arvokkaita oppimisen mahdollisuuksia.

Kokopäiväpedagogiikan kautta laaja-alaisen osaamisen tavoitteet ja oppimisen alueiden sisällöt tuodaan konkreettiseksi osaksi lapsen päivää. Pedagogisesti suunnitelluissa arjen

tilanteissa vahvistetaan lasten ajattelua ja ongelmanratkaisutaitoja, vuorovaikutus ja ilmaisutaitoja, itsestä huolehtimisen ja arjen taitoja, monilukutaitoa sekä osallisuutta ja vaikuttamista omaan elämänpäiiriinsä kuuluviin asioihin. Oppimisen alueet tulevat osaksi lapsen kokonaista päivää pedagogisesti suunniteltujen oppimisympäristöjen kautta sekä esimerkiksi liikunnan ja lukemisen tuomisella osaksi päivän rakenteita.

Lapsilähtöiset työtavat

Lapsilähtöiset työtavat perustuvat lapsen toimijuutta korostavaan oppimiskäsitykseen, mikä vahvistaa lapsen osallisuutta oman ryhmänsä toiminnan suunnittelussa, arvioinnissa ja kehittämisessä. Lasten omaehtoinen, henkilöstön ja lasten yhdessä ideoima sekä henkilöstön suunnittelema toiminta täydentävät toisiaan varhaiskasvatuksen arjessa. Lapsilähtöisten työtapojen kautta lapsen ääni tulee kuuluvaksi osaksi toiminnan suunnittelua. Lapsen rooli muuttuu iän ja osaamisen karttuessa. Henkilöstön tehtävänä on huolehtia jokaisen lapsen osallisuuden toteutumisesta eri keinoin kaiken ikäisten ja taidoiltaan erilaisten lasten osalta.

Kuvio 8. Oppimiskäsitys

Leikkipedagogiikka

Leikki on varhaiskasvatuksen sykkivä sydän – yhteisön hyvinvoinnin ja oppimisen voima!

Leikki ja leikkisyys ovat varhaiskasvatuksen toiminnan ydin ja keskeinen, toiminnan suunnittelua ja arviointia ohjaava, pedagoginen menetelmä. Leikki on myös oppimisen alueita yhdistelevää ja soveltavaa pedagogista toimintaa sekä projektimuotoista työskentelyä. Henkilöstö hyödyntää leikkipedagogiikkaa tavoitteellisesti ja suunnitelmallisesti osana kaikkea

pedagogista toimintaa. Myös lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjattuja tavoitteita toteutetaan leikin kautta.

Leikki on osa inklusiivista toimintakulttuuria. Henkilöstö havainnoi ja kuuntelee sekä huomioi lapsen yksilöllistä tapaa toimia leikissä ja olla vuorovaikutuksessa muiden kanssa. Leikkitilanteiden suunnittelussa, rakentamisessa ja kehittämisessä huomioidaan lasten yksilölliset tarpeet. Tasa-arvo- ja yhdenvertaisuusnäkökulmat sekä moninaisuus otetaan huomioon leikin ohjaamisessa, osallisuudessa ja fyysisissä ympäristöissä ja välineissä. Lapsen tulee esimerkiksi saada leikkiä sukupuolistereotyyppien rajoittamatta häntä.

Henkilöstö kannustaa lasta erilaisiin leikkeihin sekä sisällä että ulkona tarjoten mahdollisuuksia myös liikunnallisille ja energisille leikeille. Henkilöstöllä on leikeissä aktiivinen ja sensitiivinen rooli. Osa leikistä on itseohjautuvaa, osa aikuisen suunnittelemaa ja ohjaamaa – molemmat ovat arvokkaita ja tukevat lapsen oppimista eri tavoin. Leikkivä kasvattaja havainnoi ja ohjaa leikkiä lapsen kehitystasoa, mielenkiinnon kohteita ja ryhmän dynamiikkaa huomioiden. Hän rikastaa leikkiä, tukee vuorovaikutusta ja auttaa lapsia löytämään leikkiin mukaan sekä syventämään sitä.

Projektityöskentely

Projektityöskentelyssä pedagoginen toiminta muodostuu lasten uteliaisuudesta ja kiinnostuksen kohteista nousevista kokonaisvaltaisista leikki- tai tutkimusprojekteista, joita lapset ja henkilöstö suunnittelevat ja arvioivat yhdessä. Toiminnassa yhdistetään suunnitelmallisesti ja tavoitteellisesti eri oppimisen alueita ja erilaisia oppimisympäristöjä sekä työtapoja. Pedagoginen dokumentointi, arviointi ja suunnittelu ovat erottamaton osa toimintaa.

Työskentely toteutuu oppimiskäsityksen mukaisesti lapsen aktiivista toimijuutta vahvistaen ja lapsen vahvuuksiin ja kiinnostuksen kohteisiin pohjautuen. Projektia viedään eteenpäin yhdessä lasten kanssa suunnitellen, dokumentoiden ja arvioiden lasten ikä ja taitotaso huomioon ottaen. Lasten osallisuustaitojen, kuten oman mielipiteen kertomisen ja toisen kuuntelemisen taitojen harjoittelu, on tavoitteellisesti osana projektityöskentelyä.

Lapsiryhmän projektin suunnittelu alkaa lasten kysymyksistä, ihmettelystä tai yhteisestä kokemuksesta. Leikki- tai tutkimusprojekti voi lähteä liikkeelle myös luetun kirjan tai tarinan pohjalta. Lasten iän ja kehitystason mukaisesti lähdetään yhdessä suunnittelemaan yhteistä leikkiä tai tutkimusprojektia, haetaan tietoa ja tehdään yhdessä päätöksiä ja valintoja. Henkilöstö varmistaa jokaisen lapsen osallisuuden ja tukee ryhmätyötaitojen kehitystä. Lapsen osallisuuden tavat muuttuvat kehityksen ja oppimisen myötä.

Leikissä tai tutkimusprojektissa tärkeää ei ole tulos vaan tekeminen. Siksi lapset ovat sen joka vaiheessa aktiivisia toimijoita. Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia kokeilla ja tehdä valintoja. Henkilöstö tarkastelee ja arvioi yhdessä lasten kanssa toiminnan etenemistä sekä pohtii vaihtoehtoisia toimintatapoja silloin, kun toiminta ei etene suunnitellusti. Kasvattajan on oltava

myös aktiivinen toimija ja leikkijä. Hän mahdollistaa lasten leikin ja työskentelyn, opettaa uusia työtapoja, tarjoaa uusia näkökulmia ja huolehtii jokaisen lapsen osallisuuden ja turvallisuuden toteutumisesta. Henkilöstön tehtävänä on myös huolehtia, että lapset saavat leikissä tai tutkimusprojektin aikana monipuolisesti kokemuksia eri oppimisen alueista ja lasten yksilökohtaisiin vasuihin kirjattuihin tavoitteisiin vastataan prosessin sisällä.

Lapset ja henkilöstö dokumentoivat leikkiä tai tutkimusprojektia ja käyttävät dokumentteja tekemään näkyväksi opittua ja koettua. Dokumenttien yhteinen tarkastelu toiminnan edelleen suunnittelemiseksi. Koko projekti voi saada uuden suunnan tai yhteisen projektin sisälle voi syntyä pienempien ryhmien sivuprojekteja erityisen kiinnostavista aiheista. Projektin alkaessa kukaan ei vielä tiedä, minne projekti voi joukon johdattaa. Henkilöstö dokumentoi, havainnoi ja suunnittelee myös lasten kasvun ja oppimisen tavoitteita. Pedagogisessa dokumentoinnissa hyödynnetään sekä ryhmän että lapsen kasvun kansiota, johon voidaan liittää kirjallisia dokumentteja, valokuvia, sadutuksia, videoita ja äänitiedostoja. Leikkiprosesseja dokumentoimalla lapsen kokemusmaailma, taidot ja niiden kehitys tulevat näkyviin ja niihin voi palata yhdessä lapsen ja huoltajien kanssa. Dokumentoinnissa käytetään inklusiivisia menetelmiä, kuten vaihtoehtoiset kommunikaatiomenetelmät, lapsen tarpeiden mukaisesti. Dokumentoinnin kautta lapsi saa mahdollisuuden ilmaista ajatuksiaan ja mielenkiinnon kohteitaan ja hänen oppimisensa, kasvunsa ja kehityksensä tulevat näkyviksi.

Kuvio 9. Pedagoginen dokumentointi lapsiryhmän leikissä /toiminnassa

Henkilöstö mahdollistaa työskentely tarjoamalla aikaa, ympäristöjä ja välineitä. Henkilöstön tehtävänä on lapsen oppimisen, osallisuuden ja toimijuuden mahdollistaminen. Henkilöstö sisällyttää Kirkkonummen varhaiskasvatussuunnitelman ja ryhmän Lasten varhaiskasvatussuunnitelmien pedagogisia tavoitteita luontevaksi osaksi projektimuotoista työskentelyä. Leikki- tai tutkimusprojektit voivat olla kestoiltaan lyhyitä tai pitkiä ja sisällöiltään eri laajuisia. Kaikissa projekteissa lapsen toimijuus on keskiössä ja henkilöstön valintoja ohjaa varhaiskasvatussuunnitelman oppimiskäsitys ja tavoitteet.

Pienryhmätyöskentely

Pienryhmätyöskentely vahvistaa lapsen mahdollisuutta harjoitella ja toteuttaa toimijuuttaan. Pienryhmätyöskentelyn lähtökohtana ovat inklusiivisuus ja lapsen osallisuus. Pienryhmiä muodostettaessa otetaan huomioon lasten erilaiset ominaisuudet, ryhmän jäsenten vertaisoppiminen ja vuorovaikutus sekä pedagogiset tavoitteet. Pienryhmät suunnitellaan pedagogisin perustein lasten tarpeisiin ja toiminnan tavoitteisiin soveltuvaksi. Pienryhmätyöskentelyssä lapsi pääsee vaikuttamaan jokapäiväiseen arkeensa ja saa kokemuksia ryhmään kuulumisesta. Lapsella on mahdollisuus leikkiin, tutkimiseen, oppimiseen sekä vuorovaikutus- ja ryhmätaitojen opettelemiseen vertaisryhmässä.

Henkilöstö ohjaa ryhmädynamiikan kehitystä sekä vahvistaa ja kannattelee ryhmän positiivista yhteenkuuluvuutta. Henkilöstö varmistaa, että jokainen lapsi tulee nähdyksi ja kuulluksi ja siten arvostetuksi yksilönä ominaisuuksineen, aloitteineen, mielipiteineen ja ajatuksineen. Pienryhmätyöskentelyn suunnittelu toteutuu yhdessä lasten kanssa, lasten mielenkiinnon kohteiden pohjalta. Työskentelyn pedagogisten tavoitteiden asettamisessa huomioidaan lasten yksilölliset kasvun, kehityksen ja oppimisen tarpeet.

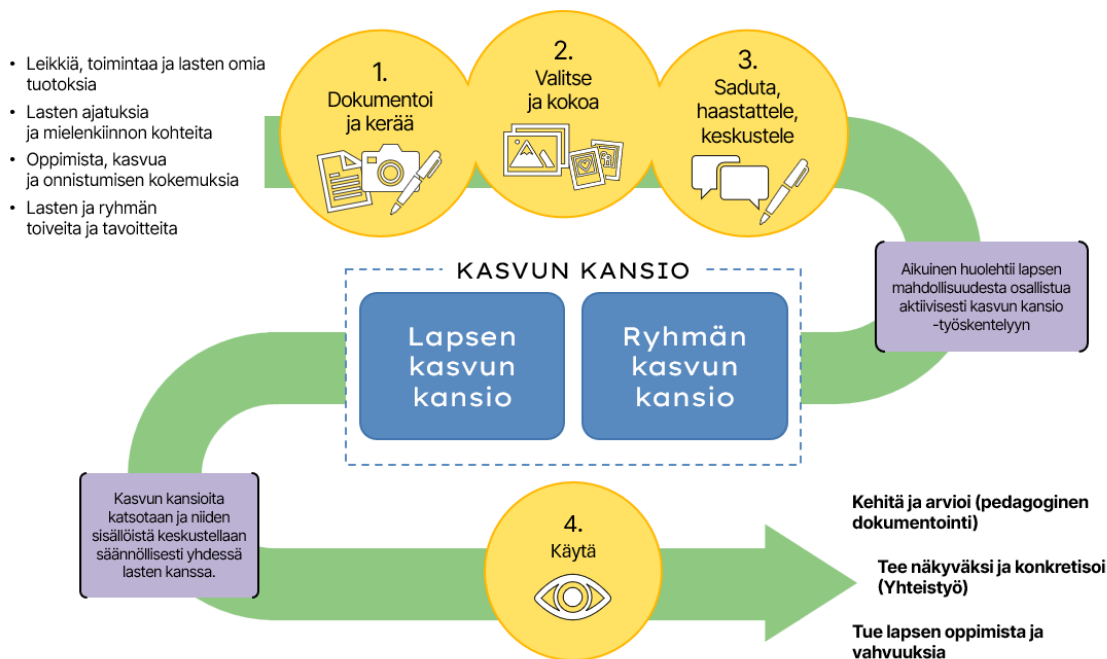
Kasvun kansio -työskentely

Kasvun kansioilla tarkoitetaan lapsen henkilökohtaista dokumenttien kokoelmaa, jonka kokoamista ohjaavat tietyt pedagogiset periaatteet. Kasvun kansio -työskentelyä ohjaavia periaatteita ovat 1) lapsilähtöisyys, 2) yksilöllisyys, 3) lapsen osallisuus sekä 4) positiivinen näkökulma. Kasvun kansiossa tulevat näkyväksi myönteisellä tavalla lapsen yksilöllinen kasvun ja oppimisen polku, kiinnostuksen kohteet sekä muut lapselle itselleen merkitykselliset asiat ja kokemukset.

Lapsen henkilökohtaisen kasvun kansion rinnalla lapsiryhmissä kerätään dokumentteja myös yhteiseen *ryhmän* kasvun kansioon. Kasvun kansio -työskentelyä ohjaavia periaatteita sovelletaan samalla tavalla ryhmän kasvun kansioon, jossa dokumentoinnin keskiössä on kuitenkin yksittäisen lapsen sijasta lapsiryhmä ja ryhmässä toteutuva toiminta. Lapsen kasvun kansio ja ryhmän kasvun kansio täydentävät toisiaan.

Lapsi osallistuu ikä- ja taitotasonsa mukaisesti dokumentointiin ja kasvun kansioon lisättävien dokumenttien valitsemiseen. On tärkeää, että valittujen dokumenttien yhteyteen sisällytetään aina myös lapsen omia ajatuksia ja kommentteja. Sekä lasten henkilökohtaisten että ryhmän

kasvun kansion dokumenttien pohjalta käytävä refleктоiva keskustelu muodostaa yhteyden portfolioyöskentelyn ja pedagogisen dokumentoinnin välille, jolloin portfolioyöskentely tukee muiden tavoitteidensa ohella myös inklusioon perustuvan ja lapsilähtöisen toimintakulttuurin kehittämistä.

Kuvio 10. Kasvun kansion -työskentely

Medialeikki

Medialeikki on Kirkkonummella kehitetty mediakasvatuksen menetelmä, jossa yhdistyvät lapsilähtöisen pedagogiikan periaatteet sekä erilaiset oman median ja mediataiteen tuottamiseen liittyvät työskentelytavat. Säännöllisesti toteutettuna medialeikki tukee ja tarjoaa lapsiryhmään toimintatapoja, jotka edistävät lasten osallistumista toiminnan ja omien kokemusten dokumentointiin erityisesti kuvaamalla.

Medialeikin keskeisenä tavoitteena on, että lapset oppivat kriittistä medialukutaitoa valmistamalla itse omaa mediaa valmiiden mediasisältöjen tutkimisen sijasta. Medialeikissä lapsi päättää itse oman mediasensa sisällöstä, jolloin lapsen tekemät valinnat, havainnot ja mielenkiinnon kohteet tulevat näkyväksi lapsen ottamien kuvien, videoiden ja äänitteiden kautta.

Medialeikin taustalla ovat medialeikin säännöt, joita sovelletaan niin yksittäiseen kuvaustehtävään (ns. "medialeikin perusharjoitus") kuin laajempaan medialeikkiprojektiin.

Medialeikin säännöt:

1. Kuvausohje: Kasvattaja antaa kehukset

Kukin lapsi ottaa valokuvia sovitun määrän

2. Lapsi luo sisällön

Lapsi päättää vuorollaan itse, mitä ja miten hän kuvaa

3. Kuvatun välitön katsominen

Kun ryhmä on kuvannut, katsotaan tuotos yhdessä

4. Kasvattaja kannattelee

Kasvattaja huolehtii tekniikasta ja ohjeista sekä tuo leikkiin uusia sovelluksia

4.5 Oppimisen alueet

Oppimisen alueet kuvaavat varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan keskeisiä tavoitteita ja sisältöjä. Ne ohjaavat henkilöstöä monipuolisen ja pedagogisen toiminnan suunnittelussa ja toteuttamisessa yhdessä lasten kanssa. Lapsilla on oikeus saada monipuolisia kokemuksia oppimisen eri alueista. Oppimisen alueet eivät ole erikseen toteutettavia, toisistaan irrallisia kokonaisuuksia, vaan niiden aihepiirejä yhdistetään ja sovelletaan lasten mielenkiinnon kohteiden ja osaamisen mukaisesti. Oppimisen alueet on ryhmitelty esiopetussuunnitelman perusteiden¹⁰⁹ mukaisesti viideksi kokonaisuudeksi:

- Kielten rikas maailma
- Ilmaisun monet muodot
- Minä ja meidän yhteisömme
- Tutkin ja toimin ympäristössäni
- Kasvan, liikun ja kehityn.

Oppimisen alueita yhdistelevä ja soveltava pedagoginen toiminta mahdollistaa asioiden ja ilmiöiden laaja-alaisen tarkastelun ja tutkimisen. Lasten mielenkiinnon kohteet ja kysymykset ovat toiminnan keskeinen lähtökohta. Aihepiirit voivat nousta esimerkiksi leikeistä, saduista, retkistä tai spontaaneista vuorovaikutustilanteista lasten ja henkilöstön kesken tai lasten keskinäisessä vuorovaikutuksessa. Tapa, jolla oppimisen alueiden tavoitteita käsitellään, vaihtelee valittujen aihepiirien, tilanteiden ja lasten oppimisen mukaan. Henkilöstön tehtävänä on varmistaa, että pedagoginen toiminta edistää eri-ikäisten lasten kehitystä ja oppimista.

¹⁰⁹ Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014

Kielten rikas maailma

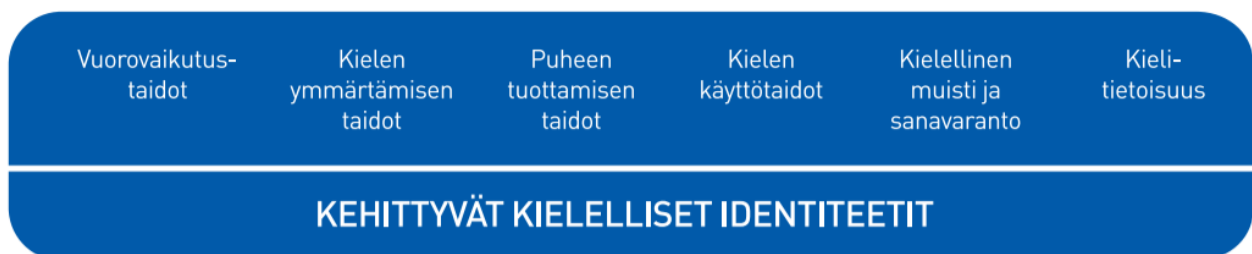
Varhaiskasvatuksen tehtävä on vahvistaa lasten **kielellisten taitojen ja valmiuksien** sekä **kielellisten identiteettien** kehittymistä. Varhaiskasvatuksessa vahvistetaan lasten uteliaisuutta ja kiinnostusta kieliin, teksteihin ja kulttuureihin. Kielen kehityksen tukeminen kytkeytyy lapsen monilukutaidon kehittymiseen (luku 2.7). Lisäksi se on yhteydessä muun muassa lasten kulttuuriseen osaamiseen ja vuorovaikutukseen liittyvään laaja-alaiseen osaamiseen. Kehittyvät kielelliset taidot avaavat lapsille uusia vaikuttamisen keinoja, mahdollisuuksia osallisuuteen ja aktiiviseen toimijuuteen.

Kieli on lapsille sekä oppimisen kohde että väline. Sen avulla lapsi ottaa haltuun erilaisia tilanteita ja asioita sekä toimii vuorovaikutuksessa muiden kanssa, ilmaisee itseään ja hankkii tietoa. Lasten kielellistä kehitystä tukee monipuolinen varhaiskasvatuksen kieliympäristö sekä yhteistyö huoltajien kanssa. Varhaiskasvatuksessa lapsille annetaan kannustavaa ja johdonmukaista palautetta heidän kielenkäyttö- ja vuorovaikutustaidoistaan.

Varhaiskasvatuksessa tuetaan jokaisen lapsen opetuskielen taitojen kehittymistä. Kasvatuksessa ja opetuksessa otetaan huomioon, että lapset kasvavat erilaisissa kielellisissä ympäristöissä, ja että he voivat samaan aikaan omaksua useita eri kieliä. Kotien tavat käyttää kieltä ja olla vuorovaikutuksessa vaihtelevat, ja kodeissa voidaan puhua useita kieliä. Kielellistä ja kulttuurista moninaisuutta tehdään varhaiskasvatuksessa näkyväksi yhteistyössä huoltajien kanssa. Tämä osaltaan tukee lasten kielellisten identiteettien kehittymistä. Kieleen ja kulttuuriin liittyviä tarkentavia näkökulmia varhaiskasvatuksessa käsitellään luvussa 4.6.

Kielen oppimisen kannalta on tärkeää tiedostaa, että saman ikäiset lapset voivat olla eri vaiheissa kielen kehityksen eri osa-alueilla. **Kielelliset identiteetit kehittyvät**, kun lapsia ohjataan ja tuetaan kielellisten taitojen ja valmiuksien keskeisillä osa-alueilla.

Kuvio 11. Lasten kielen kehityksen keskeiset osa-alueet varhaiskasvatuksessa

Vuorovaikutustaitojen kehittymisen kannalta lasten kokemukset kuulluksi tulemisesta ja siitä, että heidän aloitteisiinsa vastataan, ovat tärkeitä. Henkilöstön sensitiivisyys ja reagointi myös

lasten non-verbaaleihin viesteihin on keskeistä. Vuorovaikutustaitojen kehittymistä tuetaan kannustamalla lapsia kommunikoimaan toisten lasten ja henkilöstön kanssa.

Lasten **kielen ymmärtämisen taitoja** tuetaan runsaan kielellisen mallintamisen avulla. Johdonmukainen toiminnan sanallistaminen ja keskusteleminen tukevat lasten sanavarannon kehittymistä. Erilaisissa varhaiskasvatuksen tilanteissa käytetään kuvailevaa ja tarkkaa kieltä. Tarvittaessa käytetään kuvia, esineitä ja tukiviittomia.

Lasten **puheen tuottamisen taitojen** kehittymistä seurataan ja ohjataan. Lapsia rohkaistaan puhumaan eri tilanteissa sekä aikuisten että toisten lasten kanssa. Tämä auttaa lapsia käyttämään ja ymmärtämään puhuttua kieltä. Lasten kanssa kiinnitetään vähitellen huomiota myös äänensävyihin ja äänenpainoihin.

Lasten **kielen käyttötaitoja** ohjataan ja kielen käyttöä pohditaan yhdessä lasten kanssa eri tilanteissa. Tavoitteena on tilannetietoisien kielen käytön vahvistuminen. Lasten kanssa harjoitellaan kertomista, selittämistä ja puheen vuorottelua. Lisäksi eläytyminen, huumorin käyttö sekä hyvien tapojen opettelu vahvistavat lasten kielen käyttötaitoja. Tutustuminen erilaisiin teksteihin tukee kielen käyttötaitojen kehittymistä ja auttaa lapsia havaitsemaan puhutun ja kirjoitetun kielen eroja.

Lasten kielellinen ilmaisu monipuolistuu, kun heidän **kielellinen muistinsa ja sanavarantonsa** laajenee. Henkilöstön tehtävä on tukea tietoisesti tätä kehitystä. Kielellisen muistin kehittymistä tukevat esimerkiksi lorujen ja laululeikkien käyttö. Kielellä leikittely, nimeäminen sekä kuvaavien sanojen käyttäminen edistävät lasten kielellisen muistin ja sanavarannon kehittymistä. Kiireetön keskustelu ja lukeminen sekä tarinoiden kerronta tarjoavat mahdollisuuksia pohtia sanojen ja tekstien merkityksiä ja opetella uusia käsitteitä asiayhteyksissä.

Lähiympäristön eri kielten havainnointi tukee lasten **kielitietoisuuden kehittymistä**. Henkilöstön tehtävänä on herättää ja lisätä lasten kiinnostusta suullista ja kirjoitettua kieltä sekä vähitellen myös lukemista ja kirjoittamista kohtaan. Kielen havainnoinnin ja tutkimisen avulla suunnataan lasten huomiota sanojen merkityksistä kielen muotoihin ja rakenteisiin, kuten sanoihin, tavuihin ja äänteisiin. Lapsia rohkaistaan kirjoittamaan ja lukemaan leikillisesti.

Varhaiskasvatuksessa käytetään rikkaita ja vaihtelevia tekstejä. Lasten kanssa tutustutaan monipuolisesti lastenkirjallisuuteen. Lapsille kerrotaan tarinoita, ja heitä kannustetaan itse keksimään niitä. Lasten kertomuksia, loruja ja sanallisia viestejä dokumentoidaan. Monilukutaitoa tukevassa varhaiskasvatuksessa puheen rinnalla käytetään muun muassa visuaalisia, auditiivisia ja audiovisuaalisia viestejä sekä tekstejä.

Lapsen kielellistä kehitystä, vuorovaikutustaitoja ja kielellisten identiteettien kehittymistä tuetaan osallistavan, inklusiivisen pedagogiikan kautta. Kielelliset taidot ja valmiudet otetaan monipuolisesti huomioon pedagogisen toiminnan suunnittelussa, arvioinnissa ja kehittämisessä sekä yhteistyössä henkilöstön kanssa. Tämä tarkoittaa esimerkiksi pienryhmätyöskentelyn, toiminnan ja tavoitteiden tarkoituksenmukaista mukauttamista sekä kasvun ja oppimisen tuen henkilöstön osaamisen hyödyntämistä. Lapsen osallisuus toiminnassa ja vuorovaikutuksessa mahdollistavat kielellisen kehityksen sekä vertaissuhteiden kehittymisen. Henkilöstö vastaa lasten osallisuuden toteutumisesta ja rakentaa mahdollisuuksia osallisuuteen päivittäin.

Lapsen kielellisiä taitoja ja vuorovaikutustaitoja vahvistetaan kokopäiväpedagogiikan periaattein. Leikkiä, musiikkia, liikuntaa, teknologiaa ja muita sisältöjä sekä erilaisia oppimisympäristöjä hyödynnetään kielellisen kehityksen, osallisuuden ja vertaissuhteiden syntymisen tukena. Henkilöstö vastaa pedagogisen toiminnan ja vuorovaikutuksen kielitietoisuudesta ja sensitiivisyydestä. Henkilöstö ymmärtää toimivansa jatkuvasti sekä kielellisenä että vuorovaikutuksellisenä mallina. Erilaisia vuorovaikutusta tukevia menetelmiä käytetään, jotta kaikki lapset pääsevät osalliseksi ja kokevat tulevansa kuulluiksi.

Dialoginen lukeminen, sanataide ja sadutus vahvistavat lapsen aktiivista roolia kielen ja kirjallisuuden tutkijana ja tuottajana. Dialoginen lukeminen on toiminnallinen ja vuorovaikutteinen lukemisen menetelmä, jota toteutetaan lapsiryhmissä säännöllisesti. Henkilöstö ohjaa dialogista vuorovaikutusta avoimen keskustelun ja kysymysten kautta. Sanataide on kielitietoista, elämyksellistä ja monitaiteista sanoilla leikittelyä, jossa korostuu kokeilun ja tekemisen ilo. Sadutus on lapsilähtöinen ja osallistava menetelmä, jossa lapsen kertoma tarina tallennetaan sanasta sanaan ja tätä kautta lapsen ääni tulee kuuluville. Näitä menetelmiä yhdistetään tavoitteellisesti ja suunnitelmallisesti pedagogiseen toimintaan.

Varhaiskasvatuksen rikas kielellinen ympäristö ja monipuolisen kirjallisuuden lukeminen vahvistavat lapsen kiinnostusta kieleen, kirjoihin ja lukemiseen. Kirjat ovat houkuttelevasti esillä ja lasten saatavilla ja niiden lukemiselle on varattu rauhallinen tila. Loruttelua ja erilaisen kirjallisuuden lukemista suunnitellaan tavoitteellisesti ja toteutetaan säännöllisesti päivän eri tilanteissa osana kokopäiväpedagogiikkaa. Kirjasto tarjoaa aktiivisesti osaamistaan ja palvelujaan varhaiskasvatuksen lukemisen kulttuurin vahvistamiseksi esimerkiksi kirjavinkkausten, lukukampanjoiden ja koulutusten kautta.

Kieli- ja vuorovaikutusympäristön havainnoinnin ja arvioinnin apuna käytetään Lapsen ja henkilöstön välisen vuorovaikutuksen arviointi lapsiryhmässä -lomaketta sekä KieliPeda-työvälinettä. KieliPeda -työvälineen avulla arvioidaan ja kehitetään oppimisympäristöä,

osallisuuden toteutumista, henkilöstön toimintaa, vuorovaikutusta sekä kielen näkyvyyttä varhaiskasvatuksessa. Arviointi tehdään kaksi kertaa toimintakauden aikana, syksyisin päätetään kehittämiskohteet ja keväisin arvioidaan erityisesti näiden kehittämiskohteiden toteutumista. Monikielisten lasten osalta opettaja vastaa KieliPeda -työvälineen käytöstä, kirjauksista, huoltajien kanssa tehtävästä yhteistyöstä sekä arvioinnista.

Ilmaisun monet muodot

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on tavoitteellisesti tukea lasten **musiikillisen, kuvallisen, käsityöllisen, sanallisen ja kehollisen**

ilmaisun kehittymistä sekä tutustuttaa heitä eri taiteenaloihin ja kulttuuriperintöön. Lasten ilmaisulle on luonteenomaista kokonaisvaltaisuus ja ilmaisun eri muotojen luova yhdisteleminen. Taiteellinen kokeminen ja ilmaiseminen edistävät lasten oppimisedellytyksiä, sosiaalisia taitoja ja myönteistä minäkuvaa sekä valmiuksia ymmärtää ja jäsentää ympäröivää maailmaa. Ajattelun ja oppimisen taidot kehittyvät, kun

lapset tutkivat, tulkitsevat ja luovat merkityksiä erilaisia ilmaisun taitoja harjoittelemalla. Kyky kuvitella ja luoda mielikuvia on keskeistä myös lapsen eettisen ajattelun kehittymiselle. Kulttuuriperintöön, taiteeseen ja ilmaisun eri muotoihin tutustuminen vahvistaa lasten osaamista myös monilukutaidon sekä osallistumisen ja vaikuttamisen osa-alueilla.

Kulttuuri on tärkeä osa lapsen identiteettiä. Varhaiskasvatuksessa lapsille tarjotaan mahdollisuuksia nähdä ja kokea monipuolisesti taidetta ja muuta kulttuuria. Taiteeseen ja kulttuuriin liittyvät kokemukset vahvistavat lasten kykyä omaksua, käyttää ja tuottaa kulttuuria. Samalla lapset oppivat ymmärtämään taiteen ja kulttuuriperinnön merkitystä ja arvoa.

Ilmaisun eri muodot tarjoavat lapsille keinoja kokea ja hahmottaa maailmaa heitä puhuttelevalla ja innostavalla tavalla. Taiteellinen ilmaisu tarjoaa lapsia motivoivia keinoja havaintojen, tunteiden ja luovan ajattelun näkyväksi tekemiseen. Ilmaisun eri muotoihin tutustutaan moniaistisesti, erilaisia työtapoja, oppimisympäristöjä sekä lähiympäristön kulttuuritarjontaa hyödyntäen. Oppimisympäristöjen esteettisyys, innostavuus, saatavilla olevat monipuoliset välineet ja materiaalit sekä riittävä ohjaus ovat merkityksellisiä ilmaisumuotoihin tutustuttaessa.

Taidekasvatus sisältää sekä spontaania että ennalta suunniteltua toimintaa. Ilmaisun ja oppimisen prosesseissa korostuu kokeilu, tutkiminen, tekemisen eri vaiheiden harjoittelu ja niiden dokumentointi. Jokaisen lapsen yksilöllistä ilmaisua tuetaan ja lasten yhteisille luoville prosesseille annetaan riittävästi aikaa ja tilaa. Henkilöstön, lasten ja yhteistyökumppaneiden erityisosaamisen hyödyntäminen rikastuttaa taidekasvatusta.

Varhaiskasvatuksen **musiikillisen ilmaisun** tavoitteena on tuottaa lapsille musiikillisia kokemuksia sekä vahvistaa lasten kiinnostusta ja suhdetta musiikkiin. Lapsia ohjataan elämykselliseen kuuntelemiseen ja ääniympäristön havainnointiin. Lasten valmiudet hahmottaa

musiikkia sekä äänen kestoja, tasoa, sointiväriä ja voimaa kehittyvät leikinomaisen musiikillisen toiminnan kautta. Heidän kanssaan lauletaan, loruillaan, kokeillaan erilaisia soittimia, kuunnellaan musiikkia ja liikutaan musiikin mukaan. Lapset saavat kokemuksia perussykkeestä, sanarytmeistä ja kehosoitamisesta. Lapsia rohkaistaan käyttämään mielikuvitustaan ja ilmaisemaan musiikin herättämiä ajatuksia ja tunteita esimerkiksi kertoen, kuvallisesti ilmaisten tai tanssien. Lapset saavat myös kokemuksia musiikin tekemisestä yhdessä sekä pienimuotoisten musiikkiesitysten harjoitteluprosesseista ja esiintymistilanteiden tuomasta onnistumisen ilosta.

Kuvallisen ilmaisun tavoitteena on kehittää lasten suhdetta kuvataiteeseen, muuhun visuaaliseen kulttuuriin ja kulttuuriperintöön. Lapsilla on mahdollisuus nauttia kuvien tekemisestä sekä saada esteettisiä elämyksiä ja kokemuksia taiteen äärellä. Lapset harjoittavat kuvallista ajatteluaan, havainnointiaan ja kuvien tulkintaa monipuolisen kuvailmaisun avulla. Kuvan tekemisen taitoja kehitetään moniaistisesti sekä yhteyksiä muihin ilmaisun muotoihin rakentaen. Lapset kokeilevat erilaisia kuvan tekemisen tapoja, välineitä ja materiaaleja esimerkiksi maalaamalla, piirtämällä, rakentamalla ja mediaesityksiä tekemällä. Lasten kanssa havainnoidaan heidän itse tekemiään kuvia, taideteoksia, mediasisältöjä, esineitä sekä rakennetun ja luonnon ympäristön kohteita. Lapsia ohjataan tulkitsemaan ja kertomaan ajatuksiaan kuvallisista viesteistä. Kuvia tarkasteltaessa kiinnitetään huomiota esimerkiksi väreihin, muotoihin, materiaaleihin, tekijään, esitysyhteyteen ja kuvien herättämiin tunteisiin.

Suunnittelutaitoja, luovaa ongelmaratkaisua, hienomotorisia taitoja, rakenteiden, materiaalien ja tekniikoiden tuntemusta sekä muotoilua harjoitellaan lapsille soveltuvien käsityön teknisen työn ja tekstiilityön työtapojen avulla. Näitä työtapoja voivat olla esimerkiksi muovailu, leikkaaminen, naulaaminen, sahaaminen ja ompelu. **Käsityöllisen ilmaisun** tavoitteena on tarjota lapsille kokeilun, tutkimisen, yhteisöllisen tekemisen, kokemisen ja oivaltamisen iloa sekä nautintoa työskentelystä, jossa oma luovuus ja kädenjälki näkyvät. Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia itse kokeilla, tutkia ja yhdistellä erilaisia materiaaleja sekä opetella työskentelyssä tarvittavia käsityön tekniikoita. Lapset saavat ideoita ja toteuttaa erilaisia teoksia ja esineitä. Lasten kanssa voidaan tarkastella ja hyödyntää sekä lasten taustoihin liittyviä että paikallisia käsityöperinteitä.

Lapsia rohkaistaan **sanalliseen ja keholliseen ilmaisuun** esimerkiksi draaman, tanssin ja leikin keinoin. Tavoitteena on, että harjoitukset ja leikit tarjoavat lapsille mahdollisuuden monipuoliseen kielelliseen ja keholliseen kokemukseen, ilmaisuun ja viestintään. Lasten mielikuvituksesta nousevia tai heidän kokemiaan ja havaitsemiaan asioita työskentelyssä yhdistetään yhdessä. Lapset saavat kokemuksia sekä spontaanista ilmaisusta että yhteisesti suunnitellusta, toteutetusta ja arvioidusta luovasta prosessista. Toiminnassa hyödynnetään monipuolisesti esimerkiksi lastenkirjallisuutta, sanataidetta, teatterin eri muotoja, tanssia ja sirkusta.

Lapsesta kasvaa kulttuurikompetentti, kun varhaiskasvatuksen taide- ja kulttuurikasvatus vahvistavat hänen kykyään omaksua, muuttaa ja käyttää kulttuuria oman kokemisen ja oppimisen kautta. Tavoitteena on kehittää lapsille hyvä ja avoin taidesuhde, joka kantaa läpi koko elämän. Henkilöstö suunnittelee ja toteuttaa erilaisia taiteen ja kulttuurin sisältöjä, menetelmiä ja tekniikoita osana pedagogista toimintaa yhdessä lasten kanssa. Vapaa ja leikkilinen taidetyöskentely tukee erityisesti luovuuden kehitystä ja vahvistaa lapsen omaa ilmaisua.

Lapsen luoma taide tekee näkyväksi lapsen havainnot, tunteet ja luovan ajattelun. Taideilmaisu toimii kielenä, jonka avulla luodaan jaettua ymmärrystä ja vuorovaikutusta sekä vahvistetaan lapsen osallisuutta ja inklusiivista toimintakulttuuria. Taide- ja kulttuurikasvatus auttaa lasta löytämään oman roolinsa ryhmässä. Varhaiskasvatuksessa kannatellaan ja edistetään lastenkulttuuria, jota lapset myös itse luovat. Lapsilähtöiset toimintatavat antavat tilaa lasten omille kokeiluille ja ajattelulle. Taidetyöskentely itsessään luo puitteet lapsen itsetunnon vahvistumiselle. Tavoitteena on, että jokainen lapsi löytäisi ominaisimman tavan ilmaista itseään.

Luovaan prosessiin heittäytymistä harjoitellaan ja samalla opitaan, ettei ole oikeaa ja väärää tapaa ilmaista itseään. Taide- ja kulttuurikasvatus mahdollistaa onnistumisten ja epäonnistumisten kokemisen ja harjoittelun. Taiteen avulla voi ilmaista tunteitaan, niin iloa ja riemua kuin vihaa ja surua. Työskentely voi olla toisaalta aktivoivaa, toisaalta rauhoittavaa. Henkilöstö vastaa, että lapsi kokee työskentelyprosessin turvalliseksi. Luovan työskentelyn vaiheita dokumentoidaan, sillä kokeilu ja prosessi ovat tärkeämpiä kuin lopputulos.

Ilmaisun työtavat ovat moniaistisia ja ne hyödyntävät monipuolisesti eri oppimisympäristöjä, kuten päiväkodin sisä- ja ulkotiloja, luontoa, kirjastoja sekä paikallisia nähtävyyksiä. Mahdollisuuksien mukaan tutustutaan myös pääkaupunkiseudun kulttuuritarjontaan. Taide- ja kulttuurikasvatuksessa käytetään poikkitaiteellisia työtapoja, joissa yhdistellään erilaisia taidemuotoja ja menetelmiä. Kestävään elämäntapaan kasvaminen toteutuu myös taide- ja kulttuurikasvatuksessa esimerkiksi luonnon- ja kierrätysmateriaaleja käyttämällä sekä ympäristötaiteen menetelmillä.

Kirkkonummen kulttuurikasvatussuunnitelmaa, Kulttuurikompassia, hyödynnetään kulttuuri- ja taidekasvatuksen tukena. Se on varhaiskasvatuksen ja perusopetuksen yhteinen kulttuurikasvatusohjelma. Kulttuurikompassin tavoitteena on mahdollistaa lapsille taiteen ja kulttuurin kokemista, ilmaisemista ja oppimista. Kulttuurikompassin tarjoamaa toimintaa

toteutetaan lukuvuosittain, jotta jokainen lapsi saa yhdenvertaisesti osallistua taide- ja kulttuuritoimintaan. Toimintaa toteutetaan esimerkiksi taiteilijavierailujen, esitysten ja kirjasto-, musiikki- sekä kuvataideopistoyhteistyön muodossa. Lapsen ja ryhmän kasvun kansioon dokumentoidaan lasten taideilmaisua sekä ajatuksia ja kokemuksia taidetyöskentelystä.

Minä ja meidän yhteisömme

Lasten elinpiiri laajenee heidän aloittaessaan varhaiskasvatuksen kodin ulkopuolella. Kodin perinteiden, toimintamallien, arvojen ja katsomusten lisäksi lapset kohtaavat toisenlaisia tapoja ajatella ja toimia. Varhaiskasvatuksen tehtävä on kehittää lasten valmiuksia ymmärtää lähiyhteisön monimuotoisuutta ja harjoitella siinä toimimista. Tehtävää lähestytään **eettisen ajattelun, katsomusten, lähiyhteisön menneisyyden, nykyisyyden ja tulevaisuuden** sekä **median** näkökulmista.

Toiminnassa voidaan käyttää monipuolisesti esimerkiksi satuja, musiikkia, kuvataidetta, leikkiä, draamaa, erilaisia mediasisältöjä sekä vierailijoita, vierailuja ja lähiympäristön tapahtumia. Minä ja meidän yhteisömme -oppimisen alue tukee erityisesti lasten kulttuuriseen osaamiseen, vuorovaikutukseen ja ilmaisuun sekä ajatteluun ja oppimiseen liittyvää laaja-alaista osaamista (luku 2.7).

Eettisen ajattelun taitojen kehittymistä tuetaan pohtimalla lasten kanssa eri tilanteissa esiintyviä tai lapsia askarruttavia eettisiä kysymyksiä. Teemat voivat liittyä esimerkiksi ystäväyteen, oikean ja väärän erottamiseen, oikeudenmukaisuuteen tai pelon, surun ja ilon aiheisiin. Eettisiä kysymyksiä käsitellään lasten kanssa niin, että he voivat tuntea olonsa turvalliseksi ja hyväksytyksi. Lasten kanssa pohditaan myös ryhmän sääntöjä ja niiden perusteita.

Varhaiskasvatuksen **katsomuskasvatuksessa** yhteisen tutustumisen kohteena ovat lapsiryhmässä läsnä olevat uskonnot ja muut katsomukset. Lasten kanssa voidaan tarkastella myös laajemmin uskontoja ja katsomuksia. Vastaavasti tarkastellaan uskonnottomuutta. Tavoitteena on edistää keskinäistä kunnioitusta ja ymmärrystä eri katsomuksia kohtaan sekä tukea lasten kulttuuristen ja katsomuksellisten identiteettien kehittymistä. Lasten kanssa tutustutaan erilaisiin katsomuksiin ja niihin liittyviin perinteisiin. Luontevia tapoja tarkastella katsomuksia ovat esimerkiksi vuodenkiertoon liittyvät juhlat ja tapahtumat sekä päivittäiset tilanteet, kuten pukeutuminen tai ruokailu. Lasten ihmettelylle annetaan tilaa, ja heidän kanssaan pohditaan heitä askarruttavia elämänskysymyksiä.

Katsomuskasvatuksessa tehdään yhteistyötä huoltajien kanssa kunkin perheen taustaa, katsomuksia ja arvoja kuullen ja kunnioittaen. Katsomuskasvatus tukee muun muassa lasten kulttuuriseen osaamiseen, vuorovaikutukseen ja ilmaisuun sekä ajatteluun ja oppimiseen liittyvää laaja-alaista osaamista (ks. luku 2.7).

Lähiyhteisön menneisyyttä, nykyisyyttä ja tulevaisuutta pohtimalla suunnataan lasten mielenkiintoa historiallisiin asioihin sekä hyvän tulevaisuuden rakentamiseen. Lisäksi tarkastellaan lasten kasvuympäristöjen moninaisuutta.

Lapsille luodaan mahdollisuuksia eläytyä menneisyyden tapahtumiin ja tilanteisiin. Tärkeitä tiedon lähteitä ovat lapset ja heidän henkilöhistoriansa, lähiyhteisön jäsenet, esineistöt ja ympäristöt. Lisäksi voidaan hyödyntää lasten huoltajien asiantuntemusta heidän omasta kulttuuriperinnöstään. Menneeseen aikaan voidaan tutustua esimerkiksi lasten isovanhempien lapsuuden leikkien ja musiikin avulla.

Nykyhetkeä tarkastellaan käsittelemällä lasten kanssa heitä askarruttavia tai kiinnostavia ajankohtaisia asioita. Lasten kanssa tarkastellaan myös lähiyhteisön moninaisuutta sitä kunnioittaen. Tarkastelun kohteena ovat muun muassa ihmisten, sukupuolten ja perheiden moninaisuus. Tavoitteena on kasvattaa lapsia ymmärtämään, että ihmiset ovat erilaisia mutta samanarvoisia.

Menneisyyden ja nykyisyyden lisäksi on tärkeää pohtia tulevaisuutta ja sitä, miten voimme vaikuttaa suotuisan tulevaisuuden toteutumiseen. Tulevaisuuden pohdinta voi liittyä esimerkiksi tulevan vuodenajan leikkien tai oman oppimisympäristön suunnitteluun. Lasten kanssa voidaan esimerkiksi rakentaa tulevaisuuden mielikuvitusmaailmoja tai pohtia tulevaa lapsia kiinnostavien ammattien kautta.

Varhaiskasvatuksessa **mediakasvatuksen** tehtävänä on tukea lasten mahdollisuuksia toimia aktiivisesti ja ilmaista itseään yhteisössään. Lasten kanssa tutustutaan eri medioihin ja kokeillaan median tuottamista leikinomaisesti turvallisissa ympäristöissä. Lasten elämään liittyy media sisältöä ja sen todenmukaisuutta pohditaan yhdessä lasten kanssa. Samalla harjoitellaan kehittyvää lähde- ja mediakriittisyyttä. Lapsia ohjataan käyttämään mediaa vastuullisesti ottaen huomioon oma ja toisten hyvinvointi. Mediassa esiintyviä teemoja voidaan käsitellä lasten kanssa esimerkiksi liikunnallisissa leikeissä, piirtämällä tai draaman keinoin.

Katsomuskasvatuksen ja eettisen ajattelun tavoitteena on rakentaa kunnioittavaa vuorovaikutusta erilaisten elämäntapojen ja arvojen välille. Lasten kanssa keskustellaan eettisistä kysymyksistä ja arvoista. Tärkeintä eivät ole valmiit vastaukset, vaan yhteisestä pohdinnasta syntyvät oivallukset, kokemukset ja yhteisöllisyyden kokemukset. Henkilöstö huomioi moninaisuusnäkökulman oppimisympäristöjen, toiminnan ja välineistön suunnittelussa, arvioinnissa ja kehittämisessä. Lapset käsittelevät elämäänsä ja siihen kuuluvia tärkeitä asioita, tapahtumia ja tunteita leikkien kautta. Tämä tarjoaa henkilöstölle tilaisuuden katsomuksellisten

ja eettisten kysymysten luonnolliseen käsittelyyn yhdessä lasten kanssa. Henkilöstöltä vaaditaan herkkyyttä, läsnäoloa ja rohkeutta tempautua ihmettelemään lasten kanssa.

Eettisen kasvatuksen tukena käytetään hyveajattelua. Hyveet ovat eettisesti ja moraalisesti arvokkaita luonteenpiirteitä, jotka näkyvät teoissa ja vaikuttavat positiivisesti yksilön ja yhteisön toimintaan. Lasten kanssa pohditaan omaa vastuullisuutta ja osallistumista yhteisiin asioihin. Hyveiden ja etiikan pohdintaa tuetaan esimerkiksi keskustellen, kuvien, tarinoiden, satujen ja draaman keinoin. Tunnetaitojen suunnitelmallinen harjoittelu on kiinteä osa eettistä kasvatusta. Yksi eettisen tarkastelun kohde on myös ihmisen ja luonnon hyvinvoinnin keskinäinen riippuvuussuhde, jota kutsutaan planetaariseksi hyvinvoinniksi. Lapsen kanssa opetellaan tekemään luonnon kannalta hyviä valintoja.

Toimipaikoissa tunnistetaan katsomuksiin ja eettisiin kysymyksiin liittyvä pohdinta ja aiheista keskustellaan työyhteisössä. Lapsiryhmän katsomuksellinen moninaisuus ja eri katsomusten yhdenvertainen huomioiminen kirjataan ryhmän pedagogisen toiminnan suunnitelmaan. Katsomuskasvatuksessa tutustutaan eri katsomuksiin, mikä avartaa lasten ymmärrystä ja kunnioitusta katsomuksellisesti moninaisesta yhteiskunnasta ja maailmasta. Katsomukset näkyvät lapsiryhmän arjessa ja lapsille tarjotaan mahdollisuuksia keskustella niistä. Tilan antaminen lasten kysymyksille ja tunteille sekä näistä keskusteleminen tukevat lasten kykyä käsitellä katsomuksellisia asioita. Lapset oppivat, että jokaisella on oikeus omaan maailmankatsomukseen ja ajattelutapaan.

Katsomuskasvatuksen sisältöinä ovat kulttuuriset ja katsomukselliset juhlat ja perinteet sekä perheille tärkeitä juhlat. Toiminnan suunnittelun tukena on Yhdessä ympäri vuoden, Kirkkonummen kulttuurinen juhlakalenteri, jonka pohjalta tutustutaan laajasti eri katsomusten ja kalenterivuoteen liittyvien juhlapäivien viettoon. Yhteistyössä katsomusyhteisöjen kanssa voidaan toteuttaa vierailuja katsomusten pyhiin tiloihin, perheille ja lapsille merkityksellisiin paikkoihin ja rakennuksiin joko paikan päällä tai virtuaalisesti vierailen. Vuoden kiertoon liittyvien juhlapäivien aikana varhaiskasvatuksessa voidaan osallistua seurakunnan järjestämiin uskonnollisiin tilaisuuksiin, kuten joulukirkkoon. Huoltajalla on mahdollisuus valita, osallistuuko lapsi uskonnolliseen vai varhaiskasvatuksen järjestämään vaihtoehtoiseen tilaisuuteen.

Tutkin ja toimin ympäristössäni

Varhaiskasvatuksen tehtävä on antaa lapsille valmiuksia havainnoida, jäsentää ja ymmärtää ympäristöään. Lapsia ohjataan tutkimaan ja toimimaan luonnossa ja rakennetussa ympäristössä. Varhaiskasvatus tukee lasten **matemaattisen ajattelun** kehittymistä sekä vahvistaa myönteistä suhtautumista matematiikkaan. Varhaiskasvatukseen sisältyy myös **ympäristökasvatusta** ja **teknologiakasvatusta**.

Oppimisympäristöihin liittyvät omakohtaiset havainnot, kokemukset ja elämykset auttavat lapsia ymmärtämään syy- ja seuraussuhteita sekä kehittymään ajattelijoina

ja oppijoina. Lasten kehittyvä taito nimetä asioita sekä käyttää erilaisia käsitteitä edistää monilukutaitoa.

Varhaiskasvatuksen tavoitteena on tarjota oivaltamisen ja oppimisen iloa **matemaattisen ajattelunsa** eri vaiheissa oleville lapsille. Lapset tutustuvat matematiikkaan ja sen osa-alueisiin havainnollisen ja leikinomaisen toiminnan myötä. Lapsia ohjataan kiinnittämään huomiota päivittäisissä tilanteissa ja lähiympäristössä ilmeneviin muotoihin, määriin ja muutoksiin. Lapsia innostetaan pohtimaan ja kuvailemaan matemaattisia havaintojaan ilmaisemalla ja tarkastelemalla niitä esimerkiksi kehollisesti tai eri välineiden ja kuvien avulla. Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia luokitella, vertailla ja asettaa järjestykseen asioita ja esineitä sekä löytää ja tuottaa säännönmukaisuuksia ja muutoksia. Lapsia kannustetaan myös oppimisympäristöön liittyvien ongelmien löytämisessä, pohtimisessa ja päättelyssä sekä ratkaisujen etsimisessä.

Lukukäsitteen kehittymistä tuetaan monipuolisesti vuorovaikutteisissa tilanteissa, esimerkiksi leikkiä ja lapsia houkuttelevia materiaaleja hyödyntäen. Lapsia innostetaan havainnoimaan lukumääriä ympäristöstä ja taitojen karttuessa liittämään ne lukusanaan ja numeromerkkeihin taitojensa mukaan. Lukujonotaitoja ja nimeämistä voidaan kehittää esimerkiksi lorujen ja riimien avulla. Lasten kanssa kokeillaan mittaamista ja harjoitellaan sijainti- ja suhdekäsitteitä esimerkiksi liikuntaleikeissä, piirtäen tai eri välineiden avulla.

Erilaisilla harjoituksilla tuetaan lasten tilan ja tason hahmottamista. Lapsia kannustetaan tutkimaan kappaleita ja muotoja sekä leikkimään niillä. Lasten geometrisen ajattelun vahvistamiseksi heille järjestetään mahdollisuuksia rakenteluun, askarteluun ja muovailuun. Aikakäsitettä avataan esimerkiksi vuorokauden- ja vuodenaikoja havainnoimalla.

Ympäristökasvatuksen tavoitteena on vahvistaa lasten luontosuhdetta ja vastuullista toimimista ympäristössä sekä ohjata heitä kohti kestävää elämäntapaa. Ympäristökasvatus sisältää kolme ulottuvuutta: oppiminen ympäristössä, oppiminen ympäristöstä sekä toimiminen ympäristön puolesta. Lähiluonto sekä rakennettu ympäristö ovat sekä oppimisen kohteita että oppimisympäristöjä.

Luonnossa ja rakennetussa ympäristössä retkeily sekä ympäristön tutkiminen ovat tärkeä osa varhaiskasvatusta. Myönteisten kokemusten kautta lapsi oppii nauttimaan luonnosta ja lähiympäristöstä ja hänen ympäristösuhteensa vahvistuu. Luonnon ilmiöitä havainnoidaan eri aistein ja eri vuodenaikoina. Niistä keskustellaan ja niitä tutkitaan. Samalla opetellaan ympäristöön liittyvien käsitteiden käyttöä. Eri kasvi- ja eläinlajien tunnistamisen harjoittelu vahvistaa luonnon tuntemusta. Lasten kanssa opetellaan etsimään tietoa heitä kiinnostavista asioista. Luonto voi olla myös esteettisen kokemisen ja rauhoittumisen paikka.

Lapsia ohjataan kunnioittamaan luontoa, sen kasveja ja eläimiä. Ympäristökasvatuksella edistetään kestävään elämäntapaan kasvamista sekä siinä tarvittavien taitojen harjoittamista. Näitä käytännön taitoja ovat esimerkiksi roskaamaton retkeily, kohtuullisuuden ja

säästäväisyyden opettelu, ruokailuun liittyvä vastuullisuus, energian säästäminen sekä jätteiden vähentäminen esimerkiksi kierrätyksen, tavaroiden korjaamisen ja uudelleenkäytön avulla. Samalla lapsia ohjataan kiinnittämään huomiota tekojen vaikutuksiin. On tärkeä huolehtia siitä, että lapset kokevat voivansa omilla teoillaan vaikuttaa kestävään elämäntapaan mutta ilman että heidän tarvitsee kantaa lapsina liian suurta vastuuta kestävä elämäntavan ylläpitämisestä.

Teknologiakasvatuksen tavoitteena on kannustaa lapsia tutustumaan tutkivaan ja kokeilevaan työtapaan. Lapsia ohjataan myös havainnoimaan ympäristön teknologiaa ja keksimään omia luovia ratkaisuja. Lapsia rohkaistaan tekemään kysymyksiä, etsimään niihin yhdessä vastauksia ja tekemään päätelmiä.

Lasten kanssa havainnoidaan arjessa esiintyviä teknisiä ratkaisuja ja tutustutaan digitaalisiin laitteisiin ja sovelluksiin sekä niiden toimintaan. Erityistä huomiota kiinnitetään koneiden ja laitteiden turvalliseen käyttöön. Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia toteuttaa omia ideoitaan esimerkiksi rakennellen eri materiaaleista sekä kokeilla eri laitteiden toimintaa. Lapsia kannustetaan kuvailemaan tekemiään ratkaisuja. Pulmia ratkotaan ja onnistumisista iloitaan yhdessä. Tavoite on, että lasten omakohtaisten kokemusten myötä herää ymmärrys siitä, että teknologia on ihmisen toiminnan aikaansaamaa. Toiminnassa voidaan hyödyntää lähiympäristön teknologisia ratkaisuja, esimerkiksi leluja ja muita arjen teknologisia ratkaisuja, ja tutkia niiden toimintaperiaatteita.

Henkilöstö järjestää suunnitelmallisesti ja tavoitteellisesti erilaisia tilanteita, joissa ihmetellään ja tutkitaan erilaisia ilmiöitä, ja joissa esiintyy ja konkretisoituu matemaattisia ongelmia. Päivittäin toistuvat arjen hetket, kuten esimerkiksi ruokailu, pukeminen ja siirtymähetket, hyödynnetään matemaattisen ajattelun oppimistilanteina. Oppimisympäristössä on saatavilla erilaisia materiaaleja, välineitä, pelejä ja luonnonmateriaaleja, jotka houkuttelevat luokittelemaan, vertailemaan ja laskemaan. Erilaiset pelit ja leikit tukevat loogisen päättelykyvyn ja ajattelun kehittymistä. Niiden kautta lapsi harjoittelee myös ohjelmointiin liittyviä taitoja yhdessä kokeillen sekä omia tuotoksia ideoimalla ja rakentelemalla. Myös erilaiset sekä ulko- että sisäkäyttöön tarkoitetut ohjelmoitavat robotit tarjoavat tilaisuuksia matemaattisten ja teknologisten taitojen harjoitteluun. Luonnossa ja lähimetsissä liikkuminen vahvistavat lapsen havainnointikykyä ja antavat mahdollisuuksia monipuoliseen matemaattiseen ja loogiseen päättelyyn. Henkilöstö rohkaisee lasta ihmettelemään, tutkimaan, tuomaan esille omia ratkaisujaan ja perustelemaan niitä. Tavoitteena on luoda myönteinen asenne ympäristöä ja matematiikkaa kohtaan, sillä oppimisen ja onnistumisen ilo rakentavat myönteistä kuvaa oppimisesta ja lapsesta oppijana.

Jokainen lapsiryhmä viettää viikoittain vähintään yhden luonnossa oppimisen päivän. Tavoitteena on lapsen aktiivinen, myönteinen, kiinnostunut ja kunnioittava luontosuhde sekä halu suojella luontoa. Luonnossa nautitaan sen moninaisuudesta, liikunnan ilosta, tuoksuista, väreistä, äänistä, mauista ja luonnon kauneudesta eri vuodenaikoina. Lapsiryhmillä on mahdollisuus tilata lounas ja välipala mukaan retkikohteeseen, mikä mahdollistaa koko päivän viettämisen luonnossa. Kekevastaavat edistävät kestävän elämäntavan tavoitteiden toteutumista toimipaikoissa.

Lähiluontoa ja rakennettua ympäristöä hyödynnetään säännöllisesti oppimistilanteissa. Havainnoiva, kokeileva, tutkiva ja elämyksiä herättävä toiminta lisää kykyä tehdä päätelmiä erilaisista ilmiöistä ja antaa tietoa ympäristöstä. Luonnossa havaittavat ilmiöt, eliöt ja kasvit ominaisuuksineen ja eroineen sekä rakennettu ympäristö tarjoavat käytännönläheisen tutkimuskohteen lasten omista lähtökohdista ja konkreettisesta kokemusmaailmasta käsin. Digitaaliset välineet, kuten erilaiset kamerat ja mikroskoopit, tarjoavat uusia näkökulmia ympäristön ja sen ilmiöiden tarkkailuun ja tutkimiseen. Valokuvaaminen, äänittäminen ja muu dokumentointi mahdollistavat luonnossa koettuihin tapahtumiin ja siellä tehtyihin havaintoihin palaamisen. Dokumenttien pohjalta tapahtuva yhteinen keskustelu ja reflektointi ovat yksi keino tutustua siihen, millaisista ilmiöistä lapset ovat kiinnostuneita, ja mitä he niistä ajattelevat. Luonnossa tapahtuvaa dokumentointia on mahdollista toteuttaa Medialeikin periaatteiden mukaisesti, joka korostaa erityisesti lapsen oman toimijuuden merkitystä. Tärkeää on keskusteleva ja ihmettelyä arvostava vuorovaikutuksen ilmapiiri, jossa on tilaa mielikuvitukselle, jolloin uusien asioiden löytäminen ja oppiminen on hauskaa.

Kasvan, liikun ja kehityn

Kasvan, liikun ja kehityn -oppimisen alueeseen sisältyy **liikkumiseen, ruokakasvatukseen, terveyteen ja turvallisuuteen** liittyviä tavoitteita. Varhaiskasvatuksen tehtävänä on luoda pohja lasten terveyttä ja hyvinvointia arvostavalle sekä fyysistä aktiivisuutta edistävälle elämäntavalle yhdessä huoltajien kanssa. Tämä oppimisen alue tukee erityisesti itsestä huolehtimiseen ja arjen taitoihin liittyvää laaja-alaista osaamista.

Varhaiskasvatuksen tavoitteena on innostaa lapsia **liikkumaan** monipuolisesti sekä kokemaan liikunnan iloa. Lapsia kannustetaan ulkoiluun ja liikunnallisiin leikkeihin kaikkina vuodenaikoina. Ohjatun liikkumisen lisäksi huolehditaan siitä, että lapsilla on riittävästi mahdollisuuksia päivittäiseen omaehtoiseen liikuntaan sekä sisällä että ulkona. Liikuntakasvatuksen tulee olla säännöllistä, lapsilähtöistä, monipuolista ja tavoitteellista. Riittävä fyysinen aktiivisuus on tärkeää lapsen terveille kasvulle, kehitykselle, oppimiselle ja hyvinvoinnille. Fyysisellä aktiivisuudella tarkoitetaan erilaisia ja kuormittavuudeltaan eritasoisia liikunnan tapoja, kuten leikkimistä sisällä ja ulkona, retkeilyä sekä ohjattua liikuntaa. Ryhmässä liikkuminen kehittää lasten sosiaalisia taitoja, kuten vuorovaikutus- ja itsesäätelytaitoja. Fyysisen aktiivisuuden tulee

olla luonteva osa lapsen päivää. Yhteistyössä huoltajien kanssa lapsia innostetaan liikkumaan myös vapaa-ajalla erilaisissa tiloissa ja ulkona erilaisissa olosuhteissa.

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on kehittää lasten kehontuntemusta ja -hallintaa sekä motorisia perustaitoja, kuten tasapaino-, liikkumis- ja välineenkäsittelytaitoja. Liikkumisessa hyödynnetään eri aisteja sekä erilaisista materiaaleista valmistettuja, liikkumaan innostavia välineitä. Lasten liikkumisen tulee vaihdella luontevasti kestoaltaan, intensiteetiltään ja nopeudeltaan. Lasten tulee saada kokemuksia yksin, parin ja ryhmän kanssa liikkumisesta. Varhaiskasvatuksessa lapset saavat kokemuksia erilaisista liikuntaleikeistä, kuten perinteisistä pihaleikeistä sekä satu- tai musiikkiliikunnasta. Eri vuodenaikoja tulee hyödyntää siten, että lapset saavat mahdollisuuksia opetella kullekin vuodenajalle tyypillisiä tapoja ulkoilla.

Säännöllisellä ja ohjatulla liikunnalla on tärkeä merkitys lasten kokonaisvaltaiselle kehitykselle ja motoriselle oppimiselle. Tämän vuoksi lasten motoristen taitojen suunnitelmallinen havainnointi on tärkeää. Henkilöstön tulee suunnitella päivän rakenne, sisä- ja ulkoympäristö sekä toiminnan sisällöt niin, että lapset voivat monipuolisesti nauttia liikkumisesta eri tilanteissa. Liikuntavälineiden tulee olla lasten käytettävissä myös omaehtoisen liikunnan ja leikin aikana. Varhaiskasvatuksessa huomioidaan liikuntavälineiden turvallisuus.

Ruokakasvatuksen tavoitteena on edistää myönteistä suhtautumista ruokaan ja syömiseen sekä tukea monipuolisia ja terveellisiä ruokatottumuksia. Lapsia ohjataan omatoimiseen ruokailuun ja monipuoliseen, riittävään syömiseen. Päivittäiset ateriahetket järjestetään kiireettömässä ilmapiiressä opetellen ruokarauhaa ja hyviä pöytätapoja sekä yhdessä syömisen kulttuuria. Eri aistien avulla ja tutkimalla tutustutaan ruokiin, niiden alkuperään, ulkonäköön, koostumukseen ja makuominaisuuksiin. Ruoasta keskusteleminen, tarinat ja laulut edistävät lasten ruokasanaston kehittymistä.

Varhaiskasvatuksessa pohditaan yhdessä lasten kanssa **terveyteen** ja **turvallisuuteen** liittyviä asioita. Lasten valmiuksia pitää huolta terveydestään sekä henkilökohtaisesta hygieniastaan tuetaan. Lasten kanssa keskustellaan liikkumisen, levon ja hyvien ihmissuhteiden merkityksestä hyvinvoinnille ja terveydelle. Lasten kanssa opetellaan turvallisuuteen liittyviä asioita päivittäisissä tilanteissa. Näitä voivat olla muun muassa pukeutumis-, ruokailu-, leikki- sekä ulkoilutilanteet. Lasten ikätasoista uteliaisuutta seksuaalisuuteen ja kehoon ohjataan kunnioittavasti. Varhaiskasvatuksessa harjoitellaan lähiliikenteessä liikkumista ja turvalliseen liikkumiseen liittyviä sääntöjä ja tapoja. Tavoitteena on tukea lasten turvallisuuden tunnetta, antaa heille valmiuksia pyytää ja hakea apua sekä toimia turvallisesti erilaisissa tilanteissa ja ympäristöissä.

Varhaiskasvatuksessa noudatetaan varhaisvuosien fyysisen aktiivisuuden suosituksia ja huolehditaan yhteistyössä huoltajien kanssa lasten päivittäisen fyysisen aktiivisuuden toteutumisesta. Varhaiskasvatuksen liikuntakasvatuksessa huomioidaan erityisesti vauhdikas ja hengästyttävä fyysinen aktiivisuus, mikä on lapsen kokonaisvaltaisen kasvun ja kehityksen kannalta tärkeää. Lapsen motorisia taitoja havainnoidaan toimipaikassa yhteisesti sovitulla tavoilla ja havaintoja hyödynnetään toiminnan suunnittelun tukena. Huoltajien kanssa keskustellaan lapsen liikkumisesta ja kannustetaan perhettä liikunnalliseen elämäntapaan. Keskustelun tukena voidaan käyttää erilaisia varhaiskasvatuksen liikunnallisesta toiminnasta kertovia dokumentteja, esimerkiksi lapsen oma kasvun kansio voi toimia yhteisen keskustelun lähtökohtana ja käynnistäjänä.

Varhaiskasvatuksessa liikkuminen on luonteva osa kokopäiväpedagogiikkaa. Liikunnallista elämäntapaa vahvistetaan yhdistämällä liikunnallisia tavoitteita muuhun toimintaan ja opetukseen. Henkilöstö innostaa lapsia monipuoliseen liikkumiseen. Liikunnallisten leikkien ja pelien, innostavan liikuntavälineistön ja erilaisissa ympäristöissä liikkumisen kautta lasta autetaan löytämään liikkumisen ilo ja riemu. Liikuntavälineet ovat esillä ryhmätiloissa rikastuttamassa leikkiä ja tarjoamassa ideoita liikunnalliseen toimintaan.

Liikunnallisen toimintakulttuurin seuranta ja arviointi on systemaattista ja tavoitteellista. Toimipaikoissa tehdään vuosittain nykytilan arvio, jonka pohjalta määritellään kehittämiskohde, tavoitteet ja toimenpiteet liikunnallisen arjen vahvistamiseksi. Toimintaa koordinoi kuntakoordinaatioryhmä, joka ohjaa myös liikuntavastaavien toimintaa. Jokaisessa kunnallisessa ja yksityisessä päiväkodissa sekä perhepäivähoidossa on liikuntavastaava, joka edistää liikkuvan elämäntavan tavoitteiden toteutumista toimipaikassa.

Ruokakasvatus ja ruokahävikin vähentäminen ovat tärkeä osa kestävään elämäntapaan kasvamista. Ruokahetkistä luodaan kiireettömiä tilanteita, joissa lapset voivat turvallisessa ilmapiirissä kokeilla uusia makuja. Lapselle annetaan mahdollisuus arvioida tarvitsemansa ruoan määrää ikätasoisesti. Ruokailutilanteessa luodaan lapselle valmiuksia vastuulliseen ajatteluun ja oman kehon tuntemiseen. Lapsia kannustetaan omatoimisuuteen esimerkiksi leivän voitelemisessa, ruoan pilkkomisessa, ruokailuvälineiden käytössä ja lautasen tyhjentämisessä lajitteluohjeiden mukaisesti. Lapsen mahdollisuus vaikuttaa omaan ruokailuhetkeensä lisää itsenäisyyttä ja tuottaa lapselle vaikuttamisen kokemuksia. Ruokakasvatusta voi tapahtua myös leikki-tilanteissa tai taidekasvatuksen kautta, jolloin ruoka-aineisiin ja makuihin voi tutustua leikkien tai tekemällä tutuista ruoka-aineista ilmaisun välineitä esimerkiksi marjamaalauksella.

Kehotunnekasvatuksessa huomioidaan keho, tunteet, läheisyys, ympäristö sekä muut ihmiset, hyvinvointi, turva ja terveys, lisääntyminen, normit sekä oikeudet. Kehotunnekasvatuksen kaikkia alueita käsitellään yhdessä lasten kanssa. Aihepiirin teemoja voidaan sisällyttää laaja-alaisen osaamisen ja oppimisen alueiden sisältöihin, mutta keskeistä on arjen luonnolliset tilanteet kuten lasten ihmettelyt, kysymykset, ristiriitatilanteet ja havainnot. Kehotunnekasvatusta voidaan lisäksi tarkastella tiedon, taidon ja asenteiden kautta. Näiden kasvatuksen eri tasojen huomioiminen on keskeistä eri teemojen sisäistämisen kannalta.

4.6 Kieleen ja kulttuuriin liittyviä tarkentavia näkökulmia

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa kieleen ja kulttuuriin liittyvien näkökohtien katsotaan koskevan jokaista varhaiskasvatukseen osallistuvaa lasta. Lasten vaihtelevat kielelliset ja kulttuuriset taustat ja valmiudet nähdään yhteisöä myönteisellä tavalla rikastuttavana. Kieli- ja kulttuuritietoisessa varhaiskasvatuksessa kielet, kulttuurit ja katsomukset nivoutuvat osaksi varhaiskasvatuksen kokonaisuutta.

Varhaiskasvatuslain mukaan kunnan on huolehdittava siitä, että lapsi voi saada varhaiskasvatusta lapsen äidinkielenä olevalla suomen, ruotsin tai saamen kielellä. Viittomakieltä käyttävälle lapselle voidaan antaa varhaiskasvatusta viittomakielellä. Varhaiskasvatusta voidaan antaa myös romanikielellä.¹¹⁰ Varhaiskasvatuksessa voidaan käyttää myös muita kieliä, kun se ei vaaranna varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa asetettujen tavoitteiden saavuttamista. Tällöin tulee huolehtia myös lasten äidinkielenä olevan suomen/ruotsin kielen taidon kehittymisen tukemisesta. Henkilöstön, huoltajien ja eri kulttuuriyhteisöjen keskinäisellä yhteistyöllä edistetään lasten ja perheiden kulttuuriperinteen jatkumista ja tuetaan lasten mahdollisuutta ilmentää omia kulttuuritaustojaan. Kaksi- ja monikielisissä ympäristöissä lapsia rohkaistaan vuorovaikutukseen.

Varhaiskasvatukseen osallistuu lapsia, jotka puhuvat äidinkielenään sekä **ruotsia** että **suomea**. Näiden kaksikielisten lasten kielellisen kehityksen sekä identiteettien kehityksen kannalta on tärkeää, että molempia kieliä tuetaan ja lapsia kannustetaan niiden käyttöön.

Saamelaislasten varhaiskasvatuksen erityisenä tavoitteena on vahvistaa lasten saamelaista identiteettiä ja tietoisuutta omasta kulttuuristaan sekä antaa lapsille mahdollisuus opetella saamelaisia perinnetietoja ja -taitoja. Saamelaiset ovat alkuperäiskansa, jonka oikeuksista

¹¹⁰ Varhaiskasvatuslaki 8 § ja HE 40/2018 vp, s. 88–89 sekä viittomakiellaki (359/2015)

omaan kieleen ja kulttuuriin on säädetty perustuslaissa¹¹¹. Toiminnassa hyödynnetään lähiympäristöä sekä yhteistyötä huoltajien ja saamelaisyhteisön kanssa. Silloin kun varhaiskasvatus järjestetään jollakin kolmesta saamen kielestä, sen erityisenä tavoitteena on vahvistaa kielen kehittymistä, ymmärtämistä ja käyttöä. Tavoitteena on lisätä lasten valmiuksia toimia saamenkielisessä ympäristössä, oppia saamen kieltä ja saamen kielellä. Henkilöstö vahvistaa saamen kieli- ja kulttuuriperinnön säilymistä yhteistyössä huoltajien kanssa.

Romanilasten varhaiskasvatuksen erityisenä tavoitteena on vahvistaa lasten myönteistä identiteettikehitystä ja tietoisuutta omasta historiastaan ja kulttuuristaan sekä lisätä lasten osallisuutta yhteiskunnassa. Lisäksi tuetaan lasten kielellistä kehitystä yhteistyössä lasten huoltajien ja romanisyhteisön kanssa. Mahdollisuuksien mukaan lapsille järjestetään tilaisuuksia käyttää ja omaksua romanikieltä. Henkilöstö vahvistaa romanien kieli- ja kulttuuriperinnön säilymistä yhteistyössä huoltajien kanssa.

Viittomakieltä käyttävien lasten varhaiskasvatus voidaan toteuttaa joko viittomakielisessä ryhmässä tai ryhmässä, joka koostuu viittomakielisistä ja puhuttua kieltä käyttävistä lapsista. Viittomakieli voi olla lapsen äidinkieli, ensikieli tai toinen kieli. Viittomakieltä käyttävät lapset voivat olla kuuroja, huonokuuloisia tai kuulevia. Viittomakielisen varhaiskasvatuksen tavoitteena on tukea ja vahvistaa lasten kieli- ja kulttuuri-identiteettiä antamalla heille mahdollisuus käyttää ja omaksua suomalaista tai suomenruotsalaista viittomakieltä yhteistyössä huoltajien kanssa. Tavoitteena on myös lisätä lasten valmiuksia toimia erilaisissa kieliympäristöissä sekä vahvistaa lasten suomalaista tai suomenruotsalaista viittomakielistä ilmaisua ja viittomavarantoa.

Varhaiskasvatuksessa tuetaan monipuolisesti **vieraskielisten** ja **monikielisten** lasten kielitaidon sekä kieli- ja kulttuuri-identiteettien ja itsetunnon kehittymistä. Suomen/ruotsin kielen taidon kehittymistä edistetään tavoitteellisesti ja pedagogisesti suunniteltuna kielellisten taitojen ja valmiuksien osa-alueilla lasten tarpeista ja edellytyksistä lähtien. Monipuolisten vuorovaikutustilanteiden ja oppimisympäristöjen avulla lapsille tarjotaan mahdollisuuksia käyttää ja omaksua suomea/ruotsia toisena kielenä erilaisissa kasvat- ja opetustilanteissa. Suomen/ruotsin kielen omaksumisen lähtökohtana on arkielämän konkreettinen kieli ja sen ilmaisuväline. Kielen ymmärtämis- ja tuottamistaitojen kehittyminen nivoutuvat toisiinsa. Lapsi saa valmiuksia havaintojen tekemiseen sekä oman ajattelunsa, tunteidensa ja mielipiteidensä ilmaisemiseen tilanteeseen ja itselleen sopivalla tavalla. Osa lapsista tutustuu suomalaiseen kulttuuriin ja suomen/ruotsin kieleen vasta tullessaan varhaiskasvatukseen. Lapsen kielen kehitykseen liittyvää suomen/ruotsin kieleen tutustumista ja opettelua ei tule rinnastaa varhaiskasvatuksessa annettavaan tukeen (luku 5). Huoltajille kerrotaan suomalaisen varhaiskasvatustoiminnan tavoitteista, sisällöistä ja menetelmistä. Huoltajien kanssa keskustellaan perheen kielellisestä ympäristöstä, kielivalinnoista, monikielisten ja -kulttuuristen identiteettien muodostumisesta sekä äidinkielen tai -kielten kehityksen vaiheista ja merkityksestä. Varhaiskasvatus tukee lapsen kotoutumista suomalaiseen yhteiskuntaan.

¹¹¹ Suomen perustuslaki (731/1999) 17 § 3 momentti

Lapsille järjestetään mahdollisuuksien mukaan tilaisuuksia käyttää ja omaksua myös omaa äidinkieltään tai omia äidinkieliään. Oma äidinkieli sekä suomen/ruotsin oppiminen toisena kielenä rakentavat pohjaa lasten toiminnalliselle kaksi- ja monikielisyydelle. Vastuu lasten oman äidinkielen tai omien äidinkielen ja kulttuurin säilyttämisestä ja kehittämisestä on ensisijaisesti perheellä. Tarvittaessa huoltajien kanssa käytävissä keskusteluissa käytetään tulkkia, jolla varmistetaan molemminpuolinen ymmärrys.

Henkilöstö reflektoi säännöllisesti omia arvojaan, normejaan ja asenteitaan. Henkilöstö suhtautuu arjessa, puheessa ja teoissaan arvostavasti kaikkia lapsia ja perheitä kohtaan, ja heidät kohdataan yksilöinä. Oppimisympäristöissä ja materiaaleissa otetaan huomioon yhdenvertaisuus- ja tasa-arvonäkökulma. Apuna toimii Ryhmän pedagogisen toiminnan suunnitelma sekä Kirkkonummen varhaiskasvatuksen Kiusaamisen, häirinnän, syrjinnän ja väkivallan ehkäisyn suunnitelma. Aloituskusteluprosessissa luodaan luottamuksellinen suhde huoltajiin ja heidän kanssaan keskustellaan muun muassa siitä, kuinka muun muassa kieliin, katsomuksiin, kulttuureihin ja muuhun moninaisuuteen liittyviä asioita käsitellään huoltajia ja lasta kunnioittaen.

Henkilöstö käyttää monipuolisesti erilaisia pedagogisia sekä rakenteellisia menetelmiä, jotta toiminnan ja sen toteuttamisen inklusiivisuus toteutuu, eli lapsi pääsee osalliseksi ryhmään ja sen toimintaan. Pedagogisen toiminnan suunnittelussa otetaan huomioon ennakointi ja toiminnallisuus. Pedagogiikan toteuttamisessa hyödynnetään runsaasti kieli- ja kulttuuritietoisia välineitä ja menetelmiä muun muassa kehoa, aisteja, eleitä, ilmeitä, toiminnallisuutta, teknologiaa, kuvia sekä taiteen ja liikunnan eri muotoja. Sen lisäksi henkilöstö konkretisoi, mallintaa ja sanoittaa aktiivisesti kaikkea toimintaa ja huolehtii, että lapsen osallisuus toteutuu. Vuorovaikutuksen tukena käytetään vaihtoehtoisia kommunikointimenetelmiä kuten kuvatukea ja tukiviittomia, ja mahdollistetaan kahdensuuntainen vuorovaikutus. Lapset osallistuvat toiminnan suunnitteluun, toteuttamiseen ja arviointiin, mikä mahdollistaa lasten kulttuurien näkyväksi tulemisen lapsiryhmän toiminnassa. Lapsi saa tuoda omaa kieltä, kulttuuria ja katsomustaan näkyväksi, ja ne nähdään yhteisöä rikastuttavina. Henkilöstö tiedostaa toimivansa jatkuvasti mallina, miten moninaisuuteen suhtaudutaan ja kuinka sitä tehdään näkyväksi.

Oppimisympäristön ja arjen pedagogisten ratkaisujen kehittäminen ovat keskeinen osa kieli- ja kulttuuritietoisien varhaiskasvatuksen edistämistä ja se kuuluu kaikille lapsille. Lapsiryhmässä tehtävä työ tapahtuu samanaikaisopettajuudella sekä inklusion ja oppimisen osa-alueita

yhdistelevän pedagogiikan periaatteiden mukaisesti. Kulttuuritietoinen henkilöstö luo oppimisympäristön, jossa kaikilla on turvallista ja jonne kaikki kokevat olevansa tervetulleita.

Kirkkonummi on kaksikielinen kunta ja lapset voivat äidinkielestään huolimatta osallistua suomenkieliseen tai ruotsinkieliseen varhaiskasvatukseen. Näiden kaksikielisten lasten kielellisen kehityksen sekä identiteettien kehityksen tukeminen on tärkeää. Varhaiskasvatuksessa molempia kieliä tuetaan ja lapsia kannustetaan niiden käyttöön.

Kaksikielinen varhaiskasvatus

Kaksikielisen varhaiskasvatuksen järjestäminen perustuu kunnan tai yksityisen toimijan päätökseen. Kaksikielisen varhaiskasvatuksen tavoitteena on hyödyntää lasten varhaisen kielenoppimisen herkkyyksikautta tarjoamalla lapsille tavanomaista monipuolisempaa kielikasvatusta. Lapsille tarjotaan tilaisuuksia omaksua kieliä ja käyttää niitä toiminnallisesti ja leikinomaisesti. Samalla luodaan pohjaa elinikäiselle kielten opiskelulle. Tavoitteena on, että toiminta monikielisessä ympäristössä herättää lasten kielellisen uteliaisuuden ja kokeilunhalun. Myös monenlaiset kulttuurit kohtaavat luontevasti tällä tavoin järjestetyssä varhaiskasvatuksessa.

Kaksikielinen varhaiskasvatus jaetaan laajamittaiseen ja suppeampaan. Suppeamman kaksikielisen varhaiskasvatuksen tavoitteena on herättää lasten mielenkiinto ja myönteinen asenne kieliä kohtaan. Laajamittaisessa kaksikielisessä varhaiskasvatuksessa pyritään luomaan lapsille valmiuksia toimia kaksi- tai monikielisessä ympäristössä.

Laajamittainen kaksikielinen varhaiskasvatus

Kotimaisten kielten varhainen täydellinen kielikylpy varhaiskasvatuksessa

Ruotsinkielistä kielikylpyä voidaan järjestää suomenkielisessä varhaiskasvatuksessa ja suomenkielistä kielikylpyä ruotsinkielisessä varhaiskasvatuksessa. Lisäksi sekä suomen- että ruotsinkielisessä varhaiskasvatuksessa voidaan järjestää saamenkielistä kielikylpyä. Kotimaisten kielten varhainen täydellinen kielikylpy on ohjelma, joka alkaa varhaiskasvatuksessa ja jatkuu perusopetuksen loppuun. Varhaiskasvatuksen kieli, esiopetuksen ja koulun opetuskieli sekä toinen kotimainen tai saamen kieli muodostavat kokonaisuuden. Varhaiskasvatus toteutetaan pääosin kielikylpykielellä. Lasten äidinkielen tai äidinkielten taitojen kehittymistä tuetaan yhteistyössä kotien ja huoltajien kanssa. Toiminnassa pyritään siihen, että kukin henkilöstöön kuuluva käyttää johdonmukaisesti vain yhtä kieltä: joko

kielikylpykieltä tai kieltä, jolla varhaiskasvatus on järjestetty. Lapsia kannustetaan kielikylpykielen käyttöön, mutta heillä tulee olla mahdollisuus tulla ymmärretyksi myös äidinkielellään. Tavoitteena on valmius siirtyä kielikylpynä toteutettuun esiopetukseen ja edelleen perusopetukseen.

Muu laajamittainen kaksikielinen varhaiskasvatus

Muussa laajamittaisessa kaksikielisessä varhaiskasvatuksessa osa toiminnasta (vähintään 25 %) toteutetaan jollakin muulla kielellä kuin varhaiskasvatuslaissa säädetyllä varhaiskasvatuksen kielellä. Jotkut lapsista voivat puhua kyseistä kieltä äidinkielenään. Toiminta suunnitellaan siten, että eri kieliryhmät saavat kielen kehitykselleen tarvittavaa tukea. Ryhmissä voi olla myös lapsia, joille kumpikaan varhaiskasvatuksessa käytettävä kieli ei ole äidinkieli. Varhaiskasvatuksen järjestäjä harkitsee tapauskohtaisesti huoltajan kanssa keskustellen, milloin tällainen järjestely tukee lapsen kehitystä.

Kaksikielisessä varhaiskasvatuksessa toiminta suunnitellaan niin, että kahdella kielellä toteutetusta varhaiskasvatuksesta muodostuu kokonaisuus, jossa molemmat kielet ovat läsnä ja kehittyvät vähitellen henkilöstön mallintamisen ja lasten aktiivisen toiminnan kautta. Mikäli mahdollista, kukin henkilöstöön kuuluva jäsen käyttää vain jompaakumpaa kieltä aktiivisesti. Lapsella tulee olla mahdollisuus tulla ymmärretyksi myös äidinkielellään, suomeksi tai ruotsiksi. Lapsia kannustetaan molempien kielten käyttöön. Tavoitteena on valmius siirtyä joko kaksikieliseen tai suomen-/ruotsinkieliseen esiopetukseen ja perusopetukseen.

Suppeampi kaksikielinen varhaiskasvatus

Kielirikasteinen varhaiskasvatus

Kielirikasteisella varhaiskasvatuksella tarkoitetaan varhaiskasvatusta, jossa alle 25 prosenttia toiminnasta järjestetään säännöllisesti ja suunnitellusti jollakin muulla kuin varhaiskasvatuslaissa määritellyllä varhaiskasvatuksen kielellä. Tavoitteena on kieltenoppimisen tukeminen, lasten motivoiminen ja kielivalintojen monipuolistaminen. Lisäksi tavoitteena voi olla siirtyminen kielirikasteiseen tai muuhun kaksikieliseen esi- ja perusopetukseen tai muulla tavalla varhennettuun kielenopetukseen.

Kielipesä

Kielipesätoiminnalla tarkoitetaan varhaiskasvatuksessa toimintaa, jossa vahvistetaan lasten tietämystä omasta kulttuuristaan ja tarjotaan mahdollisuus oppia perheessä tai suvussa puhuttua uhanalaista vähemmistökieltä tai alkuperäiskansan kieltä. Kielipesätoiminnan periaatteet voivat olla kielikylvyn kaltaisia.

Ruotsinkielinen kielikylpy on mahdollista aloittaa suomenkielisessä varhaiskasvatuksessa viisivuotiaana. Kielikylvyn tavoitteena on oppia toiminnallinen kielitaito, eli lapset oppivat toimimaan päivittäisissä toiminnoissa ja tilanteissa opittavalla kielellä. Lapsia kannustetaan ja rohkaistaan käyttämään osaamistaan kieliä monipuolisesti, jotta heidän osallisuutensa ja toimijuutensa vahvistuvat. Kielikylpyryhmässä laaja-alaisen osaamisen ja oppimisen osa-alueiden lisäksi ja rinnalla kiinnitetään erityistä huomiota siihen, että kieli toimii opetuksen välineenä ja sitä käytetään monipuolisesti ja tarkoituksenmukaisesti joka hetkessä koko henkilöstön toimesta.

Kunnassa on lisäksi yksityisiä palveluntuottajia, jotka tarjoavat kielirikasteista ja/tai kaksikielistä varhaiskasvatusta. Huoltajat voivat hakea palveluseteliä yksityiseen varhaiskasvatukseen. Lisätietoja kunnan verkkosivuilta.

5. Lapsen tuki

Varhaiskasvatukseen osallistuvalla lapsella on oikeus saada yleistä, tehostettua tai erityistä tukea siten kuin varhaiskasvatuslaissa on säädetty¹¹². Oikea-aikaisella, yksilöllisesti kohdennetulla, lapsiryhmässä toteutetulla ja lapsen tarpeiden mukaisella tuella edistetään lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia. Samalla ehkäistään lapsen ongelmien kasvamista ja monimuotoistumista sekä riskiä syrjäytyä.

Tuen järjestämisen lähtökohtana ovat lapsen vahvuudet sekä oppimiseen, kehitykseen ja hyvinvointiin liittyvät tarpeet. Lasta kuullaan lapsen ikä ja kehitys huomioiden. Varhaiskasvatuksessa tuki rakentuu lapsen yksilöllisiin tarpeisiin vastaamisesta sekä yhteisöllisistä ja oppimisympäristöihin liittyvistä ratkaisuista. Varhaiskasvatuksessa huolehditaan siitä, että jokainen lapsi kokee itsensä hyväksytyksi omana itsenään sekä ryhmän jäsenenä. Kannustamalla lasta ja antamalla hänelle mahdollisuuksia onnistumisen kokemuksiin tuetaan lapsen myönteisen minäkuvan kehittymistä. Lapsen tarvitsema tuki ja toimenpiteet kirjataan päiväkodissa tai perhepäivähoidossa olevan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan.

5.1 Tuen järjestämistä ohjaavat periaatteet ja vastuut

Varhaiskasvatuksen järjestäjä¹¹³ on velvollinen antamaan lapselle hänen tarvitsemaansa tukea päiväkodissa tai perhepäivähoidossa. Lapsen tuen tarve arvioidaan ja tukea järjestetään viivytyksettä. Tuki varhaiskasvatuksessa järjestetään yleisenä, tehostettuna ja erityisenä tukena inklusiivisten periaatteiden mukaisesti. Jokaisella lapsella on lähtökohtaisesti oikeus saada tukea omassa lapsiryhmässään erilaisin joustavin järjestelyin. Mikäli lapsen tuen tarpeet sitä edellyttävät, lapsella on oikeus osallistua varhaiskasvatukseen pienryhmässä tai erityisryhmässä.

Lapsen kannalta on tärkeää, että tuki muodostaa johdonmukaisen jatkumon varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen aikana sekä lapsen siirtyessä perusopetukseen.

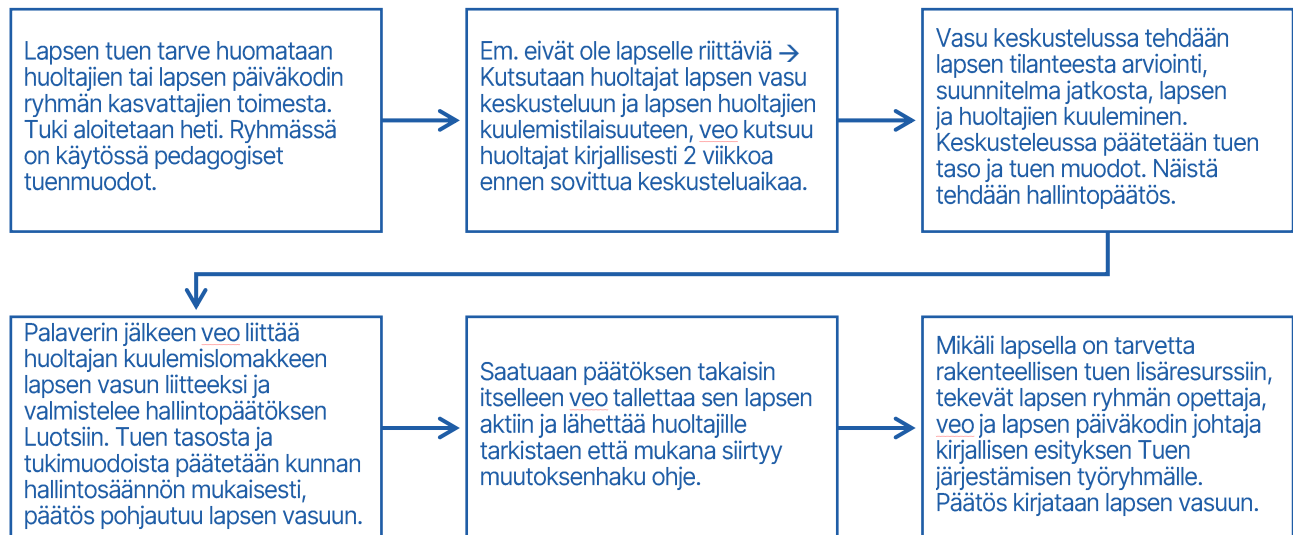

Kirkkonummen varhaiskasvatusta ohjaa inklusiivinen toimintakulttuuri. Lapsi sijoittuu lähipäiväkotiinsa, ja lapsen tarvitsema tuki järjestetään sinne, osaksi päiväkodin pedagogista arkea. Kun lapsen tuen tarve huomataan, tehdään ensisijaisesti välittömiä muutoksia

¹¹² Varhaiskasvatuslaki 15 a §

¹¹³ Kunta, kuntayhtymä tai yksityinen palveluntuottaja, ks. luku 1.1

kasvattajien toimintaan, ryhmän pedagogiikkaan ja oppimisympäristöön. Tuki on pedagogisten tuen muotojen lisäksi rakenteellisia ja/ tai hoidollisia tuen muotoja. Näitä lapsen tarpeita pohditaan moniammatillisesti yhteistyössä varhaiskasvatuksen erityisopettajan tuella. Tavoitteena on turvata lapsen oppimiskokemusten onnistuminen, ja siten syntyvä motivaatio uutta oppimista kohtaan. Kaikkien kasvattajien tehtävänä on luoda lapselle onnistumisen edellytyksiä, ja iloita oppimisen tuloksista kannustaen ja kehuen lasta. (kuvio 12)

Kuvio 12. Lapsen tuen järjestämistä ohjaavat paikalliset periaatteet ja käytännöt

Tuen järjestämisen ja toteuttamisen vastuut

Varhaiskasvatuksen järjestäjä päättää tuen järjestämisen käytännöistä, toteuttamisesta, toimintatavoista ja arvioinnista päiväkodissa ja perhepäivähoidossa. Varhaiskasvatuksen järjestäjä seuraa ja arvioi annettavan tuen vaikuttavuutta ja riittävyyttä.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä päättää yhteistyörakenteista, vastuista ja toimintatavoista liittyen huoltajien kanssa tehtävään yhteistyöhön sekä monialaiseen yhteistyöhön. Monialaisen yhteistyön osalta päätetään myös työnjako eri toimijoiden kanssa tuen järjestämisessä. Varhaiskasvatuksen järjestäjän pyynnöstä sosiaali- ja terveydenhuollon asiantuntijoiden tulee osallistua arvioinnin tekemiseen, jos tuen tarpeen arviointi sitä edellyttää¹¹⁴.

¹¹⁴ Varhaiskasvatuslaki 15 d §

Varhaiskasvatuksen järjestäjä vastaa siitä, että lapsen oikeus saada varhaiskasvatuksen erityisopettajan palveluja sekä varhaiskasvatukseen osallistumisen edellyttämiä tulkitsemis- ja avustamispalveluja ja apuvälineitä toteutuu¹¹⁵.

Päätöksen tehostetusta ja erityisestä tuesta sekä tukipalveluista tekee varhaiskasvatuksen järjestämistä vastaava kunta¹¹⁶. Jos kyseessä on yksityisen palveluntuottajan tuottama varhaiskasvatus, päätöksen tekee palveluntuottajan esityksestä varhaiskasvatuksen toimipaikan sijaintikunta.

Jos tukea tarvitseva lapsi osallistuu useamman kuin yhden varhaiskasvatuksen järjestäjän¹¹⁷ varhaiskasvatukseen, on tuki suunniteltava, toteutettava ja arvioitava yhteistyössä¹¹⁸.

Tuen tarpeen arviointi, tuen antaminen sekä toimintakulttuurin ja toimintatapojen kehittäminen kuuluvat koko henkilöstölle heidän koulutuksensa, työnsä ja vastuidensa mukaan.

Toimipaikan johtaja vastaa varhaiskasvatuksessa annettavasta laadukkaasta tuesta, sen toteutumisesta ja henkilöstön ajantasaisesta osaamisesta lasten tuen tarpeita vastaavalla tavalla¹¹⁹. Johtaja huolehtii, että henkilöstö suunnittelee lapsen tuen osana lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa. Suunniteltu tuki arvioidaan lapsen tarpeiden mukaan, vähintään kerran vuodessa.

Lapsella on oikeus varhaiskasvatuksen erityisopettajan palveluihin ja opetukseen hänen tuen tarpeensa sitä edellyttäessä. Erityisopettaja osallistuu lapsen tuen tarpeen, tukitoimenpiteiden ja niiden toteuttamisen suunnitteluun ja arviointiin tarvittaessa. Erityisopettajan antama opetus toteutuu pääsääntöisesti ryhmässä toteutettavana opetuksena joko osa- tai kokoaikaisesti. Sitä voidaan toteuttaa samanaikaisopetuksena tai yhteisopettajuutena lapsen ryhmän opettajan kanssa. Erityisopettajan asiantuntemusta hyödynnetään myös henkilöstön ja huoltajien konsultoinnissa¹²⁰. Tukipalveluna järjestettävä erityisopettajan konsultaatio ja opetus suunnitellaan lapsen yksilöllisen tarpeen mukaan, ja se voi olla lyhyt- tai pitkäaikaista ja säännöllistä. Varhaiskasvatuksen opettajaksi ja/tai varhaiskasvatuksen erityisopettajaksi kelpoinen henkilö on vastuussa lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjattavasta tuen suunnittelusta ja toteuttamisen arvioinnista.

Perhepäivähoitaja vastaa ryhmänsä lasten tuen toteuttamisesta. Tuen suunnittelu ja arviointi voidaan tehdä yhteistyössä varhaiskasvatuksen opettajan ja/tai erityisopettajan kanssa¹²¹. Lapsen edun sitä edellyttäessä, voidaan yhteistyössä huoltajan kanssa keskustella, että lapsi siirtyy päiväkotiin saadakseen tarvitsemaansa tukea.

¹¹⁵ Varhaiskasvatuslaki 15 c §

¹¹⁶ Varhaiskasvatuslaki 15 e §

¹¹⁷ Kunta, kuntayhtymä tai yksityinen palveluntuottaja, ks. luku 1.1

¹¹⁸ Varhaiskasvatuslaki 15 b §

¹¹⁹ Varhaiskasvatuslaki 31 §

¹²⁰ Varhaiskasvatuslaki 15 d §

¹²¹ Varhaiskasvatuslaki 15 c §

Varhaiskasvatuksessa voi olla lapsi- tai ryhmäkohtaisia avustajia¹²², joiden tehtävänä on tukea lasta tai lapsia ryhmässä sekä mahdollistaa heidän osallistumisensa toimintaan. Tämä voi myös tarkoittaa esimerkiksi sitä, että avustaja auttaa muita lapsia, kun varhaiskasvatuksen opettaja toimii tukea tarvitsevan lapsen kanssa ja tuo vuorovaikutustilanteeseen lapsen yksilöllisiin tavoitteisiin liittyviä pedagogisia sisältöjä.

5.2 Yhteistyö tuen aikana

Varhaiskasvatus järjestetään yhteistyössä siten, että jokainen lapsi saa oman kehityksensä ja tarpeidensa mukaista kasvatusta, opetusta ja hoitoa sekä tarvitsemaansa tukea¹²³. Lapsen tuki edellyttää toimivia paikallisia yhteistyörakenteita ja yhteisöllisten toimintatapojen kehittämistä.

Lapsen ja huoltajan kanssa tehtävä yhteistyö

Huoltajan ja varhaiskasvatuksen henkilöstön jaettu tieto lapsesta ja hänen tarpeistaan on lähtökohta varhaisen ja riittävän tuen antamiseen. Huoltajan kanssa keskustellaan lapsen oikeudesta tukeen, tuen järjestämisen keskeisistä periaatteista sekä lapselle annettavasta tuesta ja tuen toteuttamisen muodoista. Lapsi osallistuu yhteistyöhön tarkoituksenmukaisella, ikäänsä ja kehitysvaiheeseensa sopivalla tavalla. Lasta kuullaan ja hänen mielipiteensä huomioidaan.¹²⁴

Huoltajaan ollaan yhteydessä heti, kun lapsella ilmenee kehityksen tai oppimisen haasteita tai henkilöstöllä herää huoli lapsen hyvinvoinnista. Huoltajalle annetaan tietoa lasta koskevien asioiden käsittelystä, tietojen saannista ja niiden luovuttamisesta sekä salassapidosta.¹²⁵ Tarvittaessa keskusteluissa käytetään tulkkia. Lapsen tuen toteuttamisen tavoitteet voidaan saavuttaa parhaiten silloin, kun kaikki osapuolet osallistuvat yhteistyöhön.

Lapsi voi saada tukea myös muiden lapsia ja perheitä koskevien palvelujen kautta. On tärkeää, että paikalliset lasten ja perheiden palvelut muodostavat tarkoituksenmukaisen kokonaisuuden lapsen tuen järjestämisessä.¹²⁶

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman ensimmäisessä keskustelussa on tärkeää sopia huoltajien kanssa yhteistyön käytänteistä tuen aikana. Sovittavia asioita voivat olla arjen

¹²² Varhaiskasvatuslaki 35 ja 38 §

¹²³ Varhaiskasvatuslaki 15 a §

¹²⁴ Varhaiskasvatuslaki 15 d §, 4. momentti

¹²⁵ Varhaiskasvatuslaki 40–41 §

¹²⁶ Varhaiskasvatuslaki 7 § ja HE 40/2018 vp, s. 87–88

kuulumisiin liittyvät käytänteet tai yhdessä sovittujen asioiden arviointiin liittyvät käytänteet. On tärkeää luoda kuuntelemalla huoltajia luottamukselliset ja toisiamme kunnioittavat vuorovaikutussuhteet. Yhteistyön tulee olla huoltajia osallistavaa ja dialogista. Lapsen kuuleminen ja osallistaminen tuen suunnitteluun, toteutukseen ja arviointiin toteutetaan säännöllisesti lapsen valmiuksien mukaisesti esim. haastattelemalla, havainnoimalla ja kuvia käyttämällä.

Tuen suunnittelun, toteuttamisen ja arvioinnin kannalta välttämättömien tietojen siirtämiseen ja vaihtamiseen liittyvät käytännöt sekä niihin liittyvät yhteistyökäytännöt

Lapsen siirtyessä toiseen ryhmään, toimipaikkaan tai kuntaan, tulee varmistaa toimivat käytänteet siirtymävaiheen tiedonsiirrossa. Siirtymävaiheessa on huolehdittava, että tuen suunnitteluun, toteuttamiseen ja arviointiin liittyvä tieto ja sen kannalta välttämättömät asiakirjat siirtyvät lapsen mukana. Tällä tavoin varmistetaan, että tuki jatkuu katkeamattomana ja tarkoituksenmukaisena uudessa toimintaympäristössä. Tiedon siirtoon liittyvät käytänteet ja tiedonsiirtoon liittyvät vastuut vaihtelevat riippuen siitä tapahtuuko siirtymä toimipaikan tai kunnan sisäisesti, kunnallisesta yksityiseen tai kunnan ulkopuolelle.

Lapsen jatkaessa samassa varhaiskasvatuksen toimipaikassa siirtyen ryhmästä toiseen:

- Varhaiskasvatuksen opettaja ja varhaiskasvatuksen erityisopettaja käyvät yhdessä huoltajien kanssa vasukeskustelun. Keskustelussa arvioidaan tuen toteutumista ja sen mahdollista jatkumista. Tämä kirjataan lapsen vasuun.
- Varhaiskasvatuksen opettaja sopii siirtokeskustelun, jos varhaiskasvatuksen opettaja vaihtuu seuraavalla toimintakaudella. Varhaiskasvatuksen opettajan tulee tiedottaa huoltajia tulevasta siirtokeskustelusta, jotta huoltajilla on mahdollisuus osallistua keskusteluun. Lisäksi huoltajilla on mahdollisuus vaikuttaa siihen, osallistuuko varhaiskasvatuksen psykologi, varhaiskasvatuksen kuraattori ja/tai muu monialaisen yhteistyön edustaja siirtopalaveriin.
- Kunnallisessa varhaiskasvatuksessa vasun tiedot siirtyvät Päikyn mukana
- Kunnallisessa varhaiskasvatuksessa Varhaiskasvatuksen opettaja pyytää digikoordinaattoria siirtämään lapsen R-aseman tiedostot uuden ryhmä R-asemalle.

Lapsen siirtyessä toiseen kunnallisen varhaiskasvatuksen tai esiopetuksen toimipaikkaan Kirkkonummella:

- Varhaiskasvatuksen opettaja ja varhaiskasvatuksen erityisopettaja käyvät yhdessä huoltajien kanssa vasukeskustelun. Keskustelussa arvioidaan tuen toteutumista ja sen mahdollista jatkumista. Tämä kirjataan lapsen vasuun.
- Varhaiskasvatuksen opettaja sopii siirtokeskustelun ja tiedottaa siitä huoltajille. Lähettävän tahon varhaiskasvatuksen opettaja vastaa ajankohdan sopimisesta.
- Kunnallisessa varhaiskasvatuksessa vasun tiedot siirtyvät Päikyn mukana uuteen ryhmään.

- Kunnallisessa varhaiskasvatuksessa varhaiskasvatuksen opettaja poistaa R-asemalta tarpeettomat dokumentit ja pyytää digikoordinaattoria siirtämään lapsen tukeen liittyvät asiakirjat uuden ryhmä R-asemalle. Mahdolliset lausunnot palautetaan huoltajille tai ne hävitetään turvallisesti.

Lapsen siirtyessä kunnallisesta yksityiseen varhaiskasvatuksen- tai esiopetuksen toimipaikkaan Kirkkonummella:

- Varhaiskasvatuksen opettaja ja varhaiskasvatuksen erityisopettaja käyvät yhdessä huoltajien kanssa vasukeskustelun. Keskustelussa arvioidaan tuen toteutumista ja sen mahdollista jatkumista. Tämä kirjataan lapsen vasuun tai Tiedonsiirto seuraavalle järjestäjälle- lomakkeeseen.
- Varhaiskasvatuksen opettaja sopii siirtokeskustelun ja tiedottaa siitä huoltajia. Lähettävän tahon varhaiskasvatuksen opettaja vastaa ajankohdan sopimisesta.
- Varhaiskasvatuksen opettaja toimittaa uuteen toimipaikkaan kopion vasusta tai Tiedonsiirto seuraavalle järjestäjälle –lomakkeen.
- Kunnallisessa varhaiskasvatuksessa varhaiskasvatuksen opettaja tulostaa vasun Päikystä ja varhaiskasvatuksen erityisopettaja tulostaa tuen hallintopäätöksen R- asemalta. Johtaja arkistoi nämä lapsen aktiin.
- Kunnallisessa varhaiskasvatuksessa varhaiskasvatuksen opettaja poistaa R-asemalta tarpeettomat dokumentit. Mahdolliset lausunnot palautetaan huoltajille tai ne hävitetään turvallisesti.

Lapsen siirtyessä toisen kunnan varhaiskasvatuksen- tai esiopetuksen toimipaikkaan:

- Varhaiskasvatuksen opettaja ja varhaiskasvatuksen erityisopettaja käyvät yhdessä huoltajien kanssa vasukeskustelun. Keskustelussa arvioidaan tuen toteutumista ja sen mahdollista jatkumista. Tämä kirjataan lapsen vasuun tai Tiedonsiirto seuraavalle järjestäjälle- lomakkeeseen.
- Mikäli tuleva varhaiskasvatuksen tai esiopetuksen toimipaikka on tiedossa, voi varhaiskasvatuksen opettaja sopia siirtokeskustelun. Ajankohdasta tulee tiedottaa huoltajia.
- Varhaiskasvatuksen opettaja antaa huoltajille kopion vasusta tai Tiedonsiirto seuraavalle järjestäjälle –lomakkeen uuteen toimipaikkaan toimitettavaksi.
- Kunnallisessa varhaiskasvatuksessa varhaiskasvatuksen opettaja tulostaa vasun Päikystä ja varhaiskasvatuksen erityisopettaja tulostaa tuen hallintopäätöksen r- asemalta. Johtaja arkistoi nämä lapsen aktiin.
- Kunnallisessa varhaiskasvatuksessa varhaiskasvatuksen opettaja poistaa R-asemalta tarpeettomat dokumentit. Mahdolliset lausunnot palautetaan huoltajille tai ne hävitetään turvallisesti.

Monialainen yhteistyö

Monialaista yhteistyötä ohjaa lapsen edun ensisijaisuus. Yhteistyökäytännöt ja periaatteet tulee sopia lastenneuvolan, lastensuojelun, kasvatus- ja perheneuvolan ja muiden sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujen sekä muiden mahdollisten yhteistyötahojen kanssa niitä tilanteita varten, joissa neuvotellaan lapsen asioista tai edellytetään viranomaisten puuttumista. Monialainen yhteistyö toteutetaan ensisijaisesti huoltajan suostumuksella. Yhteistyötä tehtäessä tulee noudattaa salassapitoa ja tietojen vaihtoa koskevia säännöksiä¹²⁷.

Varhaiskasvatusta järjestetään myös erikoissairaanhoidon piirissä. Varhaiskasvatuspalvelujen ja sairaalan tai muun vastaavan tahon keskinäisellä yhteistyöllä varmistetaan varhaiskasvatuksen jatkuvuus lapsen kunnon ja jaksamisen mukaisesti. Erityistä huomiota kiinnitetään lapsen turvallisten ihmissuhteiden säilymiseen.

Monialaisen yhteistyön aloite voi tulla varhaiskasvatuksen henkilöstöltä, huoltajilta tai huoltajien luvalla muilta yhteistyötahoilta. Kirkkonummella varhaiskasvatus tekee huoltajien suostumuksella yhteistyötä muun muassa neuvoloiden, kuntoutuspalveluiden terapeuttien ja psykologien, lastensuojelun, sosiaali- ja perhepalveluiden sekä perheneuvonnan- ja neuvolan kanssa. Jos tuen tarpeen arviointi vaatii sosiaali- ja terveydenhuollon viranomaisten asiantuntemusta, on heidän osallistuttava arvioinnin tekemiseen pyynnöstä. Yhteistyö ja eri toimijoiden vastuut määrittellään huoltajien mielipiteet huomioiden kunkin lapsen ja perheen tarpeisiin sopivaksi.

Monialaisen yhteistyön tavoitteena on tuen oikea-aikaisuus ja tarkoituksenmukaisuus, joka edellyttää varhaiskasvatuksessa toteutettavaa tuen vaikutusten seuranta ja arviointia. Varhaiskasvatuksen opettaja ja varhaiskasvatuksen erityisopettaja toimivat yhteyshenkilöinä eri tahojen välillä ja vastaavat yhteistyön kirjaamisesta Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan. Aloite varhaiskasvatussuunnitelmakeskusteluun voi tulla monialaisen verkoston jäseniltä, mutta keskustelun kutsuu koolle ryhmän varhaiskasvatuksen opettaja tai varhaiskasvatuksen erityisopettaja.

Jokaisesta neljävuotiaasta tehdään kuvaus lapsesta lomakkeelle Varhaiskasvatuksen, huoltajien ja neuvolan havainnointi- ja tiedonsiirtolomake. Mikäli huoltajilla ja varhaiskasvatuksen kasvattajilla herää huolta lapsen arjessa ja/tai kehitykseen liittyvistä asioista käytetään lomaketta Varhaiskasvatuksen, neuvolan ja huoltajien tiedonsiirtolomake.

¹²⁷ Varhaiskasvatuslaki 40–42 §

Saate käytäntö, Länsi-Uudenmaan hyvinvointialue, kuntoutuspalvelut

Saate on varhaiskasvatuksen henkilöstön, opettajan ja erityisopettajan, ja huoltajien yhteinen työväline. Se toimii matalan kynnyksen palveluna silloin, kun varhaiskasvatusikäisellä lapsella on tuen tarvetta yhdellä/ usealla kasvun ja kehityksen osa-alueella ja/tai perheellä on monenlaista tuen tarvetta. Saatetta voidaan käyttää myös silloin, jos Lapsen kasvuympäristössä toteutetut tukitoimet ovat osoittautuneet riittämättömiksi, ja lapsen tai perheen tilanne vaikuttaa edellyttävän erityistyöntekijöiden arviointia. Moniarviotiimin työskentely on suunnattu erityisesti tuen tarpeiden alkuarviointiin. Mikäli lapsella tai perheellä on jo runsaasti erilaisia tukimuotoja, erikoissairaanhoidon arviointeja tms., on suositeltavaa selvittää tilannetta suoraan näiden tahojen kanssa. Saateen ohjeet ja lomake löytyvät Kirkkonummen varhaiskasvatuksen intrasta Kasvun ja oppimisen tuki. Saateen/ konsultaation jälkeen tarvittavat työntekijät aloittavat työskentelyn perheen kanssa. Ensikäynti voi toteutua yhteisenä aloituskeskusteluna, jonka perusteella suunnitellaan yhdessä perheen kanssa työskentelyn jatkamisesta. Alkuhaastattelu ei automaattisesti johda tarkempiin arvioihin. Aina yhteistä aloituskeskustelua ei saatetta käsiteltäessä katsota tarpeelliseksi.

Varhennettu oppivelvollisuus ja siihen liittyvä työ

Lapsi voi oppimiskykyyn vaikuttavan vamman, sairauden tai toimintakyvyn rajoitteen vuoksi tarvita varhennettua oppivelvollisuutta¹²⁸. Varhennetun oppivelvollisuuden päätöksen saaneen lapsen oppivelvollisuus alkaa esiopetuksessa¹²⁹ sinä vuonna, kun lapsi täyttää kuusi vuotta. Lapsella on oikeus saada esiopetusta myös varhennettua oppivelvollisuutta edeltävänä vuonna¹³⁰. Huoltaja päättää, osallistuuko lapsi esiopetukseen 5-vuotiaana. Lapsen huoltajalle tulee antaa ajoissa tietoa varhennetusta oppivelvollisuudesta.

Kokonaiskuvan muodostamiseksi lapsen vammaa, sairautta tai toimintakyvyn rajoitetta tulee tarkastella suhteessa lapsella ilmeneviin tuen tarpeisiin ja oppimisen edellytyksiin. Hallintopäätöksen valmistelussa tehdään yhteistyötä varhaiskasvatuksen sekä esi- ja perusopetuksen asiantuntijoiden kesken. Varhennettua oppivelvollisuutta koskevaa päätöstä tehtäessä hyödynnetään lapsesta mahdollisesti annettuja psykologisia tai lääketieteellisiä lausuntoja tai muuta vastaavaa selvitystä. Varhaiskasvatuksen tai opetuksen järjestäjä päättää varhennetusta oppivelvollisuudesta¹³¹ hallintolain mukaisesti ennen perusopetuksen alkamista.

¹²⁸ Oppivelvollisuuslaki (1214/2020) 2 §

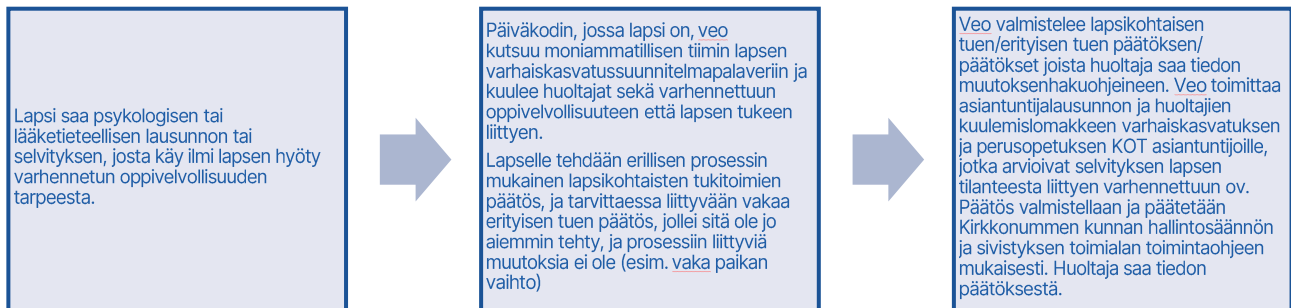
¹²⁹ Oppivelvollisuuslaki 3 §

¹³⁰ Perusopetuslaki 26 a §

¹³¹ Oppivelvollisuuslaki 2 §

Varhennettuun oppivelvollisuuteen liittyvistä päätöksistä ja toteuttamisesta määrätään tarkemmin Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteissa¹³²

Varhennettu oppivelvollisuus -prosessi Kirkkonummella

Kuvio 13. Varhennettu oppivelvollisuus -prosessi Kirkkonummella

5.3 Tuen toteuttaminen varhaiskasvatuksessa

Varhaiskasvatukseen osallistuminen on hyvä perusta lapsen kehitykselle, oppimiselle ja hyvinvoinnille. Vaikeuksia ehkäistään ennalta pedagogisilla järjestelyillä ja erilaisilla työtavoilla. Näihin kuuluvat muun muassa suunnitelmallinen toiminnan eriyttäminen, ryhmien joustava muuntelu ja oppimisympäristöjen muokkaaminen. Selkeä päiväjärjestys ja päivittäisten toimintojen rytmittäminen tukevat kaikkia lapsia. Mikäli laadukas pedagogiikka ei vastaa lapsen yksilöllisiin tarpeisiin annetaan lapsen tarpeen mukaisia tuen muotoja ja tukipalveluita¹³³. Tuki voi olla yleistä, tehostettua tai erityistä tukea¹³⁴ tuen muotojen ja tukipalveluiden määrästä ja intensiteetistä riippuen. Varhaiskasvatuksen tuen muodot tarkoittavat lapsen tarvitsemia pedagogisia, rakenteellisia ja hoidollisia tukitoimia. Aloite lapsen tuen vahvistamisesta voi tulla ryhmän henkilöstöltä, huoltajalta tai muilta asiantuntijoilta.

Lapsella on oikeus saada tukea sopivalla tuen tasolla heti, kun tuen tarve on havaittu. Lapsen tuen saanti ei edellytä lääketieteellistä diagnoosia tai muuta terveydenhuollon tai sosiaalihuollon lausuntoa. Lapsella on myös oikeus tuen palveluihin ja apuvälineisiin tuen tarpeen mukaan¹³⁵. Varhaiskasvatuksen järjestäjä vastaa niistä tuen muodoista, kuten apuvälineistä, joita lapsi tarvitsee varhaiskasvatukseen osallistumiseensa. Tällaisia ovat esimerkiksi

- liikkumiseen ja muihin fyysisiin toimintoihin liittyvät järjestelyt, kuten pyörätuoliliuskat ja kaiteet tai

¹³² Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014, luku 5.5.1

¹³³ Varhaiskasvatuslaki 15 b ja 15 c §

¹³⁴ Varhaiskasvatuslaki 15 a §

¹³⁵ Varhaiskasvatuslaki 15 c §

- lapsen kommunikaatioon, näköön, kuuloon, liikkumiseen tai muuhun fyysiseen tarpeeseen liittyvät apuvälineet, kuten kommunikointia tukevat lelut, digitaaliset sovellukset, pelit tai äänikirjat.

Varhaiskasvatuksessa käytettävät tuen tasot ovat yleinen tuki, tehostettu tuki ja erityinen tuki. Tuen tasojen välillä siirytään joustavasti ja tuen taso arvioidaan aina tapauskohtaisesti. Tehostetun tai erityisen tuen edellytyksenä ei ole, että lapsi on ensin saanut muulle tasolle kuulunutta tukea. Tehostettua tai erityistä tukea saava lapsi on otettava huomioon päiväkodin ja perhepäivähoidon henkilöstön mitoituksessa¹³⁶.

Yleinen tuki

Varhaiskasvatukseen osallistuvalla lapsella on oikeus saada hänen yksilöllisen kehityksensä, oppimisensa tai hyvinvointinsa edellyttämää yleistä tukea heti tuen tarpeen ilmettyä osana varhaiskasvatuksen perustoimintaa. Yleistä tukea toteutetaan lapsen omassa ryhmässä.

Yleinen tuki on ensimmäinen keino vastata lapsen tuen tarpeeseen. Yleinen tuki muodostuu yksittäisistä pedagogisista, hoidollisista tai rakenteellisista tuen muodoista, joilla tilanteeseen vaikutetaan mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Lapsen tuki on lyhytkestoista ja/tai intensiteetiltään matalampaa verrattuna tehostettuun ja erityiseen tukeen. Lapsen yksilöllisiin tuen tarpeisiin vastataan käyttämällä esimerkiksi soveltuvia materiaaleja, välineitä, opetusohjelmia tai osa-aikaista erityisopettajan antamaa tukea.

Yleinen tuki ei edellytä hallintopäätöksen antamista, vaan tukea annetaan aina tuen tarpeen ilmetessä. Yleinen tuki järjestetään varhaiskasvatuksen opettajan ja muun henkilöstön yhteistyössä. Tukipalveluista, kuten varhaiskasvatuksen erityisopettajan antamasta konsultaatiosta ja opetuksesta sekä tulkitsemis- ja avustamispalveluista ja apuvälineistä, tehdään hallinnollinen päätös myös yleisessä tuessa¹³⁷. Tukipalveluita annetaan yksittäisinä tukimuotoina, mikäli lapsen yksilöllinen kehitys, oppiminen ja hyvinvointi sitä edellyttävät.

Tehostettu tuki

Varhaiskasvatuksessa lapselle on annettava tukea yksilöllisesti ja yhteisöllisesti suunniteltuna tehostettuna tukena, kun yleinen tuki ei riitä. Tuki on intensiteetiltään voimakkaampaa ja yksilöllisempää kuin yleinen tuki. Tukea annetaan lyhytkestoisesti tai pidempään jatkuvana lapsen yksilöllisten tarpeiden mukaisesti ja se aloitetaan heti tuen tarpeen ilmettyä. Tehostettua tukea annetaan niin kauan kuin lapsi tarvitsee sitä.

Lapsen tukea tehostetaan tuen suunnittelulla ja toteuttamistapojen lisäämisellä tai niitä vahvistamalla. Tuki muodostuu säännöllisistä ja samanaikaisesti toteutettavista useista tuen

¹³⁶ Varhaiskasvatuslaki 35 ja 38 §

¹³⁷ Varhaiskasvatuslaki 15 c §

muodoista. Oikea-aikaisesti annettu tehostettu tuki ennaltaehkäisee lapsen myöhempää tuen tarpeiden moninaistumista.

Lapsen mahdollista myöhempää diagnoosia tai kuntoutuksen aloittamista ei voida käyttää tuen saamisen ehtona¹³⁸. Tehostetun tuen antamisesta tehdään hallintopäätös¹³⁹.

Erityinen tuki

Varhaiskasvatuksessa lapselle on annettava tukea yksilöllisesti suunniteltuna erityisenä tukena, kun yleinen tuki tai tehostettu tuki ei riitä. Erityistä tukea voidaan antaa vammasta, sairaudesta, kehityksen viivästyisestä tai muusta, merkittävästi toimintakykyä alentavasta lapsen oppimisen ja kehityksen tuen tarpeesta johtuen. Erityinen tuki on vahvin varhaiskasvatuksessa annettavan tuen taso. Lapsen tuen tarpeen vaatiessa tuki voidaan aloittaa suoraan erityisen tuen tasolla.

Lapsella on oikeus saada erityistä tukea heti tuen tarpeen ilmetessä. Erityinen tuki muodostuu useista tuen muodoista ja tukipalveluista, ja on jatkuvaa ja kokoaikaista. Erityisen tuen antamisesta tehdään hallintopäätös¹⁴⁰.

Tuen muodot

Tuen eri muotoja käytetään kaikilla tuen tasoilla lapsen tuen tarpeen mukaisesti¹⁴¹. Tuen muotoja voi toteuttaa samanaikaisesti heti tuen tarpeen ilmettyä osana varhaiskasvatuksen perustoimintaa. Varhaiskasvatuksen työtapoja ja oppimisympäristöjä muunnellaan lapsen yksilöllisten tarpeiden mukaan. Tuen muodot suunnitellaan pedagogisesti niin, että lapsen osallisuus, oikeus oppia ja toimia osana vertaisryhmää toteutuvat lapsen edun mukaisesti. Lapsen tuki voi sisältää **pedagogisia, rakenteellisia** ja **hoidollisia** tuen muotoja.

Lapsen tuki järjestetään osana varhaiskasvatuksen päivittäistä toimintaa. Lapsiryhmän kokoa muodostettaessa huomioidaan tukea tarvitsevien lasten etu, tuen tarve ja taso sekä se, että varhaiskasvatukselle asetetut tavoitteet voidaan ryhmässä saavuttaa. Mikäli päiväkodissa tai perhepäivähoidossa on tehostettua tai erityistä tukea tarvitseva lapsi, tulee tämä ottaa huomioon lasten tai varhaiskasvatuslain mukaisen henkilöstön lukumäärässä¹⁴², jollei lasta varten ole henkilökohtaista tai ryhmäkohtaista avustajaa.

Pedagogisiin tuen muotoihin lukeutuvat toistuvien toimintojen sekä lapselle selkeän ja ennakoitavan päivärutmin luominen. Lapsen tukeen kuuluvat muun muassa sensitiiviset ja saavutettavat vuorovaikutus- ja kommunikointitavat. Näitä voivat olla puhetta korvaavat kommunikaatiomenetelmät, kuten viittomat, kuvat tai erilaiset teknologiset ratkaisut. Lapsen

¹³⁸ HE 148/2021 vp, s. 32

¹³⁹ Varhaiskasvatuslaki 15 e §

¹⁴⁰ Varhaiskasvatuslaki 15 e §

¹⁴¹ Varhaiskasvatuslaki 15 b §

¹⁴² Varhaiskasvatuslaki 35 § ja 38 §

tarpeisiin vastaaminen edellyttää varhaiskasvatuksen henkilöstöltä yhteisiä ja johdonmukaisia pedagogisten ja erityispedagogisten työtapojen ja menetelmien käyttöä. Pedagogisiin tuen muotoihin kuuluvat myös varhaiskasvatuksen toiminnan suunnittelu, havainnointi, dokumentointi ja arviointi.

Lapsen yksilöllisistä tarpeista nousevia, erityispedagogisia menetelmiä voidaan suunnitella, soveltaa ja toteuttaa joko yhden lapsen, pienen ryhmän tai koko lapsiryhmän yhteisenä toimintana. Varhaiskasvatuksen inklusiivisen arvoperustan mukaisesti pedagogisen tuen suunnittelussa ja toteutuksessa tulee ensisijaisesti käyttää toimintatapoja, joissa lapsen tarvitsema tuki toteutuu osana vertaisryhmää.

Rakenteellisiin tuen muotoihin kuuluu lapsen tuen tarpeen havaitsemiseen ja sen toteuttamiseen liittyvän henkilöstön osaamisen ja erityispedagogisen osaamisen lisääminen. Rakenteellisiä tuen muotoja ovat myös ryhmän lapsimäärän pienentäminen sekä henkilöstön mitoitukseen ja/tai rakenteeseen liittyvät ratkaisut sekä niiden muuttaminen lapsen tuen tarpeen mukaan¹⁴³. Ryhmän henkilöstörakennetta voidaan vahvistaa esimerkiksi varhaiskasvatuksen erityisopettajalla. Lapsimäärän pienentämisellä muutetaan henkilöstön ja lasten suhdelukua siten, että lapsen tukea voidaan suunnitellusti toteuttaa ja varhaiskasvatukselle asetetut tavoitteet voidaan ryhmässä saavuttaa. Lisäksi varhaiskasvatukseen osallistumisen edellyttämät tulkitsemis- ja avustamispalvelut, apuvälineiden käyttäminen, esteettömyyden huomioiminen sekä pien- tai erityisryhmä voivat olla lapsen tarvitsemia rakenteellisiä tuen muotoja.

Hoidollisen tuen muodot tarkoittavat menetelmiä ja toimintatapoja, joilla vastataan lapsen tarvitsemaan hoitoon ja hoivaan. Lapsen terveydenhoidolliset tarpeet huomioidaan osana hoidollisen tuen muotoja. Näitä voivat olla esimerkiksi lapsen pitkäaikaissairauksien hoitoon, lääkitykseen, ruokavalioon ja liikkumiseen liittyvät avustamisen tarpeet ja apuvälineet. Sosiaali- ja terveydenhuollon asiantuntijoiden kanssa tehdään yhteistyötä esimerkiksi varhaiskasvatuksen henkilöstön ohjauksen ja konsultaation osalta.

Varhaiskasvatuksen toimipaikoissa arvioidaan aina tapauskohtaisesti, voidaanko lääke- tai sairaudenhoito toteuttaa osana lapsiryhmän perustoimintaa. Jokaisen lapsen kohdalla tehdään lapsen tilanteen kokonaisarviointi. Lapsen lääke- tai sairaudenhoito ei ole riippuvainen varhaiskasvatuslain mukaisesta tuen tasosta, vaan hoitoa annetaan tuen tasosta riippumatta lapsen tarpeen mukaan.

Tuen pedagogisten, rakenteellisten ja hoidollisten toimintatapojen tulee olla lapsen edun ja tuen tarpeen mukaisia, ja niissä käytetään paikallista ja tapauskohtaista harkintaa. Esimerkiksi lapsen apuvälineiden käyttöä tai avustamista suunniteltaessa tulee ensisijaisesti järjestää nämä tukitoimet niin, että lapsi on osa vertaisryhmää ja mukana samoissa tiloissa ja tilanteissa muun lapsiryhmän kanssa.

¹⁴³ Varhaiskasvatuslaki 35 § 2 mom. ja 38 § 2 momentti

Toimipaikan tuen muodoista ja niiden toteuttamisesta vastaa päiväkodin johtaja. Tukea toteuttavat päiväkotien ryhmien opettajat, erityisopettajat, kasvattajat ja avustava henkilöstö. Tuen toteuttamiseen osallistuvat ryhmissä työskentelevän henkilöstön lisäksi joustavasti ja tarkoituksenmukaisesti varhaiskasvatuksen psykologit ja kuraattorit, sekä kunnallisessa varhaiskasvatuksessa taidepedagogit että varhaiskasvatuksen kieli- ja kulttuuriopettajat.

Tuen muodot toteutetaan inklusion periaatteiden mukaisesti osana oppimisen osa-alueita yhdistelevää kokopäiväpedagogiikkaa. Lapsen tuki toteutetaan ryhmätoimintana tai pienryhmätoimintana, osana vertaisryhmää, riippumatta lapsen taitotasosta tai yksilöllisistä tarpeista tai mahdollisuuksista. Kasvattajien tehtävänä on huolehtia ympäristöstä (fyysinen, psyykinen, sosiaalinen ympäristö) esteetön ja osallisuutta tukeva.

Pedagogisten tuen muotojen suunnittelun tukena kasvattajilla on käytössään Tuen valikko lomake ja Pedagogiset pelikortit. Kasvattajien ja lasten välisen vuorovaikutuksen mittaamisen tukena käytetään Lapsen ja henkilöstön välisen vuorovaikutuksen arviointi lapsiryhmässä lomaketta. Erilaiset pedagogiset ja erityispedagogiset menetelmät ja pienryhmätoiminnot ovat pedagogista tukea lapsille.

Ryhmäavustaja, muu lisäresurssi, rakenteellisesti erilaiset ryhmät (tehostetun tuen ryhmät ja pedagogisesti tuetut ryhmät) ovat Kirkkonummella ensisijaisia rakenteellisen tuen muotoja. Toimipaikka voi esittää kasvun ja oppimisen tuen rakenteellista lisäresurssia Toimipaikan lisäresurssiesitys lomakkeella. Esitys pohjaa päiväkodin ryhmien tarpeista yhdessä käytyihin keskusteluihin ryhmän opettajan, päiväkodin johtajan/perhepäivähoidon ja avoimen vakan esihenkilön ja varhaiskasvatuksen erityisopettajan kesken. Lomake käydään alueella palvelupäällikön tai ruotsinkielisen päällikön kanssa läpi ennen lomakkeen edelleen lähettämistä. Hakemukset käsitellään tuen järjestämisen työryhmässä, kasvun ja oppimisen tuen erityisasiantuntija päättää suomenkielisen varhaiskasvatuksen resurssin jaosta ja ruotsinkielinen päällikkö päättää ruotsinkielisen varhaiskasvatuksen resurssi jaosta. Päätös käydään yhdessä johtajan ja varhaiskasvatuksen erityisopettajan toimesta läpi päiväkodin sen ryhmän opettajan kanssa, johon tuki kohdentuu. Ryhmäkohtainen arvio tuen vaikuttavuudesta tehdään kaksi kertaa vuodessa yhteisenä keskusteluna ryhmän opettajan (joka arvioi muun työtiimin kanssa), johtajan ja varhaiskasvatuksen erityisopettajan kesken.

Rakenteellista tukea toteutetaan niin organisaation sisäisillä kuin ulkopuolisilla lisäkoulutuksilla. Rakenteellisilla tuen muodoilla tarkoitetaan henkilöstön osaamisen ja erityispedagogisen osaamisen lisäämistä. Kirkkonummella se voi olla erityisopettajan, kieli- ja kulttuuriopettajan, varhaiskasvatuksen psykologin tai varhaiskasvatuksen kuraattorin antamaa pitkäkestoista,

suunnitelmallista, sekä tavoitteellista, koulutuksellista tukea lapsen tuen tarpeesta lähtevään osaamistarpeeseen henkilöstölle. Myös varhaiskasvatuksen psykologin ja kuraattorin interventioita, konsultaatiota tai tiimiohjausta on mahdollisuus toteuttaa lisäresurssina. Em. tulee avata riittävän selkeästi lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan mahdollisen lapsen tuen hallintopäätöksen perusteeksi.

- Varhaiskasvatuksen psykologin keskeisin tehtävä on tuoda tieteellistä tietoa käytännön kasvuympäristöissä sovellettavaan muotoon varhaiskasvatuksessa olevien lasten suotuisan kehityksen sekä hyvinvoinnin edistämiseksi. Palvelua järjestetään ennakoivasti ja matalalla kynnyksellä. Tuki ulottuu varhaiskasvatuksen henkilöstöön, lasten asioihin ja huoltajiin.
- Varhaiskasvatuksen kuraattorin työn tavoitteena on lapsen kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin ja osallisuuden turvaaminen, sekä syrjäytymisen ennaltaehkäiseminen. Tehtävänä on lapsen kasvun, oppimisen ja osallistumisen tukeminen osana varhaiskasvatuksen erilaisia yhteisöjä, ja myönteisen kokonaiskehityksen ja oppimisen tukeminen ryhmän jäsenenä, huomioiden lapselle ominaisen tavan toimia. Lapsen huoltajien tukeminen lapsen ja perheen hyvinvointiin liittyen, sekä tarvittaessa ohjaus asiantuntija-avun pariin.
- Lisäresurssina voidaan esittää Pedagogisesti tuettua ryhmää. Pääsääntöisesti ryhmäkoko on 15 kolme-viisivuotiasta lasta, joista enintään kuudella lapsella on yleisen tuen tai tehostetun tuen tarve. Pedagogisesti tuetut ryhmät voivat olla kolmen tai neljän kasvattajan ryhmiä, joista yksi on kasvun ja oppimisen tuen palvelualueen lastenhoitaja.
- Lisäresurssina voidaan myös esittää Tehostetun tuen ryhmää. Tehostetun tuen ryhmiin sijoitetaan pääsääntöisesti 12–14, kolme-viisivuotiasta lasta, joista viidellä – kuudella on tehostetun- tai erityisen tuen tarve. Ryhmässä työskentelee kolme kasvattajaa, joista yksi on varhaiskasvatuksen erityisopettaja.
- Varhaiskasvatuksen opettajan, kieli- ja kulttuuriryhmät, rakenteellista tukea voidaan saada jaksoittain. Tuen jakso riippuu toimipaikan tarpeesta, toisesta kieli- ja kulttuuriympäristöstä tulleiden lasten määrästä, ja mahdollisista tuen tarpeiden laadusta. Kieli- ja kulttuuriopettajat toimivat lapsiryhmissä samanaikaisopettajana suomi /ruotsi toisena kielenä – opettamisessa. He osallistuvat lapsiryhmän pedagogiikan suunnitteluun, toteutukseen ja arviointiin kieli- ja kulttuuritietoisien varhaiskasvatuksen, sekä lasten toisen kielen oppimisen ja kulttuuri-identiteetin kehittymisen osalta.
- Myös taidepedagogin tukea on mahdollisuus saada rakenteellisena tukena kahden toimintavuoden jaksoissa. Taidepedagogin tehtävänä on tukea tarvitsevien lasten kasvun, oppimisen ja osallistumisen tukemista taiteen keinoin. Lisäksi hän ohjaa toimipaikan henkilöstöä taiteen eri menetelmien käytössä. Taidepedagogi tuo taiteen tekemisen, kokeilemisen ja luovuuden näkökulman inklusiivisesti toteutettuun varhaiskasvatuksen toteutukseen, arviointiin ja kehittämiseen.
- Lisäresurssina voidaan esittää myös ryhmäavustajaa, tai ryhmäavustajaa yhdelle lapselle. Ryhmäavustajan tuki voidaan jakaa useamman tehostetun- ja tai erityisentuen hallintopäätöksen saaneen lapsen kesken. Ryhmäavustaja mahdollistaa kasvun ja

oppimisen tukea tarvitsevien lasten osallistumisen inklusiivisesti toteutettuun ryhmän varhaiskasvatukseen ja opettajan työskentelyn ja opettamisen tuen tarpeisten lasten kanssa.

Hoidolliset tuen muodot suunnitellaan moniammatillisesti/ monialaisesti yhdessä huoltajien tukemana. Länsi Uudenmaan hyvinvointialueen lasten neuvola, kuntoutuspalvelut, perheneuvonta ja vammaispalvelut ovat monialaisia yhteistyökumppaneita. Mikäli lapsi tarvitsee lääkehoitoa, tai terveydenhoidollista hoivaa varhaiskasvatuspäivän aikana tulee ryhmän opettajan/ kasvattajan yhdessä huoltajien ja/tai lasta hoitavan tahon edustajien kanssa laatia lapsen lääkehoitosuunnitelma. Suunnitelmaan tulee nimetä lääkehoidosta vastaava kasvattaja, varahenkilö edelliselle ja toiminta erityistilanteissa. Lääkehoitoa toteuttavat ne varhaiskasvatuksen henkilöt, jotka ovat saaneet riittävän perehdytyksen/ koulutuksen, ja heidän osaamisensa on varmistettu. Vaativamman lääkehoidon toteuttamiseen, kuten insuliinin pistäminen, tarvitaan lapsi- ja lääkehoitokohtaista lääkehoitolupaa. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan tulee kirjata ne asiat, jotka kaikkien lapsen kanssa työskentelevien tulee tietää siltä osin, kun lapsen terveydentilaan liittyvät asiat koskevat varhaiskasvatuksen toteuttamista, arjen järjestelyihin liittyvät asiat (levon tarve, välipalat jne.) sekä se, ketkä toteuttavat lääkehoitoa varhaiskasvatuspäivän aikana. Kirkkonummella lapsen lääkehoitosuunnitelma on lapsen varhaiskasvatussuunnitelman liite.

Tukipalveluja ovat avustaja- ja tulkitsemispalvelut, apuvälineet ja varhaiskasvatuksen erityisopettajan konsultaatio ja opetus. Avustajapalvelut toteutetaan ryhmäavustajan tuella. Ryhmäavustajaa voidaan esittää myös yhdelle lapselle, mikäli lapsen tarve sitä edellyttää. Tulkitsemispalveluihin liittyvät vuorovaikutuksen välineet, jotka tukevat oppimista. Muut oppimiseen tukeen liittyvät apuvälineet ja hoivaan liittyvät tarpeet. pyritään järjestämään esim. siirtämällä olemassa olevia apuvälineitä niitä tarvitsevaan toimipaikkaan. Jos lapsen tuen tarpeeseen tulee vastata varhaiskasvatuksen erityisopettajan antamalla konsultaatioilla ja opetuksella, on kyse varhaiskasvatuslain 15 c §:n mukaisesta tukipalvelusta, josta tulee tehdä varhaiskasvatuslain 15 e §. n mukainen hallintopäätös. Sama käytäntö koskee myös tulkitsemis- ja avustamispalveluja sekä apuvälineitä.

Pedagoginen havainnointi ja arviointi: Tuen ratkaisut (tuen valikko)

Pedagogisen tuen muodot	Rakenteelliset tuen muodot	Hoidolliset tuen muodot
<ul style="list-style-type: none">• Toiminnan suunnittelu, toteutuksen ja arvioinnin kehittämisen tehostaminen (Vasu, Leos, Rops, Kielipeda)• Päivärytmi ja ennakointi• Pienryhmätoiminta• Teknologia• Vuorovaikutus ja vaihtoehtoiset kommunikaatiomenetelmät• Toiminnan ja tavoitteiden mukauttaminen inklusiivisesti• Monialainen yhteistyö, konsultaatio ym.• Oppimisympäristöjen, materiaalien ja kalusteiden joustava käyttö• Varhaiskasvatuksen kieli- ja kulttuuriopettaja tuki• Erityisopettajan antama osa- tai kokoaikainen erityisopetus	<ul style="list-style-type: none">• Varhaiskasvatuksen kuraattorin, psykologin ja kieli- ja kulttuuriopettajan säännöllinen tuki• Erityisopettajan antama osa- tai kokoaikainen erityisopetus• Monialainen yhteistyö• Varhennettu oppivelvollisuus• Tulkitsemispalvelut• Henkilörakenteen vahvistaminen, esim. erityisopettaja• Ryhmäkoon muuttaminen• Avustajapalvelut• Apuvälineet	<ul style="list-style-type: none">• Lääkehoito• Ruokavalio• Apuvälineet• Hyvinvointia tukevat järjestelyt

Kuvio 14. Tuen ratkaisut

Yleinen tuki

Yleinen tuki toteutetaan luonnollisena osana päivittäisiä tilanteita ja toteutuu osana ryhmän arkea. Se perustuu lapsen yksilölliseen tarpeeseen ja rakentuu laadukkaana pedagogisen toiminnan, turvallisen ilmapiirin ja tarkoituksenmukaisen oppimisympäristön varaan. Yleinen tuki on luonteeltaan joustavaa ja lyhytaikaista, ja sen tavoitteena on vastata lapsen tarpeisiin mahdollisimman varhain ja ennaltaehkäisevästi. Tuen tarpeen hahmottamisessa hyödynnetään tuen valikkoa ja tarkastellaan, mitä tukimuotoja ryhmässä jo toteutetaan. Varhaiskasvatuksen opettaja täyttää yhdessä muun tiimin kanssa Tuen valikko - lomakkeen arvioidakseen lapsen tilannetta kokonaisvaltaisesti. Erityisopettaja kutsutaan tarvittaessa mukaan havainnoimaan ja pohtimaan tuen tarvetta. Huoltajien kanssa tehtävä yhteistyö on avointa ja jatkuvaa, ja he osallistuvat tuen suunnitteluun sekä lapsen tilanteen arviointiin. Tuen toteutumista seurataan arjessa säännöllisesti, ja opettaja vastaa kirjaamisesta varhaiskasvatuksen erityisopettajan tuella. Tarpeen mukaan suunnitelmaa tarkennetaan ja arvioidaan yhdessä huoltajien kanssa. Varhaiskasvatuksen erityisopettajan antama konsultaatio ja opetus ovat varhaiskasvatuslain mukaisia tukipalveluja. Ne muodostavat kokonaisuuden, jonka tarkoituksena on tukea lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia sekä vahvistaa tiimin pedagogista osaamista. Yleisen tuen prosessi on kokonaisuudessaan joustava, lapsen hyvinvointia tukeva ja vahvasti yhteistyöhön nojaava toimintamalli, jonka tavoitteena on turvata jokaiselle lapselle sujuva ja yksilöllisesti huomioiva arki varhaiskasvatuksessa. Jos lapsen tuen tarpeeseen tulee vastata varhaiskasvatuksen erityisopettajan antamalla konsultaatioilla ja opetuksella, on kyse varhaiskasvatuslain 15 c §:n mukaisesta tukipalvelusta, josta tulee tehdä varhaiskasvatuslain 15 e §. n mukainen hallintopäätös. Hallintopäätös perustuu lapsen varhaiskasvatussuunnitelma palaverissa tehtyyn arviointiin ja pedagogisiin sopimuksiin. Päätös kirjataan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan, ja sen toteutumista seurataan säännöllisesti.

Tehostettu tuki

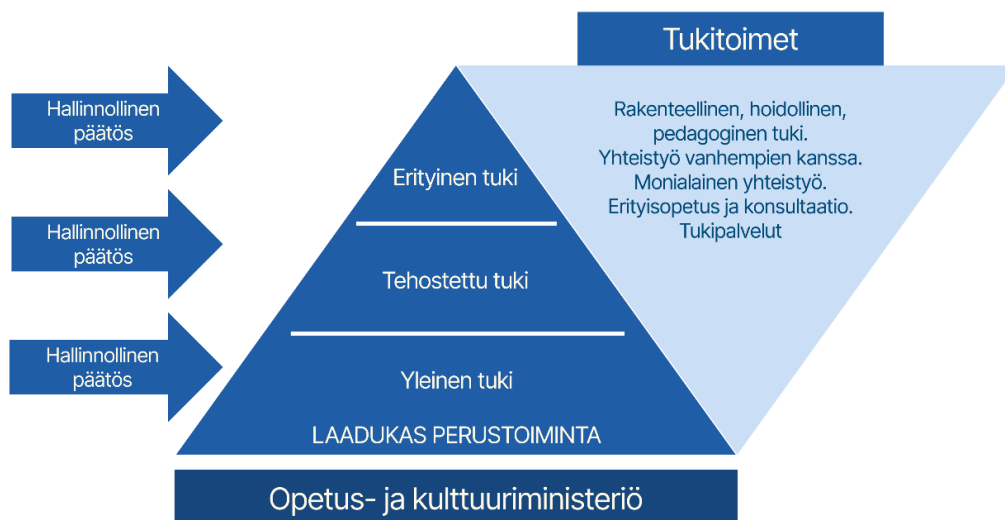
Tehostetun tuen prosessi alkaa, kun yleisen tuen muodot eivät enää riitä. Tämä perustuu henkilöstön havainnointiin lapsen oppimiseen ja kehitykseen liittyvistä haasteista, ja hänen toiminnastaan varhaiskasvatuksen arjessa. Huoltajien kanssa käydään keskusteluja heidän tekemistään havainnoista, näkykö huoli myös kotona. Prosessin aikana tarkastellaan, mitä tuen valikon mukaisia tuen muotoja ryhmässä on jo käytössä ja miten ne ovat toimineet. Seuraavaksi pidetään vasukeskustelu ja kuullaan sekä lasta että huoltajia. Jos tehostetun tuen tarve todetaan, sen antamisesta tehdään suunnitelma lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan. Se laaditaan huoltajien kanssa yhteistyössä ja sen toteutumista arvioidaan suunnitelmallisesti. Tuen suunnitelmaa laadittaessa huomioidaan lapsen näkemykset ja vahvuudet. Lapsi osallistuu suunnitteluun ikätasonsa mukaisesti, ja häntä kuullaan esimerkiksi leikin, havainnoinnin ja keskustelujen kautta. Tukea suunniteltaessa sovitaan yhdessä tuen muodoista, tavoitteista ja varhaiskasvatusarjen käytänteistä. Tehostetun tuen aikana suunnitelmaa tulee arvioida ja tarkistaa lapsen yksilöllisen tarpeen mukaan. Keskustelun pohjalta kirjataan ylös sovitut käytänteet, joiden pohjalta toteutetaan toimintaa. Vastuu kirjaamisesta on varhaiskasvatuksen opettajalla ja varhaiskasvatuksen erityisopettaja toimii tukena kirjaamisprosessissa. Tuen toteutumista seurataan arjessa jatkuvasti ja mahdollisista muutostarpeista keskustellaan säännöllisesti huoltajien kanssa. Tehostetun tuen suunnitelma toimii tuesta annettavan hallintopäätöksen perusteena. Tehostetun tuen hallintopäätös edellyttää, että lapsen tuki muodostuu vähintään kahdesta, säännöllisestä ja samanaikaisesti toteutuvasta tuen muodosta (pedagoginen ja/tai rakenteellinen ja/tai hoidollinen tuen muoto). Mahdollisten asiantuntijalausuntojen (esim. terapeutit) havainnot huomioidaan varhaiskasvatuksen arjessa, sekä tehostetun tuen suunnittelussa että sen toteuttamisessa. Niistä johdetut tukitoimet toteutetaan pedagogisina ratkaisuin, jotka tukevat yksittäisen lapsen lisäksi koko ryhmän toimintaa. Varhaiskasvatuksen ja asiantuntijoiden havaintoja käsitellään yhdessä huoltajien kanssa vasukeskusteluissa ja niiden pohjalta arvioidaan mahdollisia muutostarpeita varhaiskasvatuksen järjestelyihin tai toimintaympäristöön.

Erityinen tuki

Mikäli lapsella on merkittävä toimintakykyä alentava vamma, sairaus, kehityksen viivästymä tai muu syy, joka aiheuttaa oppimisen ja kehityksen tuen tarvetta, tulee hänen varhaiskasvatussuunnitelmapalaverissaan pohtia, yhdessä huoltajien kanssa, erityisen tuen tarvetta. Näin voi olla lapsen aloittaessa varhaiskasvatuksessa, tai jos hänen tilanteensa selkiytyy varhaiskasvatusvuosien aikana esim. monialaisen yhteistyötahon toimesta tai huoltajien tai kasvattajien havainnointeihin liittyen. Erityinen tuki ei ole irrallista toimintaa, vaan se kytkeytyy kokopäiväpedagogiikkaan lapsen omassa ryhmässä. Erityinen tuki pohjautuu erityispedagogisiin menetelmiin ja osaamiseen. Erityinen tuki edellyttää varhaiskasvatuksen erityisopettajan kokoaikaista tai osa-aikaista, säännöllistä tavoitteellista tukea ryhmässä. Erityinen tuki muodostuu useista tuen muodoista (pedagoginen ja/tai rakenteellinen ja/tai hoidollinen tuen muoto) ja tukipalveluista (avustamis- ja/ tai tulkitsemispalvelut, ja /tai varhaiskasvatuksen erityisopettajan konsultaatio ja opetus ja/ tai apuvälineet). Lapsen

erityisen tuen suunnitelma, ja huoltajien ja lapsen kuuleminen, tehdään lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan yhdessä huoltajien, varhaiskasvatuksen opettajan ja mahdollisesti avustavan henkilöstön kanssa. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman kirjaamisesta erityisen tuen osalta sovitaan yhteistyökäytännöistä varhaiskasvatuksen opettajan kanssa. Vastuu kirjaamisesta on varhaiskasvatuksen opettajalla ja varhaiskasvatuksen erityisopettaja toimii tukena kirjaamisprosessissa. Varhaiskasvatuksen erityisopettaja osallistuu myös lapsen erityisen tuen toteutukseen ja arviointiin yhdessä varhaiskasvatuksen opettajan kanssa pitkäkestoisesti. Erityisen tuen kuulemisen osuudessa huoltajille kerrotaan erityisen tuen tarpeesta, tuen käytännön järjestämisestä sekä tuen muodoista. Huoltajat osallistetaan vahvasti erityisen tuen suunnitteluun ja arviointiin vasukeskustelujen yhteydessä sekä muuten sovitulla tavoilla. Mahdolliset asiantuntijanlausunnot tukevat erityisen tuen suunnittelua, toteuttamista sekä arviointia lapsen ryhmässä.

Varhaiskasvatuksen tuen tasot

Kuvio 15. Tuen tasot

5.4 Lapsen tuen arviointi

Varhaiskasvatuksessa lapsen tukea arvioidaan kaikilla tuen tasoilla¹⁴⁴. Lapsen tuen tarvetta, sekä tuen riittävyyttä ja toteutumista arvioidaan tarpeen mukaan, mutta kuitenkin vähintään kerran vuodessa esimerkiksi lapsen varhaiskasvatussuunnitelman tarkistamisen yhteydessä tai

¹⁴⁴ Varhaiskasvatuslaki 15 a ja d §

tuen tarpeen tai oppimisympäristön muuttuessa. Lapsen tuen tarpeen arvioinnin prosessi voi alkaa varhaiskasvatuksen henkilöstön tekemien havaintojen pohjalta. Myös huoltaja, lastenneuvolan tai sosiaali- ja terveydenhuollon henkilöstö voi tehdä aloitteen.

Tuen antamisen kokonaisuutta tarkasteltaessa arvioidaan aina kunkin lapsen kohdalla, mitkä ratkaisut parhaiten toteuttavat lapsen etua. Lapsen mielipide ja toivomukset huomioidaan ja huoltajan kanssa toimitaan yhteistyössä arvioitaessa tuen tarvetta, tukitoimenpiteitä ja toteuttamista¹⁴⁵.

Varhaiskasvatuksen erityisopettaja osallistuu lapsen tuen arviointiin tarpeen mukaan. Sosiaali- ja terveysviranomaiset osallistuvat arvioinnin tekemiseen varhaiskasvatuksen järjestäjän pyynnöstä, jos arviointi edellyttää myös muuta kuin varhaiskasvatushenkilöstön pedagogista asiantuntemusta tuen tarpeen arvioimiseksi ja tuen ratkaisujen perusteeksi.

Tuen tarvetta, vaikuttavuutta ja oikea-aikaisuutta arvioidaan jatkuvasti havainnoimalla varhaiskasvatuksen toimintaa, sisältöjä, menetelmiä ja oppimisympäristöjä. Varhaiskasvatustoimintaa ohjaa inklusiivisuus ja myös tukea arvioidaan inklusiivisuuden näkökulmasta, eli mahdollistaako toteutettu tuki lapselle osallisuuden vertaisryhmässä. Tuen tarkoituksenmukaisuuden havainnointiin ja arviointiin osallistuu koko varhaiskasvatuksen henkilöstö. Arvioinnin kohteena on lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjattujen tukitoimien toteutuminen ja tarkoituksenmukaisuus. Tuen arviointi perustuu yhteiseen keskusteluun ja havaintojen jakamiseen ryhmän henkilöstön, huoltajien, erityisopettajan sekä muiden tuen toteuttamiseen, suunnitteluun ja arviointiin osallistuvien yhteistyötahojen kanssa.

Tuen vaikuttavuutta ja riittävyttä arvioidaan päivittäisissä kohtaamisissa huoltajien kanssa sekä Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laatimisen sekä muiden yhteistyöpalaverien yhteydessä. Suunniteltu lapsen tuki ja sen arviointi kirjataan Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan. Tuen valikko -lomake toimii henkilöstön tukena tuen oikea-aikaisuuden, riittävyden ja toteutumisen arvioinnissa. Lisäksi Ryhmäkohtainen opetussuunnitelma, KieliPeda -työväline sekä Lapsen ja henkilöstön välisen vuorovaikutuksen arviointi -lomake ohjaavat henkilöstöä pedagogisen toiminnan ja lasten osallisuuden arvioinnissa osana tuen arviointia.

¹⁴⁵ Varhaiskasvatuslaki 15 d § ja 20 §

5.5 Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma tuen aikana

Lapsen tarvitsema tuki eli tuen taso, tuen muodot ja niiden toteuttaminen sekä niihin liittyvät vastuut ja työnjako kirjataan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan¹⁴⁶. Sen laadinnasta ja arvioinnista vastaa varhaiskasvatuksen opettajaksi kelpoinen henkilö ja/tai varhaiskasvatuksen erityisopettaja yhteistyössä muun henkilöstön ja lapsen huoltajan kanssa. Henkilöstön tehtävänä on tukea huoltajan ja lapsen osallisuutta suunnitelman laatimisessa ja arvioinnissa. Tavoitteena on toimia yhteisymmärryksessä lapsen ja huoltajan kanssa. Lapsen mielipide selvitetään ja huomioidaan suunnitelmaa laadittaessa ja sitä arviotaessa (luku 1.3).

Tuen tarvetta ja toteutumista arvioidaan ja suunnitelma tarkistetaan tarpeen mukaan vähintään kerran vuodessa tai tuen tarpeen muuttuessa¹⁴⁷. Toiminnan tavoitteiden saavuttaminen kirjataan ja tavoitteita muutetaan lapsen muuttunutta tuen tarvetta vastaavaksi. Suunnitelmasta tulee ilmetä, jos tuen tarve ja toimenpiteet ovat päättyneet. Tuen tarve arvioidaan aina lapsen aloittaessa esiopetuksen. Esiopetukseen osallistuvan lapsen kasvun ja oppimisen tuesta määrätään esiopetuksen opetussuunnitelman perusteissa. Esiopetusta täydentävän varhaiskasvatuksen osalta mahdollinen tuki tulee yhteensovittaa esiopetuksessa annettavan tuen kanssa ja kirjata lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan.

Ennen tehostetun tai erityisen tuen aloittamista lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjataan mahdollisten aiemmin toteutettujen tukitoimien ja niiden vaikuttavuuden arviointi. Arviointi pitää sisällään kuvauksen tukitoimista, niiden vaikuttavuuden arvioinnista ja kehittämisestä sekä perustelut siitä, millaisista tuen toimista lapsi hyötyy ja mitkä parhaiten toteuttavat yksilöllisesti lapsen etua.¹⁴⁸

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa hyödynnetään tehtäessä hallinnollista päätöstä annettavasta tehostetusta tai erityisestä tuesta tai tukipalveluista¹⁴⁹. Mikäli lapsen tuen tarvetta on arvioitu lapsen varhaiskasvatussuunnitelmassa, tulee arviointi huomioida annettaessa tehostetun tai erityisen tuen hallinnollista päätöstä tai päätöstä tukipalveluista. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma päivitetään hallinnollisen päätöksen sisällön mukaisesti.

Kun lapsi saa varhaiskasvatuksessa tukea, hänen varhaiskasvatussuunnitelmaansa kirjataan luvussa 1.3 kuvatun lisäksi seuraavat asiat:

Pedagogiset tuen muodot

- varhaiskasvatuspäivän rakenteeseen ja päivärytmiin liittyvät ratkaisut
- oppimisympäristöihin liittyvät ratkaisut

¹⁴⁶ Varhaiskasvatuslaki 15 d § ja 23 §

¹⁴⁷ Varhaiskasvatuslaki 15 d § ja 23 §

¹⁴⁸ HE 148/2021 vp, s. 34

¹⁴⁹ Varhaiskasvatuslaki 15 e §

- tarvittavat erityispedagogiset menetelmät
- vuorovaikutus- ja kommunikointitavat, esimerkiksi viittomien ja kuvien käyttö
- käytännöt, miten lapsi pääsee osalliseksi vertaisryhmän toimintaa, esimerkiksi esteettömyyden huomiointi.

Rakenteelliset tuen muodot

- tuen toteuttamiseen liittyvän osaamisen ja erityispedagogisen osaamisen vahvistaminen
- henkilöstön mitoitukseen ja rakenteeseen liittyvät ratkaisut
- lapsiryhmän kokoon ja ryhmärakenteeseen liittyvät ratkaisut
- tulkittamis- ja avustamispalvelut sekä apuvälineiden käyttö
- pien- tai erityisryhmä tai muu tarvittava ryhmämuoto
- varhaiskasvatuksen erityisopettajan osa- tai kokoaikainen opetus tai konsultaatio.

Hoidolliset tuen muodot

- perushoitoon, hoivaan ja avustamiseen liittyvät menetelmät
- terveydenhoidolliset tarpeet, esimerkiksi lapsen pitkäaikaissairauksien hoitoon, lääkitykseen, ruokavalioon ja liikkumiseen liittyvä avustaminen ja apuvälineet.

Tuen edellyttämä yhteistyö ja palvelut

- yhteistyö lapsen ja huoltajan kanssa
- lapsen tuen toteuttamisen vastuut
- erityisasiantuntijoiden palvelujen käyttö
- sosiaali- ja terveydenhuollon sekä muiden asiantuntijoiden antama ohjaus ja konsultaatio
- mahdollisten kuljetusten järjestelyt ja vastuut.

Tuen vaikuttavuuden arviointi

- tuen tarpeen, riittävyys ja toteutumisen seuranta
- tukitoimien vaikutusten arviointi, arvioinnin perusteella tehtävät johtopäätökset ja toimenpiteet sekä arviointiajankohdat.

Lisäksi lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjataan mahdolliset sosiaali- ja terveyspalvelut, kuten lapsen saama kuntoutus, jos se on olennaista lapsen varhaiskasvatuksen järjestämisen näkökulmasta¹⁵⁰.

¹⁵⁰ HE 148/2021 vp, s. 35

Lapsen tukeen liittyvät kirjaukset tehdään Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan, joka toimii tuen suunnittelun, arvioinnin, kehittämisen ja toteuttamisen asiakirjana. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjataan konkreettisesti, miten ja kenen toimesta lapsen tuki toteutetaan ja kuinka sitä arvioidaan. Se ohjaa koko henkilöstön työskentelyä.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjataan monialainen yhteistyö ja muut yhteistyötahot sekä vastuut. Huoltajat osallistuvat asiakirjan laadintaan ja arviointiin yhdessä varhaiskasvatuksen henkilöstön kanssa varhaiskasvatussuunnitelmapalaverissa, joka järjestetään vähintään kerran vuodessa tai tuen tarpeen muuttuessa

5.6 Päätös tehostetusta ja erityisestä tuesta sekä tukipalveluista

Lapselle annettavasta tehostetusta tai erityisestä tuesta tai tukipalveluista on varhaiskasvatuksen järjestäjän tehtävä viipymättä hallintopäätös, joka perustuu tuen tarpeen arviointiin¹⁵¹. Hallintopäätösmenettelyssä noudatetaan hallintolakia. Ennen päätöksen tekemistä varhaiskasvatuksen järjestäjän on kuultava lapsen huoltajaa tai muuta laillista edustajaa¹⁵². Myös huoltaja voi hakea tehostettua tai erityistä tukea lapselle¹⁵³. Hallintopäätöksen tekee varhaiskasvatuksen järjestämismvastuussa oleva kunta, ja päätös on toistaiseksi voimassa. Huoltaja voi tehdä päätöksestä oikaisuvaatimuksen. Päätökseen on liitettävä valitusosoitus, koska huoltaja voi hakea siihen muutosta valittamalla¹⁵⁴. Päätös on aina perusteltava¹⁵⁵. Hallintopäätös muutetaan tai kumotaan, mikäli tuen tarve muuttuu¹⁵⁶.

Tehostetun ja erityisen tuen päätöksessä mainitaan ja päätetään seuraavista asioista:

- tuen muodoista
- varhaiskasvatuksen toimipaikasta

¹⁵¹ Varhaiskasvatuslaki 15 e §

¹⁵² Hallintolaki 34 §

¹⁵³ HE 148/2021 vp, s. 35

¹⁵⁴ Varhaiskasvatuslaki 62 §

¹⁵⁵ Hallintolaki 34, 45 § 1 momentti, 47 § ja varhaiskasvatuslaki 15 a §

¹⁵⁶ HE 148/2021 vp, s. 36

- tukipalveluista¹⁵⁷.

Jos lapsen tuesta ei tehdä tehostetun tai erityisen tuen päätöstä, silloin tukipalveluista tehdään erillinen hallintopäätös. Päätöksessä mainitaan ja päätetään seuraavista asioista:

- tukipalvelut¹⁵⁸.

Varhaiskasvatustilanteeseen kuuluvassa yksityisessä varhaiskasvatuksessa olevan lapsen hallintopäätöksen tekee palveluntuottajan esityksestä varhaiskasvatuksen toimipaikan sijaintikunta¹⁵⁹. Lapsen saadessa varhaiskasvatusta ostopalveluna hankitussa varhaiskasvatuksessa hallintopäätöksen tekee varhaiskasvatuksen järjestämisvastuussa oleva kunta. Myös palvelusetelin myöntänyt kunta tekee tukea koskevan hallintopäätöksen.¹⁶⁰

Lapsen varhaiskasvatusta voi järjestää useampi kuin yksi varhaiskasvatuksen järjestäjä. Mikäli lapsi osallistuu kahden eri kunnan järjestämään varhaiskasvatukseen esimerkiksi vuoroasumistilanteessa, hallintopäätöksen tekevät erikseen molemmat kunnat. Tällöin varhaiskasvatuksen järjestäjillä on velvollisuus toimia tuen suunnittelussa, toteutuksessa ja arvioinnissa yhteistyössä lapsen edun mukaisesti. Kukin toimija tekee hallintopäätöksen itse.

Hallintopäätös tehostetusta tai erityisestä tuesta tai tukipalveluista on pantava täytäntöön heti. Päätös voidaan panna täytäntöön lainvoimaa vailla olevana. Täytäntöönpanolla ennen päätöksen lainvoimaa on keskeinen merkitys oikeusturvan kannalta. Päätöksellä ei voida päättää lapsen sosiaali- ja terveystalvakuista, kuten lääkinällisen kuntoutuksen apuvälineistä tai vammaispalvelulain mukaisista palveluista ja tukitoimista.

Lapsen tuen tarvetta, riittävyttä ja toteutumista arvioidaan tarpeen mukaan (ks. luku 5.4). Hallintopäätös muutetaan tai kumotaan, mikäli tuen tarve muuttuu lapsen varhaiskasvatussuunnitelman tarkistamisen tai muun arvioinnin yhteydessä.

Varhaiskasvatuksen erityisopettaja vastaa tuen tasolta toiselle siirtymisprosessista sekä tuen päättämisestä, huoltajien kuulemisesta sekä hallintopäätöksen valmistelusta. Huoltajien ja lapsen kuuleminen tukeen liittyen tapahtuu varhaiskasvatussuunnitelmakeskustelussa. Kutsukirje lähetetään huoltajille sähköpostilla tai kirjeitse kaksi viikkoa ennen kuulemistä. Varhaiskasvatussuunnitelmakeskustelussa kuullaan huoltajia ja lasta, tehdään kirjaukset

¹⁵⁷ HE 148/2021 vp, s. 34

¹⁵⁸ Varhaiskasvatustalvi 15 c ja e §

¹⁵⁹ Varhaiskasvatustalvi 15 e §

¹⁶⁰ HE 148/2021 vp, s. 30

arvioinnista, tuen tarpeesta, suunnittelusta, tuen toteuttamisesta Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma lomakkeeseen. Lomaketta käytetään hallintopäätöksen teon tukena. Hallintopäätös tehdään toistaiseksi voimassa olevaksi, ja huoltajilla on oikeus hakea päätökseen muutosta. Päätös lähetetään muutoksenhakuohjeineen sekä huoltajille että varhaiskasvatuksen toimipaikkaan, jossa se arkistoidaan lapsen aktiin. Lapsen varhaiskasvatus toimipaikan vaihtuessa, tai tuen tarpeen muuttuessa tehdään uusi hallintopäätös.

6. Vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuva varhaiskasvatus

Kaikessa varhaiskasvatuksessa noudatetaan laissa, sopimuksissa ja näissä perusteissa varhaiskasvatukselle asetettuja yleisiä tavoitteita ja toimintaperiaatteita. Nämä tavoitteet ja toimintaperiaatteet koskevat myös vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuvaa varhaiskasvatusta.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä voi tarjota varhaiskasvatuspalvelua, joka perustuu vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen. Tällaisia ovat esimerkiksi Steiner-, Montessori-, Freinet- ja Reggio Emilia -pedagogiikat tai tiettyyn katsomukseen perustuva varhaiskasvatuspalvelu.

Huoltajan valitessa lapselleen vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuvan varhaiskasvatuspalvelun, tulee huolehtia siitä, että huoltaja saa riittävästi tietoa toiminnan erityistavoitteista ja arvoista.

Lähikunnissa on vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai katsomukseen perustuvia varhaiskasvatuksen yksityisiä palveluntuottajia, joihin kirkkonummelaiset huoltajat voivat hakea palveluseteliä. Huoltajat saavat lisätietoa vaihtoehtoista kunnan verkkosivuilta.

7. Toiminnan arviointi ja kehittäminen varhaiskasvatuksessa

Arvioinnin tarkoituksena on tukea varhaiskasvatuslain ja varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden ja perusteita tarkentavan paikallisen suunnittelun toteuttamista sekä varhaiskasvatuksen kehittämistä. Varhaiskasvatuslain mukaan varhaiskasvatuksen järjestäjän tulee arvioida antamaansa varhaiskasvatusta sekä osallistua ulkopuoliseen toimintansa arviointiin.¹⁶¹ Arvioinnin kohteena ovat varhaiskasvatuslain toteutuminen sekä varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa määräytyt periaatteet, sisällöt ja tavoitteet. Varhaiskasvatuksen henkilöstö osallistuu varhaiskasvatuksen arviointiin ja kehittämiseen. Varhaiskasvatuksen arvioinnin tulee olla suunnitelmallista, säännöllistä ja jatkuvaa. Systemaattinen arviointi edellyttää järjestäjältä toimivaa arviointijärjestelmää ja ladunhallintaa. Arvioinnin avulla edistetään varhaiskasvatuksen laatua, tunnistetaan toiminnan vahvuuksia ja nostetaan esiin kehittämistarpeita ja kehitetään toimintaa.

Lapsen varhaiskasvatusta arvioitaessa lapsen mielipide ja toivomukset on selvitettävä ja otettava huomioon¹⁶² hänen ikänsä ja kehityksensä edellyttävällä tavalla. Lapsille ja huoltajille annetaan mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa varhaiskasvatuksen arviointiin ja heidän näkemyksensä otetaan huomioon varhaiskasvatuksen ja pedagogisen toiminnan kehittämisessä.

7.1 Pedagogisen toiminnan arviointi ja kehittäminen

Pedagogisen toiminnan arvioinnin tarkoitus on kehittää varhaiskasvatusta sekä edistää lasten kehityksen ja oppimisen edellytyksiä¹⁶³. Suunnitelmallisen varhaiskasvatuksen ja lapsen varhaiskasvatussuunnitelman toteutumisen seuranta, säännöllinen arviointi ja kehittäminen ovat osa tätä tehtävää. Varhaiskasvatuksen toimintaa arvioidaan ja kehitetään kansallisella ja paikallisella tasolla.

Kansallisen tason arvioinnin tehtävänä on tukea varhaiskasvatuksen järjestäjiä arviointia ja laadunhallintaa koskevissa asioissa. Kansallisen tason arvioinnit palvelevat varhaiskasvatuksen kehittämistä paikallisesti, alueellisesti ja valtakunnallisesti¹⁶⁴. Arviointitietoja voidaan hyödyntää myös kansainvälisissä vertailuissa.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä seuraa ja arvioi säännöllisesti varhaiskasvatussuunnitelmia ja niiden toteutumista eri toimintamuodoissa. Varhaiskasvatuksen järjestäjä päättää järjestäjä- ja

¹⁶¹ Varhaiskasvatuslaki 24 §

¹⁶² Varhaiskasvatuslaki 20 §

¹⁶³ Varhaiskasvatuslaki 24 §

¹⁶⁴ Laki kansallisesta koulutuksen arviointikeskuksesta (1295/2013) 1 §

yksikkö-, toimipaikka- ja lapsiryhmätason arviointikokonaisuudesta ja arvioinnissa käytettävistä menettelytavoista. On tärkeää, että paikallisilla päättäjillä, huoltajilla sekä varhaiskasvatuksen henkilöstöllä on ajantasaista tietoa varhaiskasvatuksen toteutumisesta ja sen laadusta. Keskeiset arviointitulokset tulee julkistaa. Järjestäjä- ja yksikötason arviointi on keskeinen osa varhaiskasvatuksen johtamista ja kehittämistä paikallisesti. Lapsille ja heidän huoltajilleen on toimipaikassa¹⁶⁵ järjestettävä mahdollisuus säännöllisesti osallistua varhaiskasvatuksen arviointiin.

Henkilöstön tavoitteellinen ja suunnitelmallinen itsearviointi on keskeisessä asemassa varhaiskasvatuksen laadun ylläpitämisessä ja kehittämisessä. Arvioinnin kohteena voi olla muun muassa henkilöstön vuorovaikutus lasten kanssa, ryhmässä vallitseva ilmapiiri, pedagogiset työtavat, toiminnan sisältö, oppimisympäristöt tai kielen kehityksen tukeminen. Lapsen tuen (luku 5) toteutuminen on keskeinen arvioinnin kohde. Arvioinnin ja kehittämisen jatkuvaan prosessiin kuuluu tärkeänä osana pedagoginen dokumentointi (luku 4.2).

Yksilötason arviointi tarkoittaa lasten varhaiskasvatussuunnitelmien toteutumisen arviointia. Arvioinnilla¹⁶⁶ edistetään lapsen kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin edellytyksiä. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman toteutumista on tärkeää arvioida aina ennen sen päivittämistä tai uuden laatimista. Arvioinnin yhteydessä lapsi, huoltaja ja henkilöstö pohtivat omalta osaltaan, miten yhdessä kirjatut toiminnan tavoitteet ja sopimukset on huomioitu ja miten ne ovat toteutuneet varhaiskasvatuksen toiminnassa. Lapsen tuen arviointi sisältyy lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan. Tätä arviointitehtävää kuvataan tarkemmin luvussa 5.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa, kunkin luvun lopussa, ovat paikallisesti tarkennettavat asiat ohjaavat paikallisen varhaiskasvatuksen arvioinnin suunnittelua ja toteuttamista. Varhaiskasvatuksen järjestäjä kehittää varhaiskasvatuksen suunnittelua, toteuttamista ja arviointia sekä sitä kautta niiden laatua ja toimivuutta. Lisäksi paikalliset tarpeet ja kehittämistyön tulokset ohjaavat arviointia.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman toteutumisen arviointi

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman toteutumista arvioidaan yhteistyössä varhaiskasvatuksen opettajan, lapsen huoltajien ja lapsen kanssa. Lapsi osallistuu varhaiskasvatussuunnitelmansa arviointiin taitojensa mukaan. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman arviointi ja pedagogisten tavoitteiden päivittäminen tapahtuu vähintään kerran toimintavuoden aikana.

¹⁶⁵ Varhaiskasvatuslaki 20 §

¹⁶⁶ Varhaiskasvatuslaki 24 §

Varhaiskasvatuksen arviointi ja laatutyö

Toimipaikan pedagogisen johtamisen suunnitelmaan kirjataan varhaiskasvatuksen kehittämisen laadulliset tavoitteet sekä kehittämistoimenpiteet. Tuloksia arvioidaan tavoitteille asetettujen laadukriteerien ja mittareiden avulla. Kehittämisen tavoitteista keskustellaan ja päätetään toimijatasolla varhaiskasvatuksen johtotiimissä sekä esihenkilöpäivissä. Toimijataason tavoitteet johdetaan pääosin kuntastrategiasta ja varhaiskasvatuksen talousarvion painopisteistä sekä muista ajankohtaisista kehittämisen tarpeista. Henkilöstö arvioi säännöllisesti omaa, lapsiryhmän ja toimipaikan toimintaa tiimipalaverissa, pedagogisessa tiimissä ja vuosittaisissa kehittämispäivissä. Käytössä on useita erilaisia arvioinnin välineitä. Varhaiskasvatuksen arvioinnissa hyödynnetään Karvin tuottamia arviointityökaluja. Toimipaikan johtaja vastaa toimipaikkakohtaisten toimenpiteiden suunnittelusta, toteuttamisesta ja arvioinnista yhteistyössä toimipaikan johtotiimin ja pedagogisen tiimin kanssa.

Ryhmän pedagogisen toiminnan suunnitelma konkretisoi Pedagogisen johtamisen suunnitelmaan kirjattuja tavoitteita ja toimenpiteitä ryhmätasolle. Suunnitelman laadinnassa otetaan huomioon lapsiryhmän lasten ikä ja kehitystaso sekä lasten tarpeet, yksilölliset vahvuudet ja mielenkiinnon kohteet. Ryhmän varhaiskasvatuksen opettaja vastaa Ryhmän pedagogisen toiminnan suunnitelman kirjaamisesta ja arvioinnista.

Henkilöstö mahdollistaa lasten osallistumisen pedagogisen toiminnan arviointiin ja kehittämiseen ikätasoisesti varhaiskasvatuksen arjessa. Huoltajat arvioivat ja ovat mukana suunnittelemassa varhaiskasvatuksen pedagogista toimintaa päivittäisissä kohtaamisissa, yhteisissä tapahtumissa ja muun muassa vanhempainilloissa. Yleinen arviointi tapahtuu kerran vuodessa asiakaskyselyn avulla. Toimipaikan varhaiskasvatuksen toimintaa kehitetään kyselyn perusteella. Tieto toimipaikkakohtaisista tuloksista ja niistä nousevista toimenpiteistä jaetaan huoltajille. Asiakaskyselyn tulokset käsitellään henkilöstön ja huoltajien kanssa, ja yhteenveto julkaistaan kunnan internet-sivuilla.

Varhaiskasvatuksen arviointi kuntatasolla

Varhaiskasvatuksen johtotiimi seuraa ja arvioi kehittämistoimenpiteiden vaikuttavuutta systemaattisesti toimipaikan pedagogisen johtamisen suunnitelman kautta osavuotiskatsausten ja tilinpäätösraportoinnin yhteydessä vuosittain 30.4, 31.8 ja 31.12. Varhaiskasvatuksen johtotiimi arvioi laadunhallinnan kokonaisuuden toteutumista Laadunhallinta ja toiminnan systemaattinen arviointi – arviointityökalulla (Valssi).

Kirkkonummen varhaiskasvatussuunnitelmaa päivitetään vähintään Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden muuttuessa. Kirkkonummen varhaiskasvatussuunnitelman toteutumista seurataan, arvioidaan ja kehitetään pedagogisen johtamisen suunnitelmaan nostettujen kehittämisen kohteiden ja hankkeiden avulla sekä varhaiskasvatuksen johtotiimissä ja varhaiskasvatuksen esihenkilöiden tiimissä.

Varhaiskasvatuksen valtakunnallinen kehittäminen

Kirkkonummen kunta on mukana varhaiskasvatuksen valtakunnallisissa kehittämisverkostoissa, kuten Loisto-Tindrassa, Purje-Segletissä sekä Kansallisen koulutuksen arviointikeskuksen (Karvi) kehittämisverkostossa. Kirkkonummen varhaiskasvatuksen arvioinnissa hyödynnetään Karvin tuottamia arviointityökaluja.

